

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • TEMMUZ 1987 • YIL 24 • SAYI 7 • 500 LİRA (KDV DAHİL)

Genelgeç Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 4

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Prof. Dr. Asaf Savas Akat

Dr. Östin Akguc

Kemal Kurdag

Dr. T. Gungor Uras

Deftasyonist Kısasat

Politikaları Üzerine

Düşünceler / 37

Prof. Dr. Dunder Baglam

Sermaye Piyasası / 43

Doc. Dr. Mehmet Şakir Tekbas

Piyasa Ekonomisinin

Neresindeyiz? / 49

Doc. Dr. Hüsnü Erken

Dünya Tahıl Üretimindeki

Dengesizlikler

(Orta Basında) / 53

Doc. Dr. Gülseren İzmir

TÜSİAD'ın Türkiye'de Hane

Galileri Üzerine Araştırmaları

Hakkında Görüş / 59

Dr. Hüsnü Kızılyak

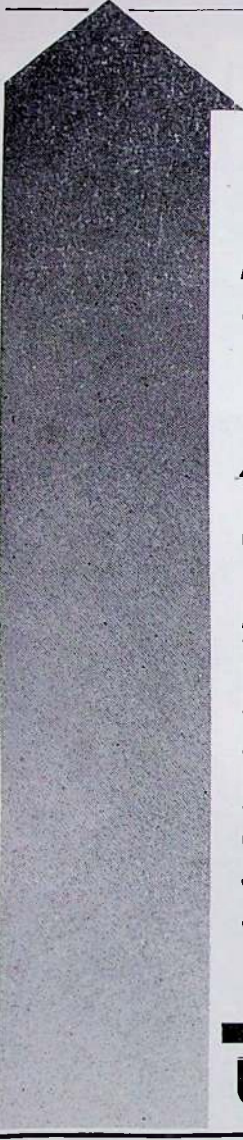
Aynı Ekonomik Olayları / 67

Dr. Yıldırım Kalka

Yeni Yayınlar / 61

M. Tank Yasa

1987 yılının birinci yarısında
Türkiye ekonomisindeki gelişmeler.
Seçim ekonomisi ve bunun
öngürabileceği sonuçlar.

**Mevduatımız,
1986 yılında
%115
artış gösterdi!..**

*Bu büyük artış,
73 yıllık bankamıza duyulan
güven ve ilginin
gurur verici sonucudur.*

*Hizmet çabalarımızı
onurlandıran
Sayın Halkımıza
şükranlarımızı sunarız.*

3 MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş.
TARİŞBANK

**DÜNYACA
ÜN LÜ
BİR YILDIZ
RENAULT 9**

RENAULT-MAİS
MOTORLU ARAÇLAR İMAL VE SATIŞ A.Ş.

selin®

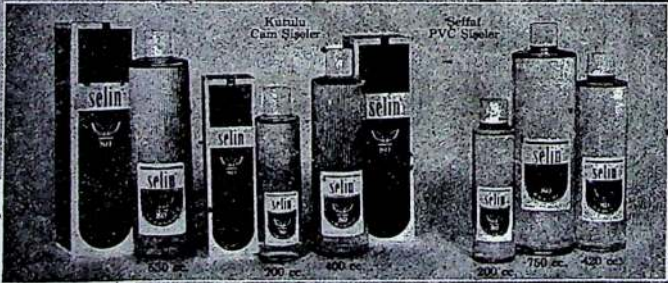
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşeyin... Serinlik ormanında
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin
• Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal
• Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt •
Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh
Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâfif Çalkıcı
• Mehmet Gün Çalılık • Şinasi Çelikkol • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel
• Zeki Doşoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın
Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay
Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferhan • Prof. Dr.
Emre Gönençay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu •
Erhan Işıl • Doç. Dr. Haluk A. Kabaaloğlu •
Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kaftanoğlu
• Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Dr.
Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr.
Erol Manisalı • Doç. Dr. Orhan Morgül • Prof.
Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin
Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özarslan
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay
Özhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun
Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha
Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan
• Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N.
Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tun-
cer • Nezih Tunçsiper • Doç. Dr. Gül G. Turan
• Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Uras
• İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülveşer • A. Doğan
Yalım • Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde, «1987 yılının birinci yarısında Türkiye ekonomisindeki gelişmeler» üzerinde durulmakta, bağlı olarak «seçim ekonomisi ve bunun doğrultulacağı sonuçlar» tartışılmaktadır. Ekonomik gelişmeler hakkında sağlıklı yorumda bulunabilmek için başvurulacak göstergelere ilişkin rakamlar, son yıllarda gecikmeli olarak yayınlanmaktadır. Böyle olunca da, genel değerlendirmeler ve bir önceki dönemle kıyaslamalar, ya yılın ilk aylarına ait rakamlara ya da geçici tahminlere dayanılarak yapılmaktadır. «Açık Oturuma» katılan konuşmacılarımız, eldeki göstergelere göre ekonomimizin genel görünümünü çizdikten sonra, uygulanan ekonomik politikalar hakkında çarpıcı görüşler belirtiyorlar. Ayrıca; parasal gelişmeleri, bütçe açıklarını ve enflasyon hızının artan bir eğilim göstermesini göz önünde tutarak; ülkemizde bir «seçim ekonomisi» izlenip izlenmediğini irdeliyorlar.

Dergi'de yer alan diğer yazıların da ilginizi çekeceğini umuyoruz. Bu arada «Deflasyonist İktisat Politikaları Üzerine Düşünceler» başlıklı yazıyı okumanızı özellikle tavsiye ederiz.

Öte yandan, Sayın yazarlarımızı birkaç noktayı hatırlatmak istiyoruz. Ekonomik konularda Dergi'ye çok sayıda yazı gelmektedir. Bunlar ilgili uzmanlarca gözden geçirildikten sonra yayınlanmaktadır. Bir başka deyişle Dergi, yazarları yönünden de tahlilidir. Ancak, Dergi'nin sayfaları sınırlı olduğundan, bazı yazıları uzun süre bekletmek zorunda kalıyor ve üzülüyoruz. Bu nedenle: Lütfen; yazılarınızı mümkünse daktiloyle, aralıklı satırlarla ve kağıdın bir yüzüne yazınız; güncel konularla işleyiniz, yazı boyunu kısa tutunuz ve tekrarlardan kaçınınız. Böylece yazınızın kısa sürede yayınlanma şansını artırabilirsiniz. Ayrıca, özel araştırmalara öncelik verildiğini unutmayınız. Bir bölümü aynı zamanda okurumuz olan yazarlarımızın, bu hatırlatmalarımız için bizi anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ TEMMUZ 1987 YIL : 24 SAYI : 7 500 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No.6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : 526 34 11 • YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. • KDV DAHİL YILLIK ABONE : 6.000.— TL; ÖĞRENCİLERE : 3.000.— TL. • İLAN FİYATLARI : Arka Kapak 200.000.— TL, Ön Kapak İç 150.000.— TL, Arka Kapak İç 125.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 100.000.— TL, Tam Sayfa 80.000.— TL, Yarım Sayfa 50.000.— TL, Çeyrek Sayfa 25.000.— TL, Renk Farkı 30.000.— TL • NOT : İlan fiyatlarına %12 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türbe Şubesi 143, İş Bankası Türbe Şubesi 15110, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ: TERTİP • BASKI : Met/Er Matbaası • Telefon : 528 28 90 • CİLT : Şe Ma, Telefon : 528 16 11 • BASKI TARİHİ : 9 Temmuz 1987 • SAYISI : 7000

ekonomik göstergeler

	1985	1986	1987		
			Şubat	Mart	Nisan
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	1691.9	2545.7	2514.6	2493.6	2448.2
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	1393.5	2021.1	2100.3	2041.7	2263.1
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	1299.6	1828.0	1974.5	1877.5	2035.6
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	794.5	1051.5	1207.5	1204.2	1214.2
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	8813.8	10317.0			
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	1911.1	2134.0			
Tasarruf Mevduatı	4187.1	5310.9			
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	548.2	653.8			
Vadeli Tasarruf Mevduatı	3638.9	4657.1			
Mevduat Sertifikası	668.2	757.2			
Resmi Kuruluş Mevduatı	886.4	1284.3			
Bankalar Mevduatı	780.2	348.2			
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	380.3	482.2			
Döviz Tevdiatı	1153.8	2501.0			
Toplam Krediler	6506.9	9502.4			
Tarım	958.1	1157.3			
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	704.1	1133.7			
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	256.9	393.4			
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	375.4	658.4			
Denizcilik	83.7	48.4			
Ticari, Sınal, Sair	4128.8	6111.5			
PARA ARZI (milyar TL.)	2774.9	4361.8	4353.9	4513.9	4646.2
FİYATLAR (1963=100; Tic. Bak., HDTM)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	13882.2	17076.2	18724.1	19452.0	
Gıda Maddeleri ve Yemler	12012.8	14440.0	16123.2	16466.6	
Sınal Hammaddeler ve Yarı Mamul	16997.8	21469.5	23058.9	24427.6	
İstanbul Geçinme İndeksi	16184.7	21894.4	23265.5	24089.0	
Ankara Geçinme İndeksi	13385.9	17796.6	19008.1	19609.1	
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	11613.4	11104.8	1859.6	2840.9	3924.0
Dışsatım (FOB)	7958.0	7456.7	1283.4	1989.5	2691.6
İşçi Dövizleri	1714.0	1633.0	206.0	339.0	

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, 1984 ve 1985 yıllarında altın birikiminin yeniden değerlendirilmesinden doğan 887.6 milyon dolar dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri de dahildir. (4) Bankalar, 30 Kasım 1986 rakamlarını göstermektedir. (5) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır. (6) 1985 yılı dışalımına 269.8 milyon dolarlık altın dışılımı dahildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT
- Kemal KURDAŞ
- Dr. T. Güngör URAS

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

TÜRKİYE EKONOMİSİ NE DURUMDA?

AKGÜÇ — Toplantımıza hoş geldiniz. Bugünkü toplantımızda Türk ekonomisinde son 5 aydaki gelişmeleri özetledikten ve tartıştıktan sonra, gündemde olan «Seçim Ekonomisi ve Bunun Doğurabileceği Sonuçlar» üzerinde duralım, dilerseniz. Bundan önceki toplantılarda da izlediğimiz yöntemi uygulayarak, ben mevcut ekonomik göstergeleri, bilgileri size sunayım. Ondan sonra bu bilgileri değerlendirelim ve Türkiye'de bir seçim ekonomisi izlenip izlenmediğini ve bunun sonuçlarının neler olabileceği üzerinde de tartışmayı geliştirelim.

Henüz 1987 yılına ilişkin ulusal gelir tahminleri yayınlanmamıştır. Eldiğiniz gibi bu yılın büyüme hızı hedefi programa göre % 5'tir. Ancak bu % 5'lik hedefin aşılacağı genellikle tahmin edilmekte veya ileri sürülmektedir. Ama bu konuda henüz ke-

sin bir yargıya varmamız mümkün değildir.

KURDAŞ — Bu döneme ait hiç üretim rakamları yok mu?

1987 yılının ilk yarısında türkiye ekonomisinde göze çarpan gelişmeler

AKGÜÇ — Henüz yayınlanmış hiç bir ciddi veri yok. O bakımdan kesin bir şey söylememiz mümkün değil, bu seneki büyüme hızının ne olabileceği konusunda. Yatırımlara ilişkin bazı göstergeler var. Bunlar, yatırım teşvik belgeleri, bir de ilk dört aylık yatırım malları ithalatı rakamları. Bu göstergelere baktığımız zaman, teşvik belgelerinde geçen yılın eş dönemine

göre % 21,9'luk bir düşüş olduğunu görüyoruz. Bu yıl hem alınan belge sayısı daha az, hem de bunların toplam yatırım tutarı daha düşük. Bunlar cari fiyatlarla verilen rakamlar. Eğer sabit fiyatlara dönüştürürsek, bu yıl yatırımlarda bir gerileme olduğu görülüyor; ilk 5 ayda bazı göstergelere dayanarak bu sonuca varabiliyoruz. Yatırım malları ithalatına baktığımız zaman, bu konuda elimizde 4 aylık rakamlar var; buna göre yatırım malları ithalatı bu yıl bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 3,8 oranında artmıştır.

KURDAŞ — Değer olarak mı?

AKGÜÇ — Değer olarak artmıştırf efendim. Ancak doların da değer kaybını düşünürsek geçen yıla kıyasla, aslında yatırım malları ithalatında da reel de bir gerileme olduğu söylenebilir. Elimizdeki ilk 4 veya 5 aya ilişkin yatırımlara ilişkin göstergeler, bu yıl yatırımlarda bir gelişme olmadığı yönündedir, geçen yıla kıyasla. Tabii kamuoyunu ilgilendiren önemli konu, enflasyon hızı ve bu yıl enflasyonun hangi düzeylere ulaşabileceğidir. Elimizde bu konuda yine 5 aylık rakamlar var. Ben rakamları size sunayım. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin 5 aylık rakamlarına göre, ilk 5 ayda toptan eşya fiyatlarındaki artış % 17,8'dir. Bir önceki yıl ise bu % 11,9 idi. Aşağı yukarı % 50'ye yakın bir hızlanma gözüküyor ilk 5 ayda. Tüketici fiyatlarına baktığımız zaman, yine DİE'nin endekslerine göre, geçen yıl ilk 5 ayda % 8,8 olan tüketici fiyatlarındaki artış bu yıl % 17,5'e yükselmiştir. İstanbul Ticaret Odası (İTO)'nın tüketici fiyatlarına baktığımız zaman da yine geçen yılın beş ayında % 14,5 olan fiyat artışı bu yılın aynı döneminde % 22,1'e yükselmiştir. Bu gelişmeleri yıllık enflasyon hızlarına dönüştürürsek, enflasyon hızı bu yıl İTO'ya göre % 47,4; DİE'ye göre de % 41,1. Rakamların da

ortaya koyduğuna göre, bu yıl enflasyon ilk 5 ayda oldukça hızlı bir gelişme gösteriyor. Ve enflasyonun ulaşabileceği hızlar da yine Mayıs ayı sonu itibarıyla 12 aylık dönemlerde baktığımızda, İTO'nun endekslerine göre, İstanbul Tüketici Fiyatları Endeksi'ne göre, % 47,4; DİE'nin Türkiye Tüketici Fiyatları Endeksine göre de % 41,1 oranındadır. Şu halde bu yıl enflasyonun bu düzeylerde kalacağını, hatta yıl sonuna doğru bu oranların aşılabileceğini söylemek büyük bir hata taşımaz. Türkiye'de son 5 ayda hızlı bir parasal gelişme de gözleniyor.

KURDAŞ — Hükümet yıl başında bu yıl enflasyon hızının % 20'nin altına ineceği vaadinde bulundu, değil mi?

AKGÜÇ — Evet, ancak 5 aylık gelişmeler, enflasyon hızının % 40,0'a ulaşabileceğini gösteriyor. Parasal gelişme, oldukça hızlı ilk 5 ayda. Bunun da rakamlarını sunayım. Banknot miktarı 29.5.1987 tarihi itibarıyla 2,6 trilyon liradır. Yılbaşına göre % 22,2'lik bir artış gösteriyor. Yılın ilk 5 ayında 578 milyar lira para sürülmüştür piyasaya. Halbuki biliyoruz ki Türk ekonomisinde ilk 5 ayda banknot miktarının önemli değişme göstermemesi lazımdı, mevsimlik hareketler nedeniyle. İlk 5 ayda banknot miktarındaki % 22,2'lik gelişme, yıl sonunda banknot miktarı artışının % 50'lerin üstüne çıkabileceğini göstermektedir. Bu durumda önümüzdeki Aralık ayının sonunda 3 trilyon lira dolayında bir emisyon hacmi ile karşılaşacağımız söylenebilir. Emisyon genişlemesi, özellikle Merkez Bankası'nın Hazine'ye açmış olduğu avanslardan kaynaklanmaktadır. Merkez Bankası'nın Hazine'yi finanse eden bir finansman kurumu haline geldiğini rakamlar daha somut biçimde gösteriyor. Yine rakam verelim. 29.5.1987 tarihli Merkez Bankası'nın haftalık durumuna göre, kamu ku-

AÇIK OTURUMA KATILANLAR : Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Dr. T. Güngör Uras (İktisatçı - Yazar), Prof. Dr. Asaf Savaş Akat (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi eski Öğretim Üyesi), Dr. Özlin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Kemal Kurdaş (İktisatçı - Maliyeci); «1987 Yılıın Birleml Yarasında Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler; Seçim Ekonomisi ve Bunun Doğurabileceği Sonuçlar» konulu «Ekonomik Yorumlar» toplantısında bir arada görülmüşlerdir.

rumlarına Merkez Bankası'nın açmış olduğu krediler 1 trilyon 470 milyar lira; bunun 1 trilyon 212 milyar lirası Hazine'ye açılmış olan kısa vadeli kredilerdir. Yaklaşık % 82,5'u Hazine'ye açılmış olan kredidir. Diğer kamu kurumlarına açılmış olan krediler ise tersine azalma göstermektedir. Yılın ilk beş ayında Merkez Bankası'nın bir ölçüde bankacılık sistemini de finanse ettiğini görüyoruz. Yıl başına göre bankalara açılmış reeskont avans kredileri 65 milyar lira dolayında artmıştır. Merkez Bankası'nın bankalara açmış olduğu kredilerin tutarı da 500 milyar lirayı geçmiştir, 29.5.1987 tarihi itibarıyla.

Geniş anlamda parasal genişlemelere baktığımızda; -bu konuda bendeki en son rakam 15 Mayıs 1987 tarihi itibarıyla- dar tanımlı M_1 para arzı rakamı geçen yılın ilk 4,5 ayında % 7,5 oranında artış göstermişken, bu yıl artış oranı % 9,1'e yükselmiştir. Buna mukabil M_2 geniş tanımlı para arzındaki artış % 11,4'ten % 7,5'a gerilemiştir. Bu düşüşün önemli nedeni, Türkiye'de vadeli mev-

duattaki artış hızının büyük boyutlarda yavaşlamasıdır. Parasal gelişmelerle ilgili olarak bankacılık sisteminde mevduat ve kredi gelişmelerine de kısaca değinirim. Bu konuda elimizdeki en son bilgi 22 Mayıs 1987 tarihi itibarıyla Türkiye'de toplam konsolide mevduat 11 trilyonu geçmiştir. Bir önceki yılın aynı döneminde 31 Aralık - 22 Mayıs tarihi itibarıyla toplam konsolide mevduat artışı % 17 iken, bu yıl % 8,7'ye düşmüştür. Yaklaşık yarı yarıya azalmıştır artış hızı. Tasarruf mevduatındaki artış hızı da aynı belirgin düşüşü göstermiştir. Geçen yıl ilk 4,5 ayda tasarruf mevduatı % 16,3 oranında artmış iken, bu yıl bu artış % 8'e gerilemiştir. Bankacılık sisteminde mevduat artış hızındaki yavaşlama, daha doğru bir deyişle reel gerileme 1987 yılında daha belirgin düzeylerdeydi. Mevduat artışındaki gerilemeye paralel olarak banka kredilerindeki yavaşlama göze çarpıcıdır. Geçen yıl yılbaşından, 22 Mayıs tarihine kadar, % 31,3 oranında artmışken banka kredileri, bu yılın

aynı döneminde % 21,3'e düşmüştür. Bu artış hızı, özellikle kalkınma ve yatırım bankalarının açmış oldukları kredilerdeki azalma daha belirgindir. Geçen yıl 22 Mayıs'a kadar % 24,3 oranında artmışken kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri, bu yıl bu artış hızı % 10,3'e düşmüştür. Kredilerdeki bu gelişme, özellikle kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki yavaşlama, bu yıl yatırım düzeyinin geçen yıla göre yavaşladığını ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin dış ödemeleriyle ilgili rakamlarını size sunayım. Elimizde ilk 4 aya ilişkin rakamlar var. Bu rakamlara göre, geçen yılın ilk dört ayında dışsatım rakamı 2 milyar 460 milyon dolarken, bu yılın ilk 4 ayında 2 milyar 691 milyon dolara yükselmiştir. Artış % 9,4 oranındadır. İhracatın madde grupları itibariyle dağılımına baktığımızda, tarım ve hayvancılık ürünlerinde ihracatın % 14,1 oranında arttığını görüyoruz. Madencilik ürünleri dışsatımında bir değişiklik olmamış, hemen hemen bir önceki yıl düzeyini korumuştur. Sanayi ürünleri ihracatı da % 8,4 oranında artmıştır. Bu gelişmeler sonucu ilk 4 aylık dışsatım artışımız % 9,4 oranında olmuştur. Dışalındaki gelişmelere baktığımızda, dışalının geçen yılın ilk 4 ayında 3 milyar 667 milyon dolarken, bu yıl 3 milyar 925 milyon dolara yükseldiğini görüyoruz. Dışalında artış ilk 4 ayda % 7 oranındadır. Yatırım mallarında, demin de değinmiştik, artış % 3,8'dir. Tüketim mallarında çok ufak bir düşüş var. Dışalında esas artış bu yıl ham petrolden ileri gelmektedir. Ham petrol fiyatlarının yükselmesi, bu yıl Türkiye'ye önemli bir yük getireceğini ortaya koymaktadır. Çünkü yılın ilk 4 ayında ham petrol dışalımında artış değer olarak % 20'dir. Geçen yıl, ilk 4 ayda 700 milyon dolarlık bir ham petrol ithalatı yapılmışken, bu yıl 847 milyon dolara yükselmiştir.

Dış ticaret dengesine baktığımız zaman, dış ticaret açığında ufak bir artış görüyoruz. Geçen yıl ilk 4 ayda 1 milyar 206 milyon dış ticaret açığı verilmişken, bu yıl bu açık 1 milyar 233 milyon dolar olmuştur. % 2,2 oranında dış ticaret açığı büyümesi söz konusudur. Bu yıl dışsatım, dışalima nazaran biraz daha hızlı arttığı için ihracatın ithalatı karşılama oranı hafifçe yükselmiştir. Geçen yılın ilk dört ayında % 67,1 iken bu yıl % 68,5 olmuştur, ihracatın ithalatı karşılama oranı. Dış ticaretin ülkelere göre dağılımı özellik göstermektedir. Türkiye'nin dış ticareti daha çok OECD ülkelerine doğru kaymaktadır ve İslam ülkelerinin Türk dış ticaretinde özellikle ihracatı içerisindeki payı önemli boyutlarda azalmaktadır. Yine yılın ilk 4 aylık rakamlarına göre, Türkiye'nin dışsatımının yaklaşık 2/3'ü yani % 67,1'i OECD ülkelerindedir. AET ülkelerinin dışsatımımız içindeki payı % 50'ye yükselmiştir. AET dışında diğer OECD ülkelerinin payı da % 17,1 olmuştur. Diğer OECD ülkeleri içerisinde özellikle A.B.D.'ne ve Japonya'ya olan ihracatta önemli sayılabilecek artışlar görüyoruz. İlk 4 ayda A.E.D.'ye olan dışsatım % 80,7; Japonya'ya olan dışsatım da % 104,6 oranında bir büyüme göstermiştir. Bunun sonucu diğer OECD ülkelerinin ihracatımız içindeki payı bir önceki yılın ilk 4 ayında % 11,3 iken bu yıl % 17,1'e yükselmiştir.

Buna karşılık İslam ülkelerinin ihracatımız içindeki payı düşmektedir. İslam ülkelerinin geçen yıl ilk 4 ayda ihracatımız içindeki payı % 41,6 iken; bu yıl % 25,8'e düşmüştür. Ortadoğu İslam Ülkelerinin payındaki düşüş çok daha belirgindir. Bu ülkelerin dışsatımımız içindeki payı % 25,7'den % 21,2'ye gerilemiştir. Özellikle İran ve Irak'a olan ihracatımızdaki düşüşler çok önemli boyutlardadır. İran'a olan dışsatımımız yılın ilk dört ayında, bir önceki yılın eş döne-

mine göre % 63 oranında azalmıştır. Bir zamanlar ihracatımızda ilk sırayı alan İran'ın, yılın ilk 4 aylık rakamlarına göre dışsatımımız içerisindeki payı % 4,1'e değin düşmüştür. Irak'ın da payı gerilemiştir, ama Irak'ın payındaki gerileme o kadar büyük boyutlarda değildir. Geçen yılın ilk 4 ayında Irak'ın dışsatımımız içindeki payı % 11,1 iken bu yıl % 8,8'e gerilemiştir. Sadece Ortadoğu İslam ülkelerine değil, Kuzey Afrika ülkelerine

Dr. Öztin AKGÜÇ

olan dışsatımımız da gerilemektedir. Geçen yıl bu ülkelerin dış ticaretimizdeki payı, yılın ilk dört ayında % 5,7 iken bu yıl % 4'e düşmüştür. Doğu Avrupa ülkelerinin payı ise hemen hemen sabit kalmaktadır ve % 4 dolaylarında dalgalanma göstermektedir.

Dışaluma baktığımız zaman, ithalatımızın % 62,2'si OECD ülkelerinden, % 24,8'i ise İslam ülkelerindedir. Dikkati çeken gelişme, bizim bu yıl OECD ülkelerine olan dış ticaret açığımız daralırken, İslam ülkelerine olan dış ticaretimizin açık vermesidir. Geçen yıl İslam ülkeleriyle olan

dış ticaretimiz fazla verirken, bu yıl açık vermeye başlamıştır. Bunun da nedeni bu ülkelere olan dışsatımımızın büyük boyutlarda azalış göstermesidir.

KURDAŞ — İhracatımız azalmış, ama ithalatımız aynı ölçüde azalmamıştır.

AKGÜÇ — İthalattaki rakamları ben size söyleyeyim. Bu ülkelerden olan dışalım azalmamış tersine % 17 oranında da bir artış göstermiştir. Petrol fiyatlarının artışı dışalımını kbertmektedir.

KURDAŞ — Demek ki ihracatımız azalmış önemli ölçüde, ithalatımız ise sabit kalmak şöyle dursun, artmıştır.

AKGÜÇ — Bunun sonucu olarak da geçen yıl İslam ülkeleriyle olan dış ticaretimiz fazla verirken bu yıl açık vermeye başlamıştır. Elimizdeki ödemeler dengesi rakamları ise yılın ilk 3 ayına ilişkindir. Ödemeler dengesi rakamlarına baktığımız zaman ilk 3 ayda, geçen yıla göre olumlu bir gelişme görebiliyoruz. Tabii yine dış ticaret cari işlemler açığımız devam ediyor; geçen yıl ilk 3 ayda 709 milyon dolar açık verilmişken, bu yıl açık 453 milyon dolara düşmüştür. Ancak dördüncü ayda dışalım çok büyük boyutta arttığı için 4 aylık rakamlar yayımlandığı zaman cari işlemler dengesindeki görüntü biraz değişecektir. Cari işlemler dengesinde dikkatimizi çeken, turizm gelirlerimizdeki artış. Geçen yıl 3 ayda 118 milyon dolar olan turizm gelirleri bu yıl 135 milyon dolara yükselmiştir.

İşçi dövizlerinde bir ölçüde kıpırdanma var. Geçen yıl ilk 3 ayda 276 milyon dolarken işçi döviz girişi, bu yıl 339 milyon dolara yükselmiştir. Ancak benim çözemediğim bir gelişme var. Dış borç faiz ödemeleri yılın ilk 3 ayında azalmış gözüküyor. Geçen yıl dış borç faiz ödemeleri 555 milyon dolarken ilk 3 ayda, bu yıl 407 milyon

dolara düşmüş gözüküyor. Bu görüntü herhalde faiz ödemelerinin ileriki aylara olan kaydırmalarından kaynaklanıyor. Dış borçlarımız her yıl büyük boyutlarda arttığına göre, dış borç faiz ödemelerinde bir azalma olmaması gerekirdi. O nedenle cari işlemler açığında yılın ilk 3 ayındaki azalışın geçici olduğu kanısındayım. Cari işlemler açığı, yine sanıyorum ki, bir önceki yıl olduğu gibi bu yıl da, 1,5 milyar dolar civarında bir boyuta ulaşacaktır.

Bütçe açıkları büyük boyutlarda gelişiyor. Geçen yıl bütçe 1 trilyon liranın üstünde açık vermiş idi. Bu yıl ise ilk beş ayda bu düzeye yaklaşıldı veya yakalandı. Tempo 1987 yılı için 2 trilyon dolayında bütçe açığı gösteriyor. Benim bu aşamada sunabileceğim bilgiler bunlar. İsterseniz şöyle de bağlayalım. Parasal gelişmeler, bütçe açıkları ve enflasyon hızının artması bir seçim ekonomisi izlenimini mi vermektedir? Buyurun Sayın Kurdaş.

uygulanan ekonomik politikalar; aşırı ölçüde israfçı, enflasyoncu ve gösterişçidir; dış borçlanmaya dayanmakta ve kaynak israfına yol açmaktadır; giderek istikrardan da uzaklaşmaktadır

KURDAŞ — Sayın Akgüç, Özal Hükümeti'nin 1987 yılında bir seçim ekonomisi politikası izlediğine dair bir izlenim edinme ve bunu bir soru konusu yapma bence meseleyi biraz yanlış ortaya koymaktır. Bir seçim ekonomisi izleniyor dendiği zaman, sanki Sayın Özal bu yıl için başlan-

gıçta bir seçim ekonomisi politikası izlemeyi düşünmemiş de, sonradan bir seçim ekonomisi politikasına geçmiş; veya bu hükümet daha önceki yıllar sanki istikrar politikası izliyormuş da, şimdi bir seçim ekonomisine dönmüş, kaymış gibi bir izlenim veriyor.

AKGÜÇ — İzin verirseniz sözünüzü kesebilir miyim, efendim? Gerçi hükümetin öteden beri bir istikrar politikası izlediğini biliyoruz. Ancak bu yılki rakamlar istikrardan daha da uzaklaşıldığını gösteriyor.

KURDAŞ — Ben de onu söyleyeceğim işte. Aslında Sayın Özal ve ANAP Hükümeti'nin, özellikle Sayın Özal'ın şahsıyla bağdaştırılan ekonomik politikalarında daima bir seçim ekonomisinin özelliklerini taşıyan bir nitelik olmuştur. Sayın Özal'ın başından beri ekonomik politikası hep aşırı ölçüde israf, enflasyon, dış borçlanmaya dayanan bir ekonomi politikası olmuştur. Ben hiçbir zaman Özel Hükümeti'nin ekonomik politikasında gerçek manasında istikrara dönük, gerçek manasında istikrarı sağlamak isteyen bir irade görmemişimdir. Ama, Sayın Özal'ın olayları kamoyu önünde değişik biçimde takdim etmekteki yüksek becerisi ile kamuoyu hep böyle izlenimlere sürüklenmiştir. Yedi yıldır Sayın Özal, Türkiye'nin kamu platformunda, ön planda, gerçeğin tam tersine, sanki bir istikrar politikası izleniyor, bu politikaya göre hedefler belirleniyor, bazen ufak sapmalar oluyorsa da istikrara dönüş esastır izlenimini veriyor. Nitekim bu senenin başında da sanki bir istikrara dönüş kesin azmindeymiş gibi, amacı «Bu sene fiyatların % 20'den fazla artmasına müsaade edilmeyecektir, enflasyondaki oran % 20'ye düşürülecektir.» diye koymuştur. Zannediyorum bundan evvel yaptığımız bir «Ekonomik Yorumlar» toplantıda; 1987 yılı için genel bütçede, kalma bütçelerde, fonlar kesiminde ve ma-

halli idareler kesiminde öngörülen gider ve gelir tahminlerini görüştüğümüz zaman; biz bunun bir mizansen olduğunu, fiyat artışlarının % 20'ye hiçbir zaman indirilemeyeceğini, aslında ona dayanarak ücret politikalarında bir kısıtlamaya gidilmek imkânlarının yaratılmak istendiğini, bu öngörülen bütçeler ve gelir düzeyleri ile fiyatların % 40 civarında bir yükselme göstermesinin çok daha muhtemel olduğunu, binaenaleyh hükümce-

Kemal KURDAŞ

lin ortaya serdiği tablonun gerçekçi olmadığını belirtmiştik. Şimdi bu mizansen ortaya çıkmıştır.

Özetle, Özal Hükümeti'nde ve Sayın Özal'ın tabiatında aslında istikrara dönük bir ekonomik politika izlemek sağlamlığı, iradesi hiçbir zaman olmamıştır. Siyasal amaçla, Sayın Özal zaman zaman enflasyonu kontrol altına almanın bir piyasa ekonomisinin sağlığı için son derece zorunlu olduğunu savunmuştur. Onun bir hastalık olduğunu söylemiştir ki, doğru söylemiştir. Ama hiçbir zaman o sözüne, o teşhisine uygun sonuçlar sağ-

layacak tedbirleri azimle yerine getirmemiştir, almamıştır. Şimdi ise tabii tezini de değiştirmiş, bizim gibi memleketlerde % 40 dolaylarındaki bir enflasyonun normal kabul edilebileceğine dair, bize yeni bir iktisat teorisinin ilk bulgularını vermeye başlamıştır.

AKGÜÇ — Enflasyon olayının önemli olmadığını savunmaya başlamıştır.

KURDAŞ — Geçen seneki performansla bir bakarsanız, geçen seneki fiili performans şu idi: Sayın Özal'ın ısrarla bir başarı olarak göstermek istediği dış ticaret kesimini alalım. Geçen sene Türkiye'nin dış ödemelerinde bir dengeye gidebilmek için şartları çok elverişliydi. ham petrol fiyatlarında ve buna bağlı ürünlerde çok önemli bir düşüş meydana gelmişti. Batı aleminde önemli bir ekonomik canlanma bahis konusu idi. Oysa geçen sene dış ödemeler dengesine baktığımız zaman, Türkiye, dış ticaretinde ve cari işlemlerinde önceki yıllardan daha önemli bir açık vermiştir. 1985'de 1 milyar dolar dolayında olan cari işlem açığı, 1986'da 1.5 milyar dolar dolayında olmuştur. Ve tabii geçen yıl da Türkiye, dışarıya büyük bir bölümü kısa vadeli olmak üzere 2 milyar doların üstünde net bir borçlanma yapmıştır. İhracatımızda önemli bir duraksama vardır, doların değer düşüşü de tabloya katılırsa aslında reel olarak, hacim olarak çok önemli bir duraksama vardır. İslam ülkelerinden ithalatımız zannedildiği kadar azalmamış, bu ülkelere ihracatımızda ise bir bunalım ortaya çıkmıştır. Bu enflasyonist bir ekonomik politika içinde, yanlış döviz kuru politikası izlenmesinin tipik göstergelerinden biridir.

Tahmin ediyorum, bu sene de aynı durum devam ediyor. Bu sene de herhalde 1,5 milyar dolar kadar bir cari işlemler açığı vereceğiz, gene dış

älme borçlanacağız. Öteden beri iddia ettiğimiz model (patern) tekrarlanacak. Enflasyon, dış ödemeler dengesinde açık, dış borçlanmadan oluşun; Türk hükümetlerinin maalesef 1950'den bu yana çok az istisnalarla uyguladıkları bir ekonomik politika tekrarlanıyor. Bu sene olabilecek enflasyon hakkındaki tahminlerinize katılıyorum. Şöyle belirteyim onu. Aslında biz bu tahminleri yılbaşında da yapıyorduk. Biz bu yıl için ihtiyatlı olarak % 40 bir enflasyon oranı öngörüyoruz. Aslında iyi bir analizde sıfır enflasyona göre, kamu kesiminin GSMH'nın % 12 dolayında bir açığı olduğu görülmüyordu. Yılbaşında konsolide bütçeyi, iktisadi devlet teşekküllerinin giderlerini, fonların giderlerini, mahalli idarelerin giderlerini yan yana koyduğumuz zaman: sıfır enflasyon halinde 4,5 trilyonluk bir açık ortaya çıkıyordu. Para Fonu % 20 fiyat artışına göre 2,2 - 2,3 trilyonluk bir açık öngörmüş. Aslında sıfır enflasyonla yapmak lazım bu hesabı. 4 - 4,5 trilyonluk bir açık bahis konusu. Biliyorsunuz 1986 yılında GSMH 40 trilyon civarında idi. Demek ki % 11 - % 12 dolayında bir açık var. Bu açığın normal olarak % 50'nin üstünde bir enflasyonu temsil etmesi doğaldır. Tabii bunu dış borçlanma önemli ölçüde azaltabilir. Her yıl yaptığımız 1,5 veya 2 milyar dolar yerine 4 milyar dolar dış borçlanma yapabilirseniz, bunu birazcık aşağıya çekebilirsiniz. Binaenaleyh bugünkü tempo normal bir tempodur; bu, seçime gidildiği için değişen bir tempo değildir. Bu, Özel Hükümeti'nin izlediği politikanın bünyesinde olan fakat kamuoyunun gözünden çok güzel mizan-senlerle kaçırılmış olan bir tablodur. Aslında bu tablo vardı yılbaşında. Bu tablo görülmüyordu. Onun için ben bunu, seçim ekonomisi veya Sayın Özal'ın seçim ekonomisine geçtiği şekilde yorumlamıyorum. Sayın Özal her zamanki politikasını izlemektedir. Am-

ma, biraz daha cüreti artırmaktadır. Yoksa politika aynı, mizansenle izlediği politikayı ters takdim ediyor ve doğrusu kararı ak göstermekte büyük yeteneği var. Bu sene de yılbaşında enflasyonu % 20 olarak ortaya koydu. % 20 enflasyona göre memura verdiği % 25 zammı çok cömert bir Başbakan'ın jesti olarak kamuoyuna sundu. İşçiyi, köylüyü, çalışanı düşünen bir Başbakan olarak sundu. Aslında bunların hiçbiri geçerli değildi.

özal hükümeti halka vaat ettiği ekonomik modeli türkiye'ye getirmemiştir; halen uygulanan, küçük bir ekibin tüm önemli kararları ankara'da aldığı, hukuki bakımdan da keyfi bir «komuta modeli»dir

Şimdi bir de Özal Hükümeti'nin ve şahsen Sayın Özal'ın ekonomik politikasını birkaç kelime ile değerlendirmek istiyorum. Sayın Özal'ın Türkiye'de ekonomik politikada hâkim olduğu son 7 yıllık dönemdeki uygulama için yukarıda söylediklerimiz bütünüyle geçerlidir. Bu uzunca dönemde politik anlayışını da değerlendirmek zamanı geldi zannediyorum. Biliyorsunuz başlangıçta politik sistem anlayışı olarak birtakım doğru teşhisler yaptı ve vaatlerde bulundu. Türkiye ekonomisini bürokratik kontrollerden kurtarıp, piyasa mekanizmalarının işlediği bir ekonomik düzen, bir piyasa sistemi olarak bir bünye değişikliğine götürmeyi hedef aldığını belirtti. Hepimizin, hiç olmazsa ben, hatta Sayın Uras'ın da, Sayın

Akat'ın da böyle bir hedefe karşı sempatik davrandığımızı hatırlıyorum. Bu konuda başlangıçta birtakım tedbirler de aldı. Hiç olmazsa lafını etmesi bile iyi bir yaklaşımdı. Fakat şimdi 7 yıl sonra bakıyoruz ki, Sayın Özal vaat ettiği bu ekonomik modeli kesinlikle Türkiye'ye getirmemiştir. Getirdiği nedir? Getirdiği aslında kendine bağlı bir küçük ekibin, her önemli kararı Ankara'da aldığı bir komuta modelidir. Ekonomi Ankara'da küçük bir ekibin direktifleriyle yönetilmektedir.

AKGÜÇ — Ta başlangıçta bunu görmüş, «Keyfi Ekonomi Modeli» diye nitelendirmişti.

KURDAŞ — Burada yalnız bir de kararların çok defa bir şahıs tarafından alındığını belirten bir özellik de var ve bu şahıs da Sayın Başbakan'ın kendisidir. Son şirket kurtarma kanununda da açıkça yeni örneği verildiği gibi, Sayın Özal belki de dünyada hiçbir başbakanın yapmayacağı şekilde, ekonomide birtakım kritik kararları kendine, şahsına bağlamaktadır.

AKGÜÇ — Nihai karar organı bugün Türkiye'de Sayın Özal'dır.

KURDAŞ — Hukuki bakımdan da öyledir. Birtakım hukuk alanına giren konularda dahi, mahkemelere ait olması gereken yetkileri kendine almıştır; kanun değişiklikleri ile. Kararnamelerle yetkileri şahsında toplamıştır. Bu modelde bugün vardığımız sonuç şu: Bu piyasa sistemini bir kere hukuki temeli yoktur. Faizi Ankara belirliyor, döviz kurunu Ankara belirliyor, fiyatlara, petrol fiyatından yüzlerce kamu sektörünün fiyatına kadar gene Ankara müdahale ediyor ve çok defa eminim bunları bizzat Sayın Başbakan belirliyor. İthalatta ve ihracatta birtakım kontroller var. Bu durumda «Sayın Özal ne yaptı?», «Eskiden farklı ne yaptı?» diye sorulabilir. Bunu belirtmenin de

zamanı geldi artık. Eskiden farklı şunu yaptı, Türkiye, eskiden ithalatı ve ihracatını kontrol için idari karar alırdı. Kontrolünü idari kararlarla yapardı. Kambiyo tebliğleri, kambiyo kararnameleri, yasaklamalar, polis takibatı vb.. Sayın Özal kanımca bu müdahalelerin dozunu azaltmadı, fakat bunu bir piyasa sisteminde fiyat mekanizması yoluyla yapmaya başladı. İthalatı kontrol ederken fon koymaya başladı, yüzlerce fon koydu; yüzlerce defa fonları değiştirdi, tamamen şahsi kararıyla değiştirdi. Fiyata dayanan bir kontrol mekanizması getirdi. İhracatta da Ali'ye farklı kur, Veli'ye farklı kur yerine Ali'ye farklı prim, Veli'ye farklı prim düzenini getirdi. İhracatta birtakım kısıtlamalar, kararnameler yerine, primlerle yönlendirme getirdi. Tabii ekonominin bütün yatırım kararlarını da merkezileştirdi. O zaten eskiden beri idari takdire bağlı idi.

Şimdi tekrarlayayım: Eski dönemden bu dönemin farkı nedir? İki- si de komuta sistemidir. Eskiden kamutanın elinde kırbaç vardı, şimdi komutanın elinde şeker var. Biz buna hep komuta ekonomisi diyoruz, ama bu pek anlayamıyor. Bugün de komuta ekonomisi ve müdahale var. Sonsuz müdahale var. Her karar Ankara'da alınıyor. Zaten Sayın Başbakan tatile, Ege'de bir koya kaçsa dahi iş âleminin onun çevresini sarması bundan. Kurtarılacak şirket de onun ihracatçı da onun onayını bekliyor..

AKGÜÇ — İhale alacak müteahhit de onu bekliyor.

KURDAŞ — Herkes onu bekliyor ve o bu mekanizmalarla ekonomiyi yönetiyor. Bence eski dönemden farkı, kambiyo kararnamesi yazmasını bilmiyorlar ama fon kararnamesi yazmasını çok iyi öğrendiler. Aradaki temel fark bu. 7 yıldır ekonomik politika alanında 1 numarada bulunmuş bir insanın politikalarını iki

cümle içinde değerlendirirsem, fiyatta dayandırılan bir komuta ekonomisi izleniyor; ama ekonomide sonsuz müdahale sonsuz çarpıklık, sonsuz adaletsizlik olan bir düzen hâlâ işliyor bu Türkiye'de. Ortada aşırı israfçı, aşırı gösterişçi, dolayısıyla aşırı enflasyoncu, dış borçlanmaya dayanan ve çok büyük ölçüde kaynak israfını da beraberinde getirmiş olan bir ekonomik uygulama modeli var.

AKGÜÇ — Çok teşekkürler efendim. Sayın Uras buyurun, sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

başbakan turgut
özal'ın kendisinden
beklenen doğrultuda
çalışmamasının ve
düşündüğü şeyleri
uygulayamamasının
nedeni, politika ile
ekonomiyi bir arada
yürütmek zorunda
kalmasından
kaynaklanmaktadır

URAS — Müsaade ederseniz, ben seçim ekonomisine girmeden önce Sayın Özal'ın lehinde konuşacağım. Sayın Özal'ın faziletlerini, iyi yanlarını sergilemek istiyorum. Bir kere Sayın Turgut Özal'a kişi olarak Sayın Özal diyorum, hükümet demiyorum; çünkü inanıyorum ki, bugün hükümeti de bugünkü politikayı da Sayın Özal temsil ediyor. Sayın Özal ekonominin yönetiminin başına belli bir birikimle geldi. Sayın Özal'ı yalnız son 7 sene içinde mütalâa etmemek lazım, 7 sene önceki dönemi de dikkate almak lazım. Ne idi bu dönem. Sayın

Özal'ın kamu kesiminde bir tecrübesi vardı, özel sektörde bir tecrübesi vardı, Kamu sektöründe Sayın Özal, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarı olarak, karar ve uygulama sistemini çok iyi öğrenmişti. Karar ve uygulama sistemi içinde de Türkiye'de özellikle enflasyonun kötülüğünü, enflasyonun nereden kaynaklandığını ve bunu önlemenin de en önemli mesele olduğunu biliyordu. Sayın Özal'da iş başına gelirken, sadece bazıları zengin etmek için değil de bir şeyler yapmak için geldiğine göre, bu doğrultuda çalışması beklenirdi. Neden bu doğrultuda çalışması beklenirken bu doğrultuda çalışmadı? Bazı engeller, olaylar ona bu imkânı vermedi, Yahut da bunları yenmek imkânını bulamadı. Neden becermeye imkân bulamadı? Çünkü politika ile ekonomiyi bir arada yürütmek zorunda kaldı.

Politika dediğimizde, onun arkasına belli bekleyişler için takılmış bir takım kimselerin varlığını kabul etmemiz gerekir. Bunun bir felsefesi olmadığına göre o kimseleri bir arada tutan sadece bekleyişleridir. Sayın Özal'ın iktidarını sürdürmesi, o bekleyişte olan kimselerin onun peşinden ayrılmamaları için bu kişilerin bekleyişlerini devamlı cevaplandırması, onlara devamlı kan vermesini gerektiriyor. Bu devamlı kan verme zorunluluğu, bence Sayın Özal'ın istediği politikaları 1980 yılından sonra uygulamasını büyük ölçüde kısıtladı. Sayın Özal'ın 1980 sonrası uygulamalarını, herhangi bir kurulu partinin başkanının uygulamaları ile bir tutamayız. Çünkü Sayın Özal iş başına geldiğinden itibaren partisini kurdu. Yani iktidara gelmesi ile partisini kurması aynı anda oldu. Partiyi bir arada tutabilmek, yani peşindeki adamları bir arada tutabilmek, onun çok daha fazla kan vermesini gerektiriyor. Belki de düşündüğü politikaları bu yüzden uygulayamadı. Düşün-

düğü politikaları uygulayamadı ama, Türkiye'de senelerdir yapılmayan bir şeyi yaptı. Ne yaptı? Kimsenin beğenmediği kurulu düzeni (müesses nizamı) yıktı. Yıkarken bazı kötülükleri ortadan kaldırdı ama bazı iyilikleri de yıktı. Sistemi şöyle bir çalkaladı. Sistemi çalkaladıktan sonra mühim olan daha iyisini kurmaktır. İşte o daha iyisini kurmada büyük güçlüklerle karşılaştı. Biraz önce de belirttiğim gibi, politik bağdan doğan güçlüklerle

Dr. T. Güngör URAS

karşılaştı. İkincisi, belki de yoruldu: bu kadar şeyin üstesinden tek başına gelmek için çaba harcamaktan... Çünkü her şeyi kendine bağladı ve müesseseseleşemedi. Oysa, önce partide müesseseseleşmek, sonra parti dışında müesseseseleşmek gerekiyordu. İki müesseseseyi birbirinden ayıramayınca, bence bu, istediği politikaları uygulayamamasında en büyük etken oldu.

Sayın Özal'ın bir istikrar paketi ile geldiğinden söz ediliyor. Sayın Özal bir paketle gelmemiştir. Daha önce hazırlıklı değildi. Hazırlıklı olduğu

birkaç konu da, daha önceki birikimlerinin sonucu idi. Onları verdi ve tükendi. Ortada bir paket ve program olmadığı için, o zaman bütün çabaları da günü, ayı ve yılı kurtarma arayışlarında oldu. Günü, ayı, yılı kurtarma çabası içinde, bugünkü duruma gelme yine de bir başarıdır; bunu da takdir etmek lazım. Yoksa günü, ayı, yılı kurtarma çabası içinde daha kötü yerlere de gidilebilirdi. Sayın Özal ekonomi paketine dikkat etmedi; yalnız bir şeye, bir göstergeye çok dikkat etti: Türkiye'nin borç servislerinin aksamadan yerine getirilmesine... Tek göstergesi, tek önem verdiği şey, bence fiyat artışları değil, gelir dağılımının düzgün olup olmadığı değil. «Acaba Türkiye o gün borç servisini yerine getirebilecek mi?» sorusu idi. Çünkü Sayın Özal'ın politikası ve iktidarı dış borç faiz ve anaparasının düzenli ödenmesine bağlıdır. Bunun dışında ülkede kalıcı bir şey yaptı mı? Yaptı, kalıcı olarak da enerji yatırımlarına ağırlık verdi. Getirisi çok uzun senelere yayılan, hem pahalı hem de görülmeyen yani toprağa gömülülük olan, büyük enerji yatırımlarına da büyük önem verdi. Bunlara öncelik vermeyip daha gösterişli alanlara kaynakları aktarsaydı, daha çok alkış toplardı.

AKGÜÇ — Yalnız Sayın Uras, ben orada saplama yapacağım, başlanmış olan yatırımları tamamlamak veya devam etmek zorunda kaldı. Kendileri başlamadı ki bu enerji yatırımlarına. Enerji yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı, Sayın Özal iktidara geldikten sonra, 1983 yılından sonra azalmıştır. Mecburdu başlanmış olan yatırımları sürdürmeye.

URAS — Kaynakları buraya aktardığından söz ediyorum. Yani kimin başladığından söz etmiyorum Sayın Akgüç. Yani buralara kaynak aktardı.

AKGÜÇ — Mecbur kaldı.

URAS — Yapmayabilirdi. Bu kaynakları aktarmasaydı, bu fonları, daha başka alışı getirebilecek yerlerde kullanabilirdi. Gerçekçi olalım. Örneğin köylere daha fazla çeşme yapardı. Türkiye'de enerji, ulaşım ve haberleşme konusunda görünmeyen bir yatırım çabası, yani çabuk takdir edilmeyen bir yatırım çabası oldu. Tabii bunun dışında sözü çok edilip de yapılmayan bazı şeyler de oldu. Meselâ YİD formülü... «Yap, İşlet, Devret» üzerinde çok konuşuldu, hiçbir şey olmadı. Serbest bölgeler dendi, hiçbir şey getireceği yok. Yabancı sermaye dendi, orada da fazla umut yok. Enflasyonu önlemek dendi. bu konuda da hiçbir gayret sarfedilmedi.

AKGÜÇ — Dış denge sağlanacak dendi, o da sağlanmadı. Başarılamiyanlar arasında onu da ekleyebiliriz.

URAS — Dış dengeyi ben şöyle görüyorum; Sayın Özal ve ekibi, dış dengeden çok dış borç servis sisteminin tıkanmamasına çaba gösteriyorlar. Dış borç yükü bu nedenle fazla önem taşıyor.

KURDAŞ — Önemli bir ekleme yapmak lazım. Bu dış borç konusunda da, yıldan yıla borç düzeyinin artmasına hiç önem vermiyor. Ama geçmişin servisinin yapılmasına önem veriyor. Neticede tabii dış borçlarda çok önemli bir artış oldu, bu son sekiz yılda.

AKGÜÇ — Sonunda da bir tıkanma olabilir. Yeni borç girişinin durduğu an, tıkanma kaçınılmaz olabilir.

URAS — Tamam, tamam; siz ne dersiniz deyin, tek önem verdiği şey bu dış borç faiz ve anaparasının düzenli ödenmesi oldu. Şimdi efendim, bu sistem içindeki iyilikleri yani işin fazilet tarafını vurgulamak istiyorum.

Siz hep olumsuzluklarını söylediğiniz için...

KURDAŞ — Gerçi bu söyledikleriniz de pek fazilet olarak gözüküyor ama...

türkiye'de 1980'den bu yana bir anlayış değişikliği oldu; iyi tabular yıkıldığı gibi kötü tabular da yıkıldı; bazı araçları belli olduğuna göre, istenseydi enflasyon hızı da düşürülebilirdi

URAS — Efendim, şimdi Türkiye'de bir fikir, bir anlayış değişikliği oldu 1980'den bu yana. Ne olursa olsun, senelerin birikimiyle normal şartlarda yapılması güç, değişmesi güç birtakım şeyler değişti; iyi tabular yıkıldığı gibi kötü tabular da yıkıldı. Döviz konusunda Türkiye, başka bir sistemle bu kadar hızlı bir değişime girebilir miydi? Türkiye bu kadar çok çabuk —serbest piyasa ekonomisi demiyorum ama— fiyat serbestisinin hâkim olduğu bir düzene geçebilir miydi? Türkiye'de parasallaşma (monetizasyon) bu kadar hızlı olabilir miydi? Banker olayı bunun kötü bir yanını oluşturdu. Belki banka sisteminde aksaklıklar oldu. Ama Türkiye'de hızlı bir parasallaşma olayı yaşandı bu dönemde. Bunları da ben hep olumlu yönler olarak kaydediyorum. Şimdi müsaade ederseniz burada tekrar bir soruya dönmek istiyorum. Sayın Özal bu kadar şey yaptığının göre, isteseydi enflasyonu da önleyemez miydi? Enflasyonun nasıl önleneceği, en azından bunun temel bazı araçları belli. Bu araçlardan hiç-

birini kullanmaya yeltenmedi, dikkat ederseniz. Enflasyonu düşürmeyi, iktidara gelmeden önce önemli bir faktör olarak görüyordu ama, iktidarı döneminin hiçbir safhasında bu enflasyonu düşürmeye teşebbüs etmedi.

KURDAŞ — Ama her sene bir ke-re lafını yaptı. Arada bir «Enflasyon çok kötüdür, bir piyasa sistemi için hastalaktır.» gibi güzel ve doğru söz-ler de söyledi.

URAS — Yani imamın «Dediğimi yap, yaptığımı yapma.» demesi gibi... Öyle demesine rağmen, Sayın Akgüç'ün de değindiği gibi, piyasaya para pompalamaya devam etti.

KURDAŞ — Burada bir müdahale yapabilir miyim? Ben Sayın Özal'ı şöyle değerlendiriyorum. Zannediyorum, Sayın Özal Türk tarihinde, toplumun fikir düzeyinde birikmiş bazı çok iyi fikirleri seçip ele alan, fakat o fikirleri uygulama ile itibarsız hale getirmede yüksek yetenek gösteren bir devlet adamı olarak tanınacaktır. Sayın Özal iktidara gelmeden önce, Türkiye ekonomisinde, idari kontrollera dayanan sonsuz müdahalelerden ve idari kararlara dayanan karmakarışık sistemden büyük bir nefret vardı. O nefret ve o tepki birikti. Ve Türkiye'de bunun bir entellektüel düzeyi de olmuştu. Sayın Özal bunu çabuk sezmiş bir adamdır. Tabiatında böyle birtakım sezgi yeteneği var. Fakat şimdi o idari kontrollerin, polis sisteminin karşısına aynı derecede ekonomiye müdahaleyi, keyfiliği ve adaletsizliği temsil eden bambaşka bir sistem getirmiştir. Burada bana «Türkiye ekonomisinde müdahalenin düzeyi azalmış mıdır?» diye sorarsanız, bence azalmamıştır, hatta bir manada daha etkili olmuştur. Sayın Uras bunu politikaya bağluyor, Sayın Özal'ın gerisindeki politik güçlere. Ben bunu Sayın Özal'ın biraz da karakterine, fikri yapısına bağlıyorum.

URAS — Şimdi efendim, müsaade ederseniz ben bitireyim konuşmamı. Ama sizin tarifinize rağmen, ben yine de Sayın Özal'dan yana konuşacağım.

KURDAŞ — Sayın Uras, Sayın Özal Türk ekonomisinde, düşünce hayatında ortaya çıkmış birtakım temel fikirleri ve tercihleri seçip, onlara göre bir ekonomik politika lanse eder görünmektedir. Ben Sayın Özal için; «Türk ekonomisi bir piyasa ekonomisidir. Biz piyasa ekonomisinin mekanizmalarını işler hale getireceğiz, müdahaleyi azaltacağız. Bürokrasi Türk ekonomisine büyük güç kaybettiriyor.» gibi temel fikirleri benimseyip; yola böyle çıkıp, doğru konuşup; bunları yanlış politikalarla eğri ve o derece sakıncalı yeni bir düzene götürmekte büyük yeteneği olmakla anılacaktır; diyorum.

URAS — İşte bakınız ben bu noktada size iştirak etmiyorum. Burada biraz da Sayın Nilüfer Göle Akat hanımdan esinlenerek benzetme yapmak istiyorum. Siz Türkiye'de eski Beyoğlu'nu özleyenlerden; «Beyoğlu'nda bir Lebon vardı, bir Markiz vardı; bunlar geldi, şimdi buralarda lahmacuncu dükkanı açtı.» diye üzülen ve bu gelişmeden Türk halkının çok bedbaht olduğunu söyleyenlerdensiniz. Sizler eski Lebon'u biliyorsunuz, eski Markiz'i biliyorsunuz. Ben bu grubu «Eski Beyoğlu'nu Yaşatmaya Çalışanlar Derneği» kısaca «EBYAÇADER» diye adlandırıyorum. Halbuki şimdi Türkiye 54 milyon, o eski yerleri hiç bilmeyenler var. Onlar Beyoğlu'nu lahmacuncu dükkanlarıyla ve Arabesk müziği ile beğeniyorlar. Ve onlar bugünkü Beyoğlu'ndan memnunlar. Ben bunları «Lahmacunperverler Cemiyeti» kısaca «LAPE-CEM» diye adlandırıyorum.

KURDAŞ — Ama biz eskisini de beğenmiyorduk. Yani o dönemin mül-

dahaleciğini de eleştiriyorduk. Israrla, şiddetle eleştiriyorduk.

URAS — Ama siz hep o eski Lebon'dan, Markiz'den bahsediyorsunuz. Şimdi bu 54 milyon öyle memnun ki Sayın Özal'dan, bakınız işte son belediye seçimlerinde de tasviplerini ortaya koydular. Belediye seçimleri öncesi Sayın Özal'ın çizgisinin en fazla düşmesi gerektiği bir hafta olduğu halde. Sayın Özal artık bir politikacı. Biraz önce belirttiğiniz gibi, şimdi seçim ekonomisine geleceğim. Sayın Özal'ın iktidarda kalabilmesi, ya askerini kendisini tutmasına yahut da halkın kendisini tutmasına bağlı. Yani Sayın Özal bu iki gruptan birini memnun etmek mecburiyetinde.

KURDAŞ — Peki, Sayın Özal Türkiye ekonomisinde gerçekten istikrar sağlasaydı, gerçekten kendisinin de itiraf ettiği gibi, bu şiddetli enflasyonun yarattığı büyük adaletsizliği Türk ekonomisine getirmeseydi, daha az mı tutulurdu?

URAS — Tabii, istikrar sağlamak durgunluk getirecekti. Sayın Özal sıkı istikrar tedbirleri alsaydı, Türkiye'de ticaret âleminde çeşitli firmaların iflasına, finans kesiminde belli kuruluşların batmasına, piyasada durgunluğa neden olacaktı. Yani bunu göze almadığı için, halka biraz kan verdi damarından. Demek ki, Türkiye'de demokratik bir sistem varsa ve halk da bunu beğeniyorsa, öyle olacaktır. Sayın Özal'ın gerek kişisel davranışlarını, gerek aile davranışlarını, gerek politik davranışlarını böyle değerlendirmek, yorumlamak gerekir. Eğer bir demokratik sistem varsa, bizim azınlık olan EBYAÇADER mensupları, Sayın Özal'ın yaptıklarını beğensin ya da beğenmesin, o lahmacı dükkanını açmaya devam edecek demektir. Halk da bu lahmacı dükkanlarını beğendiği ve oradan lahmacı yemeye devam ettiği sürece, Lebon ve Markiz kapalı kalacak-

tır. Çoğunluk LAPECEM mensuplarındadır.

AKGÜÇ — Aslında son belediye seçimlerinde, ANAP oy kaybetmiştir. Bu beldelerde 1983 seçimlerinde % 47,5 oy almıştı ANAP. Oyu şimdi % 45'e düşmüştür. Oy oranı gerilemiştir. Kaldı ki birçok beldede de muhalefet aday bulup seçime girememiştir veya adayları ANAP'a transfer edilmiştir.

seçim arifesinde turgut özal bazı kesimleri memnun etmek isteyecek ve bu nedenle faiz oranlarını yükseltecek, enflasyon hızını şimdiki düzeylerde tutacaktır; çünkü geniş halk kesimi enflasyondan farklı da olsa yararlanmaktadır

URAS — Yani Sayın Akgüç, hava yağmurluydu, hakem taraf tuttu, rüzgar esiyordu mu diyeceğiz? İşte öbür partiler de büyük bir varlık gösteremediler. Şimdi ben sonucu bağlamak istiyorum. Bütün bu ahval ve şerait içinde Sayın Özal ne yapacaktır? Sayın Özal EBYAÇADER mensuplarını değil, LAPECEM mensuplarını memnun etme politikasının dozunu artıracaktır. Çünkü seçime gitmek zorundadır. Madem ki seçim dönemi geliyor, madem ki Sayın Özal el yordamıyla da olsa bu işlerin iyi tuttuğunu anladı; bundan sonraki politikalarında da, özellikle seçime doğru gidildiğine göre, kendisini tekrar iktidarda tutacak iki güçlü memnun edecektir. Nedir bunlar? Asker kesimini memnun edecektir, oy veren hal-

kıymızı memnun edecektir. Oy veren halkımızı memnun etmede, bundan evvelki deneyimler göstermiştir ki, EB-YAÇADER mensuplarını tutmak hiç bir fayda vermemektedir, LAPECEM mensupları ona daha fazla oy sağlamaktadır. Bu bakımdan LAPECEM üyelerini memnun etme yolundaki gayretlerini sürdürecektir. Nedir bu gayretler? Sayın Özal önümüzdeki dönemde faiz oranlarını yükseltecektir. Çünkü Sayın Özal Türk halkına 1980'den bu yana faiz zevkinin aşılmasıdır. Yani parası olmayan bile bu faiz sarhoşluğundan hoşlanmaktadır. Bu belki halkın bir bölümünün yapısına da iyi gitmektedir. Oturduğu yerde rant almak. Sayın Özal, enflasyonu fazla kontrolden çıkarmamak kaydıyla, enflasyonun ipini dizginlemeye çalışmayacaktır. Çünkü enflasyon Türk halkının geniş kesimine -ben öyle görüyorum- kıyasından bucağından bir şeyler veriyor. Herkes enflasyondan farklı da olsa yararlanıyor.

KURDAŞ — Burada bir soru sorayım size. Şu memur, şu işçi, şu sabit gelirli herisi enflasyondan memnun mu?

URAS — Hepsi bir ucundan yararlanıyor efendim. Çünkü Türkiye'de alle yapısı nedeni ile herkesin bir yerde ufak bir tarlası, bir arsası var... Bunlar değer kazanıyor.

KURDAŞ — Meselâ ben, Türkiye ölçüsüne göre geliri yüksek sayılabilecek bir kişiyim; buna rağmen enflasyondan korkunç şikâyetçiyim. Hem fikren, hem de fiilen yaşamımda...

URAS — Ben de memur çocuğuyum. Benim hayatımda babam 1950 enflasyonunda ev sahibi oldu. Ben de bu son 1980 enflasyonundan sonra ev sahibi olabildim. Herkesin bir yararı oluyor. Etrafıma bakıyorum, birilerinin otomobili oluyor, birileri

arsalar alıyorlar, bir şeyler satıyorlar; yani Türkiye'de halkta bir «alsat» dönemi başladı. Altın alıyor, beşbirlik satıyor, bilezik alıyor, herkes bir işin peşinde. Tüm kıyılar canlandı, dinlence yerleri, turistik tesisler hareket yarattı. Bazıları köydeki tarlasını satıp iş kuruyor.

AKAT — 1977 - 1978 de böyleydi. Onu da unutmayalım.

KURDAŞ — Benim bütün inançlarımı yıktınız. Çünkü ben daha 1955'de yazdığım yazılarda, tarihteki bütün ihtilallerin gerisinde bir enflasyonun olduğunu söyledim. Ben bu enflasyonu sizlerden biraz fazla yaşadım. Bütün Güney Amerika memleketleri bir zamanlar benim gözetimimde idi; Türkiye'nin % 50'lik % 60'lık enflasyon dönemlerini Güney Amerika 1950'lerde yaşadı. Sonra süper % 250'lik % 400'lük enflasyon dönemleri geldi. O toplumlar bu durumlarda korkunç ıstıraplar çekmiştir. İster liberal ister sosyal demokrat eğilimli olun; bir piyasa sistemi içinde, onun icaplarını yerine getiren istikrara dayalı bilimsel bir ekonomik politikanın alternatifi olduğuna kani değilim. İstikrar olmadan ne sistem mantığıyla işler; ne sağlıklı, yeterli ve devamlı gelişme sağlanır; tabii ne de ekonomide yani gelir ve servet dağılımında adalet ve sosyal huzur olur.

AKGÜÇ — Yalnız enflasyonun bir gözbağcılık etkisi var, ilk aşamada. Bunun acısı uzun vadede daha çok görülecektir.

AKAT — Sayın Kurdaş, enflasyonla beraber önemli miktarda dış borçlanma varsa; eğer enflasyon toplumun kendi imkânlarının çok ötesinde yaşamasıyla aynı anda beraber gidebiliyorsa; o zaman toplumun bütün fertleri, dış imkânı olmadığı enflasyona kıyasla daha iyi durumda olabilirler. Şu anda Türkiye sıfır

borçla enflasyon yapıyor olsaydı, Sayın Uras'ın dediği doğru olmayabilirdi. Ama her yıl 2 milyar dolar net borç olarak enflasyon yapıyorsa, o zaman Sayın Uras'ın dediği haklı olabilir. Gerçi o 2 milyar doların dağılımı eller arasında farklı olabilir, onun yarattığı mekanizmaların dağılımı farklı olabilir; fakat aynı anda toplum, kendi yarattığının üstünde bir 2 milyar dolar borç sayesinde, herkesin bir miktar kısıntı, bir miktar avanta toplamasına imkân veren bir süreç içinde de olabilir.

KURDAŞ — Ama bakın, bu dönemde dış borçlanmaya rağmen, alın 1986'ya, 2 milyar dolar ek borç artışına rağmen, geçen sene % 35 dolaylarında bir enflasyon vardı. Bu dış borç enflasyonu tümüyle gideremedi. Tabii dışarıya borçlandığımız süreç enflasyonun etkisini azaltabilirsiniz. Türk tarihinde böyle dönemler vardır. Büyük bir enflasyonist talep genişlemesi, büyük dış borçlarla ve eldeki döviz rezervlerinin tüketilmesiyle kısmen geriletebilirsiniz. 1950 - 1952 yılları, 1973 - 1974 dönemi örnek verilebilir. Ama arkası... Şimdi Türkiye'nin dış borcu şu son 5 yılda 20 veya 22 milyar dolardan 32 milyar dolara yükseldi.

AKGÜÇ — Türkiye'nin 1979 sonunda dış borcu 14 milyar dolar dolayında idi.

KURDAŞ — Bunun bir örneği 1975'de oldu. 1975'de bizim 3 milyar dolar dış borcumuz vardı. AP Hükümeti geldi 1975'de, o sene aşırı ölçüde borçlandık. Enflasyon oranı % 10'a düştü. Ve hükümet de öğündü. «At binenin kılıç kuşananın.» diye. Ama ondan sonraki hesap pusulasının yüksekliğini hepimiz biliyoruz.

AKAT — DÇM'ler hikâyesi...

KURDAŞ — Evet, meşhur DÇM'ler hikâyesi. Şimdi ise Türkiye bu politikaya biraz daha düşük oranda de-

vam ediyor. Ama şimdiden borç 30 milyar doları aştı. Kesinlikle söylüyorum, ihracatının 4 katı borçlanmış bir memleketin dış politikasında tutarlı olması, itibarlı ve özgür olması çok zordur. Bu kadar borçlandıktan sonra, Türkiye'nin dış politikasında istikrarlı bir modele katiyen inanamam. Çünkü tecrübelerimle bilirim bunu. 1950'lerde Portekiz'in Angola'daki politikasına muhalefet ettik de. İstedikimiz ufak bir dış borcu OECD'de bize vermemek için veto etti; yalvardık. Bizim Cezayir potumuz Fransa'dan borç almakla ilgilidir. Şimdi bu tempo ile gidilirse, 4 yıl sonra 40 milyar doları aşan dış borcumuz olacak. Benim politikacılarla gördüğüm en büyük hata işte buradadır. Güney Amerika örneğini söylüyorum. Bakın koca Brezilya'ya, aynı politikayı hâlâ uygular. Brezilya sürekli olarak dış memleketlerin sırtından, sanki bunları bir gün hiç ödemeyecekmiş gibi borçlanır. Gelirinin haklı göstereceği düzeyin üstünde tüketim yapar, hatta yatırım yapar. Dıştan borç alınca iç tasarruf oranı genellikle düşer; ama tüketim yükselir. Güney Amerika ülkeleri, Brezilya hep bu havada yaşamıştır. Şimdi Türkiye âdeta bunu taklit ediyor. Bir ara Brezilya'nın bu modeli revaçta idi. İnsanlar da bir yerde endeksleme falan diyerek bu modeli dünyada savunmaya kalktılar. Türkiye bunu uyguluyor. Ama ben bundan telaşlanıyorum, endişeleniyorum. Benim kanım, bu işin gerisinde çok çok kötü ufuklar var.

URAS — Müsaade eder misiniz efendim? «Sayın Özal Güney Amerika ülkelerini taklit ediyor.» diyorsunuz. Oysa IMF yeni bir kitap çıkardı (*). IMF'nin Staff Paper olarak yayınlanan bu kitabında, Türk modeli Güney Amerika ülkelerine örnek olarak

(*) Structural Reform, Stabilization and Growth in Turkey, IMF Staff Paper, 55.

gösteriliyor. Güney Amerika ülkeleri 1970-1980 döneminde, bugün Türkiye'nin yaptıklarını yapsaydı, bugünkü durumlara düşmeyebilirdi diye anlatılıyor kitapta ve Sayın Özal'ın politikaları methediliyor. Ben Sayın Özal'ın bütün politikalarını methetmiyorum ama, Türkiye önümüzdeki dönemlerde eğer enflasyonun ölçüsünü kaçırmazsa, bugün % 40'larda olan enflasyon oranını % 50'nin üstüne çıkarmazsa, döviz kuru ayarlamalarında son 7-8 aydır süren çekingenlikten kurtulup döviz kurunu doları gerçek değerine oturtarak ayarlarsa -bence mark önemli değil-, bütün ayarlamaları gerçek değeri ile dolara göre yaparsa ve mevduat faizlerini de yükseltirse; Sayın Özal LAPECEM'in büyük desteği ile önümüzdeki seçimleri de alır ve EBYAÇADER mensupları yine görüşlerinde ve tahminlerinde yanılmış olur.

turgut özal, 1950'den beri izlenen temel politikaların temsilcisi gibi görünüyor; arada ufak farklar olmakla birlikte yön aynı: para basmak, enflasyon, dış borçlanma, ekonomide hareket yaratarak seçim kazanmak

KURDAŞ — Ben eskiden beri savduğum politikanın «lahmacun-perverler» lehine olduğunu zannedirdim. İşçinin, sabit gelirinin, esnafın lehine...

URAS — Uğur Mumcu, Cumhuriyet gazetesinde güzel bir anısını an-

latıyordu. Uğur Mumcu ile Uğur Alacakaptan vaktiyle işçi haklarını savunmaktan hapse girmişler. Mamak'ta yatıyorlar. Aralarında «Bu işçiler için neler yaptık, vatandaşımız için...» gibi konuşuyorlar ve teselli buluyorlar. Ondan sonra hapishaneye kaçak olarak sokulmuş bir gazetede okuyorlar ki, İstanbul'da işçi liderleri Galata Kulesi'nde toplanmışlar, yeni hükümetin temsilcileriyle beraber konuşuyorlar. İki Uğur da yakınmaya başlıyor. «Yahu biz onlar için buradayız, onlar orada ne yapıyorlar!..» diye. Bu örnek de gözden irak tutulmalı.

KURDAŞ — Ben başından beri enflasyona karşıyım, istikrar politikasını savundum. Sayın Akgüç bana sordu: «Bu bir seçim ekonomisi politikasına geçiş midir?» Ben «Hayır.» diye cevap verdim. Çünkü, böyle bir soru, sanki eskiden böyle bir politika izliyorlarmış da şimdi seçim politikasına geçmişler gibi bir izlenim veriyor. Sayın Özal geldiğinden beri hep enflasyon, israf ve dış borçlanmaya dayanan bir politika izlemiştir. Bugünkü durum, aslında yılbaşında düzenlediği politikaların içinde vardır. Yalnız tabii tüketim ve yatırım harcamalarını biraz hızlandırmışlardır. Yoksa izlenen politikalara göre % 40'lar doğal bir enflasyon düzeyidir.

AKAT — Efendim, bugünkü toplanti Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'nin diğer oturumlarından daha renkli oluyor. Daha geriye giderek, sadece iktisat politikalarını değil, iktisat politikalarının biraz siyasi boyutlarını da alarak tartışmaya başladık. Ben bunun nedenini şöyle izah ediyorum. Ekonominin iyi olmadığını görüyoruz; neden iyi olmadığı hakkını da genel hipotezlere girme eğilimlerimiz var. Bu arada Sayın Özal'dan bahsederken, biraz geçmiş zamanlardan da bahsediyormuşuz gibi bir hissim var. Sayın Uras o konuda karşı gi-

bi dursa bile, «Acaba Sayın Özal gi-di-yor mu?» gibi, biraz otopsi yapar havası da hiç olmazsa bizlerde var.

AKGÜÇ — Ben sanıyorum ki şö-y-le bir hava belirdi: Sayın Özal 1950'den beri izlenen temel politikaların bir temsilcisi gibi görünüyor. Politika-lar arasında ufak farklar olabilir, ama yön aynı: para basmak, enfla-syon, dış borçlanma, ekonomide hare-ket yaratarak seçim kazanmak.

KURDAŞ — Ama daha ölçsüz ola-ları. Mesela Menderes döneminde % 7 veya % 8 enflasyon, % 10 enflasyon çok önemli bir rakam idi.

AKAT — Sayın Özal'ın ölçsüz-lüğü, Menderes'in kendisinden önce-kilere kıyasla ölçsüz değil.

KURDAŞ — Menderes % 20 veya % 25 oranında bir enflasyonu mutla-ka korku ile karşılayacak bir yaradı-lışta idi. Ben onun bu konularda hiç olmazsa fikirlerine muhatap olmu-şumdur.

AKAT — Sayın Özal iktidara gel-diğinde zaten % 70'ler, % 80'ler alışıl-mış enflasyonlar olmuştu. Menderes, biliyorsunuz, II'nci Dünya Savaşı ha-riç % sıfır enflasyonlarla yaşanmış bir dönemden sonra iktidara gelmiş-tir. Bu nedenle Menderes döneminde-ki enflasyon, bugüne göre düşük olsa bile, kendinden önceki döneme göre yüksektir. Yalnız enflasyon oranları-nı karşılaştırarak bir değerlendirme yapmak hatalı olur.

KURDAŞ — Halk istikrarlı bir gi-dişe o kadar alışmış ki, işte 1930'larda, hatta İkinci Cihan Harbi'nden sonra gelen 1945'lerde, enflasyondaki % 5 artış bile halkın dikkatini çeker, bü-yük reaksiyonunu davet ederdi.

AKAT — Dolayısıyla Sayın Özal'ın bu konuda Menderes'den daha so-rumlu ya da daha sorumsuz davran-dığı gibi bir ifadeyi kullanmak bence zor, 1950'ler bundan çok daha iyi idi

demek zor. Bugün baktığımızda, 1950'lerde mutlak enflasyon rakamları daha iyi duruyor ama, onları ken-dilerinden önceki dönemle karşılaştırdığımızda, hakikaten büyük sorum-suzluğa tekabül ediyorlar. Bu paran-tezden sonra, genel bir değerlendirmeye gitme eğilimimiz var. Bu yavaş yavaş ortaya çıkıyor. Özal Hükümeti 4 sene civarında iktidarda kalmıştır; aslında Sayın Özal'ın iktisat politika-sı sorumluluğunu taşıdığı zaman 4 se-ne değildir. Son geçtiğimiz 7 yılın —1 yıl hariç, Sayın Kafaoglu'nun dö-nemi hariç— iktisat politikası sorum-luluğunu taşımıştır. Dolayısıyla biz iktisat politikası sorumlusu olarak hafif tarihçi gözü ile hatta biraz sos-yelog gözüyle bakıp değerlendirmesi-ni yapmaya ve bazı belirgin özellikleri-ni tesbite başladık. Evet artık Sayın Özal'ın iktisat politikası sorumlusu olarak özellikleri, neleri yapıp neleri yapmadığı, neleri yapacağı, söyledik-leri ile yaptıkları arasındaki farklılıklar gibi konular: birkaç profesyonel iktisatçının, az sayıda ipucundan hare-kele tahminleri olmaktan çıkmış, somut kanıtları ile ortada var olan ampirik bilgi niteliğini kazanmıştır. Bundan 3-4 sene evvel bazı şeyleri söylediğimizde, hafif boşa kalıyordu. Çünkü ipuçlarından hareketle söylü-yorduk, ortada ampirik kanıt yoktu. Şimdi bu kanıtlar bol miktarda var.

1986 başından itibaren türk lirası'nın döviz kurlarında yaklaşık % 20 reevalüasyon yapılmıştır; bu iktidarın ana iktisat politikası «dur ve yürü»dür

Başta bir iki detayla ilgili söyle-yeceklerim var. Merkez Bankası'nın

yayınlanmış olduğu ticaret ağırlıklı reel döviz kurlarına baktığımızda, 1986 başından itibaren Türk Lirası'nın döviz kurlarında müthiş bir reevalüasyon var. Reevalüasyona gidiyorlar, 1983'de 100, 1986 başı 80, ki düşüşün petrol fiyatları düşmeye başlamış, aniden 60'a iniyor. Nerden bakarsanız bakın, 1986 başından itibaren % 15 veya % 20 civarında bir reevalüasyon yapılmıştır. Bu, bu kadar açıktır. Dış ticaret denince ilk aklıma ge-

Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT

len döviz kurudur, Bakarsınız döviz kuruna, reevalüasyon varsa ilk söyleyeceğiniz; «Herhalde bu sene ihracat çok iyi gitmemiştir, ithalat ise bir miktar artmıştır.» olacaktır. Hakikaten 1986'ya bakıyorsunuz, ihracat iyi gitmemiştir, ithalatta ise reel olarak, petrol fiyatının düşüşünün getirdiği etkiyi düşünürseniz, önemli bir reel artış olmuştur. Eh bu da normaldir. Eğer % 20 reevalüe ederseniz, Türkiye gibi parası zaten aslında hâlâ aşırı değerli olan bir ekonomide, ihracat artışı düşer, ithalat ise artar. TL'sinde reevalüasyon olayı, ticaret ağırlıklı

döviz kurlarında çok net olarak gözüküyor.

KURDAŞ — Bu reevalüasyon 1987'de daha belirgin...

AKAT — 1987'de bu sürecin devam edeceğini tahmin ediyorduz. Geçen yılın sonunda tahmin yaptığımızda, dış ticaretle ilgili olarak, ben yıl başından sonra bir miktar geçici iyileşme bekliyordum. Ara seçimlerden sonra alınan tedbirlerle, her şeye rağmen bir miktar ayarlama yaptılar. Bunun bir ölçüde olumlu etki yapacağını, doğuracağı geçici düzelme-yi, yılbaşındaki düzelme-yi tahmin edebiliyorduk. Yılbaşındaki düzelme aslında ara seçimlerden sonra getirilen mini paketin etkisi idi. Şimdi seçim sathı mailine girildiğine göre, yeni gelen paket tam tersine seçim ekonomisi mini paketi olacağına göre, tersine bir eğilim devreye girecektir. Çünkü bildiğiniz gibi, para politikasından farklı olarak döviz kurunun etkisi o kadar uzun değildir, kısa sürede görülür. Bizim ihracatımızda derhal kendini belirtir, nitekim belirtiyor da. Döviz kurundaki değişiklik çok kısa zaman aralığı ile etkisini ekonomide gösterir. Benim ilk gözlemim bu yönden.

KURDAŞ — Şimdi biraz da taş atmak için bir soru sorabilir miyim? Türk Lirasının bu reevalüasyonu, ihracat sektöründe, tabii ücretlerin aşağıya doğru bastırılmasına yol açan bir baskı yaratmıştır. Başka türlü ihracatçı nasıl ihracat yapacaktır? Ya tarımsal fiyatları aşağıya bastıracak ya da diğer girdilerin fiyatını aşağıya bastıracaktır. Açıkçası. Sayın Uras'ın deylmi ile Lahmacunperverler'i aşağıya bastıracaktır. Ondan da memnun olmuşlar mıdır, acaba Lahmacunperverler?

AKAT — Bu soruyu cevaplandırmasını ben Sayın Uras'a havale ediyorum. Yalnız bu durumun ücret-

lerde aşağıya doğru bir baskıya yol açtığını da pek sanmıyorum.

KURDAŞ — Yükselmesine mukavemet şeklinde olsa bile mi?

AKAT — İhracat sektöründeki ücret artışları herhalde iç piyasaya yönelik sektörlerin ve hizmet sektörünün üstünde idi. Onları bir miktar tırpanlamış olabilir. İhracat yapan sektörlerde ücret artışları daha rahat gidiyordu. Hatta konfeksiyonda çok net bir şekilde görülen piyasaya kızışması olayı bile vardı. Belli vasıflı emeklerde, bugünün standartlarına göre yükselmeler vardı. Onları belki bir miktar tırpanlamıştır. Fakat stürüktürel olarak son 7 yıllık dışa açılmanın getirdiği zaten bir ihracat artışı var. Şu anda artık Türk firmaları bazı piyasalarda ikinci yıllarını, üçüncü yıllarını, dördüncü yıllarını yaşamaya başladılar. Bağlantıları daha iyi kurdular. Bu gelişmeyi iyi görmek lazım. Türkiye gibi bir ekonomide, bütün diğer ekonomilerde olduğu gibi, ihracatın iki ayaklarının birbirine bağlayan bir tarafı var. Biri öne gittiği zaman bir süre sonra ötekisi arkasından izlemek zorunda. Dolayısıyla bundan önce uygulanan politikalarla Türk firmaları yavaş yavaş dış piyasalara yerleşmeye başlıyorlar. Dağıtım bağlantılarını ve dağıtım ilişkilerini kurmaya başlıyorlar. Hatta kendi dağıtım şirketlerini kuruyorlar. Bütün bunlar tabii stürüktürel olarak nitelendirebileceğimiz ihracat avantajı getiriyor. Sanıyorum ki bu önlümüzdeki dönemde akılcı döviz kurları ve yatırım teşvik politikaları uygulanabilirse, geçmişteki dış piyasalara açılmanın bu rantlarının bir miktarı da kullanılabilir. Açıkçası Türkiye'nin ihracatı artmaya devam edebilir. Ben o konuda karamsar değilim. Mühim olan doğru politikaların izlenmesi, doğru politikalar paketinin getirilmesidir.

Şimdi seçim ekonomisine gelince... Burada Sayın Kurdaş'a katılıyorum. Bu sene olanlar bizim için sürpriz değildir. Bu sene nelerin olabileceğini, geçen yılın sonbaharında tahmin etmek mümkündür, aşağı yukarı. Enflasyonu da dış ticareti de tahmin etmek mümkündür. Ve bu tahmini yaparken de, «Seçim ekonomisi uygulayacakları için bunlar olabilecektir» diyebiliyorduk. Yalnız şu anlamda ben seçim ekonomisi uyguladığı kanaatindeyim. Ben hâlâ bu iktidarın ana iktisat politikası çerçevesinin «dur ve yürü» olduğu düşünce-sindeyim. Yani Sayın Özal'ın aklı ona eriyor. Yani Sayın Özal'ın anladığı iktisat politikası bir «dur ve yürü» politikası. Açıkçası seçimleri kazanırsın, seçimleri kazandıktan sonra bir süre istikrar tedbirlerini alırsın, ama ondan sonra ve seçimlerden evvel de ekonomiyi o istikrar tedbirlerinin sağladığı marjdan yararlanıp canlandırırırsın, seçimlere iyi girersin. Sayın Özal'ın genel politikası, genel yaklaşımı bu. Fakat tabii Batı'da da uygulanan bir model bu. Batı'da da iktidarların uyguladıkları bir politika bu. Belki demokraside de doğal bir davranış. Her demokraside bir miktar «dur ve yürü» uygulanır. Ancak lahmacın şurada devreye giriyor. «Dur»u lahmacunvari yaptıktan sonra «yürü»yü ise Latin Amerika'vari yapmak oluyor. «Dur»da ciddiyet olmuyor, ama «yürü»de gerçekten çok ciddi olunuyor ve müthiş bir ciddiyetle gaza basılıyor. Frene basmaya gelince, «Yahu bassak mı basmasak mı, basabilir miyiz basamaz mıyız?» gibi bir davranış, bir tutukluk içine giriliyor. «Dur» politikasında son derece başarısız oldular. Son derece çekişkin oldular.

KURDAŞ — «Bas gaza gidelim.»e gelince, çekingenlik, tutukluk yok.

AKAT — O andan itibaren hakikaten ender rastlanılır bir ciddiyet-

le sonuna kadar gaza bastılar. Lahmacun burda devreye giriyor bence. Bu gerçek bir lahmacun. Başka türlü nitelemek mümkün değil. Bu açıdan baktığımız zaman, bu bir seçim ekonomisidir. Bu yıl da, geçen yıl da uygulanan bir seçim ekonomisidir ve Sayın Özal'ın ilk başta iktidara geldiğinde kafasında olan bir modeldir zaten. Buna gerçekten inanıyorum. Uygulamaya baktığımız zaman önce bir «dur» yapıp ondan sonra da «yürü» yapmaya çalıştığını görüyoruz. Ama bu iş de lahmacun usulü oldu, alaturka oldu. ama neticede oldu. Global olarak bir bilanço çıkartıp, sonuçta bu hükümet hakkında ne diyeceğiz? «İyi bir şey mi yaptılar bunlar, yoksa kötü bir şey mi yaptılar? Global olarak bilançosu nedir?» dediğimizde, ben şöyle bir ayırım yapmak istiyorum. Bunu da her seferinde yapmaya büyük özen gösteriyorum. İlk baştan beri de yapıyorum.

turgut özal döneminde mikro ekonomi düzeyinde çok önemli gelişmeler olmuştur; ancak, iş başındaki ekip, kendi haline kaldığında vatandaşın doğru karar alacağına inanmamakta, iyi işleyen bir teknokrasiyi piyasaya yeğlemektedir

Sayın Özal ve ekibinin mikro düzeydeki uygulamalarıyla makro düzeydeki uygulamalarını kesinlikle ayırmak lazım. Sanki iki ayrı dünya bunlar. Biri Ay diğeri Merih; biri Kuzey Amerika öbürü Hindistan gibi... Mikro düzeyde belli başarıları olduğu ka-

naatindeyim. Açıklayacağım onu birazdan. Mikro düzeyde hiçbir şekilde küçümsememize imkân olmayan önemli şeyler yaptıkları kanaatindeyim. Gerçi Sayın Kurdaş ile ben bunların da yetersiz oldukları kanaatindeyiz. Çünkü bizim görüşlerimiz, anlayışlarımız onlardan farklı. Ancak Türkiye'de bazı kişiler, Sayın Uras «EBYAÇADER mensupları» dedi onlara, fazla bile değişiklik yaptıkları kanaatindeler. Ama ne olursa olsun, nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin, mikro düzeyde önemli ölçüde değişiklik yapmıştır. Bugün kaynakların dağılımında ister kamu ister özel, karar birimlerinin içinde buldukları ortam, bundan 4 sene evvel aynı karar birimlerinin içinde oldukları ortamdaki çok farklıdır. Ortam dediğin burada oyunun kuralları. Oyunun kuralları önemli ölçüde farklıdır. Bunu yaptılar, fakat -burada Sayın Kurdaş'a katılıyorum- piyasa ekonomisine geçmeden yaptılar. Orda da bana öyle geliyor ki, Sayın Özal'ın «piyasa» dediği zaman kastettiği, aslında hiçbir zaman piyasa değil, Sayın Özal'ın piyasa dediği zaman kastettiği «iyi işleyen bir teknokrazi». Sayın Özal ademimerkeziyetçi ve kendinden özel ve bağımsız karar birimlerine inanmıyor.

KURDAŞ — Ve ekonomiye inanmıyor.

AKAT — Buna inanmıyor. Bu çok net olarak ortaya çıkıyor. Genellikle diğer mühendisler gibi, kendi haline bırakıldığı takdirde vatandaşın doğru karar alacağı kanaatinde değil. Onun için de Sayın Özal'ın derdi, vatandaş kendi haline bırakıldığında hiçbir zaman doğru karar alamayacağına göre, vatandaşın yerine kararı alacak iyi insanların, iyi bir teknokrasinin ve iyi bir teknokratik yapının kurulmasıdır. Şimdi böyle yönetilen ekonomiler de vardır. Japonya, kısmen ve epeyce ata-

erkil bir şekilde. Fransa bunun güzel bir örneğidir. Etkin bir teknokrasî ile yönetilen ekonomiler vardır; ancak Türkiye'de Sayın Özal'ın dönemi böyle olmamıştır. Bunun sosyolojik ve tarihi nedenleri vardır. Türkiye'nin böyle bir teknokrasîsi var mıydı? Soru bir. İkincisi; Türk siyasi sistemi bir etkin teknokrasîyi kaldırır mı, yoksa iyi teknokratlar da eninde sonunda etkili çevrelerle iyi ilişkiler kuran, iktidarlara hizmet sunan bürokratlara teslim olurlar mı? Çok önemli bir soru. Teknokratlar, Türkiye'nin siyasi geleneği içinde, Osmanlı'dan kalma siyasi geleneği içinde lobiler karşısında bağımsızlıklarını koruyabilirler mi? Bu tip soruları gerçekten sormak mümkün. Böyle bir birikim var mıdır Türkiye'de? Üçüncü bir soru da: böyle bir teknokrasîye geçiş, Mülkiye'lilerden oluşan bürokrasiden, teknik üniversite mezunlarından oluşan bir teknokrasîye geçiş, öyle birkaç yılda kurumsal olarak gerçekleşebilecek bir olay mıdır?

Ben prensip olarak Sayın Özal'ın anladığı şekildeki teknokrasîye de karşıyım. Türkiye'de değil, genelde de karşıyım. Fazla pederşahi (ataerki) buluyorum. Genelde teknokrasînin daha etkin olması ihtimalini kabul etmemişim; daha az etkin olan, ama daha az da paternalist olan piyasa mekanizmalarını tercih ederim. Burada piyasadan yana çok net bir tercih koyuyorum. Bu tarafta önemli siyasi boyutları da olan, paternalist ağırlıklı bir demokratik sistem, öte tarafta piyasa ile beraber gelen kaos ağırlıklı bir demokratik sistem. Belki daha az etkin ama, diğer faktörleri de işin içine kattığımızda, daha sağlıklı gibi geliyor bana.

Demek ki Sayın Özal'ın piyasa ekonomisine geçmemesi, bizim anlamımızda bir rastlantı değil, bir yerde

beceriksizlik de değil. Bana öyle geliyor ki onun etkinlik anlayışının doğal sonucu. Sayın Özal, kendisinin veya ekibinin, piyasadan daha doğru, daha sağlıklı kararlar alabileceği kanaatinde. Bakınız Sayın Özal döviz kurlarının piyasada belirlenmesi için hiçbir şey yapmamıştır; döviz borsası kurulması konusunda, döviz kurlarının piyasada belirlenmesi konusunda, bu 4 yılda hiçbir şey yapmamıştır. Çünkü gerçekten bunun kendisi başta olmak üzere 3-5 teknokrat tarafından Merkez Bankası'nda piyasadan daha iyi belirleneceğine, inandığı kanaatindeyim. Aynı şey faiz haddi için söz konusu. Faiz hadlerinin piyasada belirlenmesini temin edecek araçları oluşturmamışlardır. Bu konuda da hemen hemen hiçbir şey yapmamışlardır. Çünkü ben gerçekten inanıyorum ki, Sayın Özal ve ekibi, az sayıdaki sağlam beynin fiyatları piyasadan daha iyi belirleyeceği kanaatinde, Bunun da piyasa ekonomisi olduğunu düşünüyorlar. Piyasa ekonomisi denildiğinde onların aklına fiyatların piyasada belirlenmesi gelmiyor, birinci sınıf iyi teknokratlar tarafından belirlenmesi geliyor. Teknokratların karar vermesi memleketin daha yararlıdır, diye düşünüyorlar Piyasa hata yapabilir, vahim hatalar yapabilir. Ayrıca piyasanın kısa vadeli dalgalanmaları vardır, belirsizlikler vardır. Halbuki fiyatları bir grup teknokrat belirlerse, piyasadan da daha iyi belirler. Sayın Özal ve ekibinin böyle bir dünya bakışları var gibi geliyor bana.

KURDAŞ — Bunlar da müdahaleci, ancak eski bürokratik müdahalenin dışında ayrı bir müdahaleci sistem uyguluyorlar.

AKAT — Yeni bir müdahalecilik türü. Gerçekten Sayın Kurdaş'ın görüşüne katılıyorum. Türkiye'de Sayın Özal döneminde müdahale azalmamıştır, müdahalenin niteliği değiş-

miştir. Buna Mekteb-i Mülkiye mezunlarının müdahaleciliğinden, Mekteb-i Mühendishane-i Berri Hümayun mezunlarının müdahaleciliğine geçiş diyebiliriz. Böyle bir şey söz konusu. Mikro düzeyde gördüğümüz olay budur. Bunu iki üç sene evvel sadece hissediyorduk: son üç senenin uygulamalarıyla, ben bunu artık ampirik olarak kanıtlanmış bir somut gerçek olarak görüyorum. Örneğin, para arzının Sayın Özal'ın dönemindeki aşırı artışını ele alalım. Bu, ne kadar kesin ve ampirik olarak gözlenebilir bir olay ise; teknokratların ekonomiyi düzenlemesi, yönlendirmesi de aynı derecede kesin gözlenebilen bir olaydır. Bu anlayış faizde belli, fonlarda belli, her şeyde belli. Sayın Özal'a göre mühim olan teknokrasidir, mühim olan piyasa değildir.

KURDAŞ — Bunu bir cümlede özetleyebilir miyiz? Çok güzel bir gözlem yaptınız. Benim de fikrimi çok daha açık bir şekilde ifade ettiniz. Bu bir piyasa veya fiyat ekonomisine inanç değil. Belki de inanç var ama yine de «Fiatları biz belirleriz.» diyorlar.

AKAT — «İyi bir teknokrazi, bir ekonomiyi bir piyasadan daha iyi yönetir.» diye düşünüyorlar.

KURDAŞ — Ama Sayın Özal'ın yönetimi, tamimle yapılan bir müdahale, sizin deyiminizle mülkiye tipi bir müdahale değil; fiyat mekanizmaları üzerinde oynayarak müdahale etmek...

URAS — Araçlarla oynayarak, sadece fiyatla değil... Efendim, şimdi müsaade eder misiniz?

AKAT — Tabii, ama benim makro hakkındaki kanatlerimi söylemem saklı kalmak şartıyla.

URAS — Ben sizin teknokrasie ilişkin görüşünüzü desteklemek istiyorum. Ekonomik kararların teknokratlarca alınmasının Türkiye için ta-

sıdığı tehlikeye işaret etmek istiyorum. Kendim de böyle bir çarkın içinden geçmiş bir kişi olarak. Şöyle ki, Ankara'da oturan teknokrat Türkiye için böyle bir kararı verirken. eğer çıkar beklentisi yoksa, «Ben aslında çıkar için alınan kararların söylendiğinden de çok az olduğuna inanıyorum. Genelde teknokratın tek düşüncesi Türkiye'nin iyiliğidir.» Türkiye'nin iyiliği için bu kararı alması onun iyi niyetidir. Ama, bu kararı Türkiye'nin iyiliği için almasını sağlayacak imkânları kısıtlıdır. Çünkü, Ankara'ya bilgi akımı çok sınırlı; teknokratın tecrübesi çok sınırlı. Değişik kesimlerle iletişimi yok denecek kadar az, konunun tecrübeli bir uzmanı da değil. Ama çok önemli bir karar olacak.

AKAT — Artı benim söylediğim şeyi unutmayın. Türkiye'nin bir teknokrati bağımsız kılma geleneği de yok. Sonunda Başbakan telefonu açıp; «Ben seçime giriyorum, döviz kurlarını ayarlarken bu sene biraz tutuk davranın, şu devalüasyonu kısın, zamları erteleyin.» diyebiliyor.

URAS — Şimdi bu uzmanın, teknokratın tam karar safhasında Türkiye'nin değişik kesimlerinin ne nabzını tutması, onlarla ilişkide bulunması imkânı var; ne de böyle bir yeteneği var. Fiilen imkânı da yok. O zaman sadece Ankara'ya ulaşabilen belli kişilerle, Türkiye'nin sivri kişileri ile temas etme durumunda. Kendi alanlarında lider olan bu kişiler bu teknokratlara öyle şeyler anlatıyorlar ki, Türkiye'nin kurtuluş masallarını öyle güzel anlatıyorlar ki, teknokrat aslında o dinlediği hikâyeyi formüle etmek ve onu mevzuata dökmekten başka bir şey yapamıyor. Çünkü bu konuda başka tecrübesi de yok. Bunun bir başka ülkede teorisi de yok. O zaman bir bakıyorsunuz ki, o zavallı teknokrat, kendisine hikâyeleri anlatan kişinin kişisel çıkarlarını

formüle etmekten başka bir şey yapmamış. Şimdi ben geçmişe dönüp baktığımda; Devlet Planlama Teşkilatı'nın ilk yıllarında, hani Türkiye'yi kurtarmak için formüle ettiğimiz bir takım politikalarda, bize değişik şekillerde ulaşabilmiş kişilerin kişisel çıkarlarına kılıf hazırlamaktan başka bir şey yapmamış olduğumuzu görüyorum. Bugün, bu tehlike daha fazla artıyor; çünkü o zaman daha az kimse Ankara'ya ulaşabiliyordu, daha az kimse teknokratların yanına gidiyordu. Bugün çok kimse Ankara'ya gidip onlara çok hikâye anlatıyor ve çok da mevzuat değişiyor; bu da sonra kamuoyunda birçok kimsenin, tekrar ediyorum ve altını çiziyorum, kişisel yararı olmadığına inandığım birçok teknokratın «Yahu bakın şu firma için, şu şahıs için özel karar çıkarılmış.» ithamı altında kalmasına neden oluyor.

AKAT — Ben onu şöyle özetledim: Eski Osmanlı bürokrasisi geleceği içindeki bir Türkiye'de, böyle bir teknokrasinin, bir Fransız demokrasi geleneği veya Japonya'nın yönetsel geleneği içinde olduğu gibi bağımsız bir paternalizmi götürmesi mümkün müdür; yoksa, libellerin etkisi altında kalma ihtimalleri var mıdır? Hepimizi tedirgin eden bir gözlem, bir soru bu. Özellikle konuya bir an için sosyal demokratlar açısından bakarsak, sosyal demokrasi tanımı icabı teknokrasiden yanadır; öyle olmak zorundadır. Çünkü yeniden dağılımcı olabilmesi, aynı anda dağıtılacak pastayı da büyütücü olabilmesi, ancak etkili bir teknokrasi ile mümkün olabilir. Dünya deneyimi de bunu gösterir. Sosyal demokrasi ancak etkin teknokratlarla başarılı olabilir. Dolayısıyla bizim açımızdan, sosyal demokratlar açısından da bu deneyim son derece önemlidir; çünkü Türkiye'de her şeye rağmen sosyal demokrat bir teknokrasi uygulamasının güçlü nok-

talari ve sınırları hakkında bir ampirik laboratuvar deneyi yaşıyoruz ve de önemli ipuçları alıyoruz. Bunlardan bazılarını Sayın Uras özetledi. Bu teknokrasiyle ilgili olarak söyleyeceğim husus şu. Bu konuda eşime çok müteşekkirim; çünkü sosyolojik bir analizden hareketle çıkarttığı teknokratik boyutlarıyla ilgili sonuçlarının, aniden bu hükümetin ekonomik politikalarına da tam uyduğunu gördüm. O başka bir konuda çıkartmıştı bu teknokrasi olayını; ama bir de baktık ki, ekonomide de bu teknokrasi olayı ile hemen bazı şeyleri açıklayabildiğimizi gördük.

KURDAŞ — Şimdi bu sonuca bence bir cümle eklemek doğrudur. Bürokrasi, özellikle mikro düzeyde, ekonomik kararları vermeye kendisini yetkili bulduğu süreç, -mutlaka bir iki istisnası olabilir ama- hep yanlış karar verecektir. Faizi ben belirleyeceğim, döviz kurunu ben tayin edeceğim, yatırımları ben tayin edeceğim dediğiniz anda; sizin hata yapmanız ihtimali, hata yapmanız ihtimalinin milyonda biri kadardır. Burada herkes hata yapar. En ileri teknokrasilerde de hata yapılır. Şimdi Fransa eski teknokratik sisteminden bir piyasa sisteminin mantığına gelmek için adamakıllı bir gayret gösteriyor. Çünkü yaptığı hatalar yüzünden ne kadar geri kaldığını anladı. Türkiye ise bir piyasa sistemi iddiası ile gelmiş bir ekibin elinde, tamamen bir başka tip müdahaleci bir mantalitenin eline düşmüştür. Ne kadar dramatik. Faizi geçen sene yanlış belirlediler. Düşürdüler. Enflasyonun hızlanma istidadında olduğu bir dönemde, Türk parasının revalüe edildiği bir dönemde falzi düşürdüler. Böylece döviz elde tutmayı teşvik etmiş oldular. Şimdi karar alacaklar, enflasyon hızlanıyor, faizi yükseltmekte tereddüt ediyorlar ve Sayın Başbakan diyor ki: «Karar benim çantamda.» Kendisi de faiz ka-

rarını tayin ettiğini kabul ediyor. Hatta daha da garip bir haber var. Bilmem okudunuz mu? 3-4 bürokrat ayrı ayrı öneri yapmış. Onlar arasından Sayın Başbakan birini seçecekmiş. Ve böylece bu ekonomide etkin şahsın kim olduğu da meydana çıkacakmış. Şimdi bu da, piyasa ekonomisine tabii tamamen ters bir tutum.

mikroda yapılan düzenlemelerden sonuç alınabilmesi için ekonominin makro dengelerinin tutturulması gerekir; bu da ya harcamaların kısılması ya da kamu gelirlerinin artırılması ile olur; oysa hükümet vahim hatalar yapmış ve makro dengeleri sağlayamamıştır

AKAT — Makroya geldiğimizde, makronun iki önemi var. Birincisi, mikroda yaptığınız düzenlemelerin sonucunu alabilmeniz için, ekonominin makro dengelerini tutturmuş olmanız lazım. Bu hükümetin büyük dramı, eğer varsa, o da mikroda yaptığı ekonomide iyi sonuç verebilecek, iyi sonuçlara yol açabilecek değişikliklerin hiçbirisinin rantını toparlamamasıdır. Bunun sebebi de makro dengeleri sağlayamamaları oldu. Makro dengelerde aniden bir uçurumla karşı karşıya geliyoruz. Neden? Şu makronun kâbusu nedir? Mikroda bu kadar başarılı olan bu hükümet, mikroda neden bu kadar vahim hatalar yaptı? O kadar vahim hatalar ki,

kendi getirdikleri mikro düzenlemelerin sonuçlarını almalarını dahi engelleyen hatalar yaptı. Şimdi bunu neden yaptı? Bununla ilgili bir tefsir getirmek zorundayız. Ben onunla ilgili kanaatlerimi de söylemek istiyorum.

Birincisi, ki ben bunu seçimlerden evvel gördüm, Sayın Özal'ın makroyu anlamadığı kanaatindeyim. Kanımca, Sayın Özal'ın iktisat bilgisinin içinde makro yok. Varsa da sınırlı ölçülerde var; bir ekonominin makro dengelerini anlamıyor. Seçimlerden evvel yaptığı konuşmalarda, kapalı yerlerde yaptığı konuşmalarda, bende şöyle bir kanaat doğmuştur: «Mikroda son derece başarılı uygulamalar getirebilirler, fakat bunların makro dengeleri fevkalade kötü olacak.» Nitekim sonuçlar, bu teşhisimi kesinlikle doğrulamıştır. Sayın Özal makro dengelerin önemini anlamıyor. Birinci tefsirim bu. Ve bence anlamaması son derece önemli. Sayın Menderes de anlamazdı. Anlamamak diye bir sorun var. Kafanın oraya kapalı olması, mikrodaki detaylarla çok meşgul olunması ve onların makro dengeyi sağlamak için de yeterli olacağına inanılması... Ayrıca bir de makro dengenin önemi diye bir kompartımanın zihinlerde oluşmaması. İkinci bir olay daha var, Sayın Uras ona değindi, siyaset olayı. Şimdi bir şeyi gözden kaçırmamak lazım. Sayın Özal serbest seçimle iktidara gelmiş bir hükümeti temsil etmemektedir. Yasaklı bir seçimden iktidara gelmiştir. Halbuki Türkiye'nin makro dengelerinin tutturulması, ya harcamaların kısılması ya da gelirlerin artırılması ile mümkündür. Ya kamu kesiminde harcamalar kısılacaktı ya da kamu kesiminin gelirleri artırılacaktı. Açıkçası ya vergi koyacaksınız ya da harcamalarınızı kısacaksınız. Bundan başka çareniz yoktur.

KURDAŞ — Var, bir çare daha var: İsrafı önleyeceksiniz. Çünkü

Türkiye'de israf öyle önemli bir faktör ki, sadece kamu harcamalarının kısıtlanması kafi değil, dengeyi sağlamak için.

AKAT — Doğrudur, ya kamu kesiminin harcamalarını kısacaksınız önemli bir miktarda, ya da vergileri artıracaksınız. Sayın Özal'ın bence burda önemli bir dilemması vardı. Muhafazakârlar genellikle makro dengelerde özellikle muhafazakâr olurlar. Bunu nasıl yaparlar muhafazakârlar? Baktığımız zaman, ya harcamalarını kıstmışlardır, ya da gelirlerini artırmışlardır. İkisinden biri, ya o ya öbürü veya her ikisi birden. Bunu yapabilmek için belli bir siyasi güç gerekir. Sayın Özal'ın bu siyasi gücünün olmadığına inanıyorum. Çünkü Sayın Özal, kendi bulunduğu cemahta seçime sokulmamış bir rakiple rekabet etmek zorunda, bir sonraki seçimlerde ve iktidarda. Vergi koyacak gücü yoktur, harcamaları kısacak gücü de yoktur.

KURDAŞ — Çok hayırhahsınız, çok iyilikseversiniz. Çünkü üç sene evvel Sayın Özal'ın bir rakibi yoktu. Ana hatlarıyla o zamanki tutumu, bugünkünden pek farklı olmamıştır.

AKAT — Üç sene evvel rakibi yoktu ama, 5 sene sonra rakibinin olacağı belli idi. 3 sene evvel de bu rakip belli idi. Sayın Özal'ın ben 1988 seçimlerine Sayın Demirel'siz gireceğini ilk günden beri hayal ettiği kanaatinde değilim. Her halükârda DYP veya bir başkası 1988 seçimlerine girecekti ve 1988 seçimleri 1983 seçimleri gibi de olmayacaktı. Yasaklanmış bir DYP ile seçilmeye girmek söz konusu değildi. Dolayısıyla makrodaki sorunlardan bir tanesi de bence, bu dengeyi tutturacak siyasi gücünün olmaması. Çünkü bu denge için vergileri artırdığınız takdirde, karşınızda DYP var. Harcamaları kısıtığınız takdirde, yine karşınızda DYP var. Bir istikrarın, makro dengelerin tutturul-

ması ile beraber gelecek istikrarın ekonomide bir süre için bile yaratacağı cansızlığın faturasını size uzatacak bir rakip var. Siyasette Sayın Özal'ın iktidarı serbest seçim dışında, herkesin seçime giremediği bir ortamda belirlenmiştir. Benim o konuda yani makro dengelerle ilgili olarak vurgulamak istediğim, gözden kaçırılmaması gereken nokta da bu. Yoksa hayırhahlık değil; bu bir faktör. İki faktörü topladığınızda zaten bugünkü sonucu elde edersiniz. Bir taraftan makroyu küçümseyen; öte taraftan da siyasi olarak gelirleri artırıcı veya kamu kesiminde harcamaları kısıcı, ciddi bir vergilendirme reformu yapabilecek ya da ciddi bir kamu harcamaları kısıntısı yapabilecek gücü olmayan bir kadro.

Sayın Demirel'in durumu, Sayın Özal'dan farklı. Sayın Demirel genellikle normal seçim sistemleri içinde iktidara geldi. Sayın Özal da normal şartlarda iktidara gelseydi, ne yapardı? Bunu bilmiyorum. Bugünkü performansından hareketle; «Genelde böyle yapardı veya yapmazdı.» deme imkânımız olmadığı kanaatindeyim. Ama şu andaki performansı çok açık seçik olarak ortada. Bir makroyu bilmemesi, iktisadi sebeplerden ne vergilendirmeye ne de kamu harcamalarını kısmağa gidememesi... Bu iki ayrı olay, bir tarafta bilmezlik öbür tarafta siyaset, toplandıği zaman; bugün karşılaştığımız manzara ortaya çıkmıştır. Sayın Özal hükümete geldikten sonra enflasyon hızlanmıştır. O zaman denmiştir ki; «Bu bir istikrar paketinin zorunlu parçası olan maliyet enflasyonudur.» Bakmışızdır, pek öyle durmamaktadır. İlk yükselmeden sonra, kendi yükselmesine kıyasla bir düşüş dönemi geçirir gibi olmuştur; ama ondan sonra ender rastlanan bir sorumsuzlukla, bir kamu harcamaları furyası dönemine, seçim ekonomisi uygulaması dönemine girilmiştir.

enflasyon şu anda patlama noktasına gelmiştir; hükümet türkiye'nin kaynaklarını seferber edememiş, iç tasarruf oranını artıramamıştır; böyle olunca da ekonominin uzun vadede büyümesi mümkün değildir

Belki bir şey daha eklemek mümkün olabilir. Ben Sayın Özal'ı şahsen tanıyorum ama, Sayın Özal'ı şahsen tanyanların ortak bir teşhisi var. Kendisinde sorumluluk duygusu yüksek değildir. Kendisiyle vaktiyle beraber çalışmış olanların sık sık söyledikleri, özellikle bir numaralı rakibi DYP'lilerin iddiası şudur: «Sorumsuzdur, bırakıp kaçar.» Ankara'da şu sıralarda şöyle bir rivayet de dolaşiyor: «1987'de seçim yapmayacak, 1988'de seçim yapacak ama seçime girmeyecek.» 1988'de seçim yaptığı takdirde kaybedeceği kesin ortada. 1987'de seçim yapmazsa, 1988'deki seçimi yüzde yüz kaybeder. 1987'deki seçimi kaybetmeme ihtimali vardır. Bu konuda Sayın Uras'a katılıyorum, 1987'de bir kaybetmeme ihtimali olabilir. Şu son enflasyondaki patlamanın sonuçları tam görülmeden seçime girerse bir şansı olabilir. Enflasyon şu anda patlama noktasına gelmiştir. Yani bundan sonra artık tutulamama ihtimali de vardır. Hızla % 60'lara, % 70'lere hatta % 80'lere doğru tırmanmaya başlayabilir. Bu gidiş o gidiştir. Ancak bunu engelleyici bir paketin devreye sokulması lazımdır. Seçime bir yıl kala da böyle paketler devreye sokulmaz. Böyle paketler sokulmazsa, bunun anlamı 1988 seçim-

lerine bayağı tırmanan bir enflasyonla girmektir. Ancak 1987'de bir seçim yapılmadığı takdirde, tırmanma öncesinde seçime gidip, seçim kazandıktan sonra da sert bir istikrar paketi devreye sokulabilir.

Şimdi bu global olarak söylediklerimden sonra, ekonomide herkesin belirleyici olarak kabul ettiği ayrı bir faktör vardır. Biliyorsunuz, Sayın Kurdaş'ın derdi «döviz kuru»dur; benim de derdim «iç tasarruf oranı»dır. Türkiye'de bir tasarruf seferberliğidir. «Bu hükümetin temel sorunu nedir?» diye baktığımızda, bu hükümetin temel sorunu iç kaynaklardır. Bu hükümet Türkiye'nin iç kaynaklarını seferber edememiştir. 1970'li yıllarda iç tasarruf oranı ne ise onu artıramamıştır. Tabii iyi konjonktürlerin yarattığı aşırı ısınmadan kaynaklanan bir ilave tasarruf olur, ancak onu saymamak lazım. Dış borçlanma içerde bir miktar tasarrufları artırır, çünkü ekonomi aşırı canlıdır. Bu, ekonominin uzun dönemli seküler tasarruf oranı değildir. Sonra konjonktür bozulunca, tasarruflar hızla düşer. Seküler tasarruf oranımız, olaya onar yıllık ortalamalar halinde baktığımızda % 15, % 16 civarındadır. Türkiye'de 1950'ye kadar % 10'dur. Menderes'in ilk 3 yılında % 13'e, % 14'e çıkmıştır; sonra % 15 - % 16 civarında stabilize olmuştur. Genelde seküler tasarruf oranı hemen hemen bu düzeydedir.

Bu hükümet uzun vadeli iç tasarruf oranını yükseltmemiş; iç kaynak mobilizasyonunu gerçekleştirilememiştir. İç kaynak mobilizasyonu gerçekleştirilemeden de bence bir ekonominin uzun vadede hızlı büyümesi mümkün değildir. Harrod-Domar tipi büyüme modelinde, iç tasarruf oranı ile sermaye hâsıla katsayısı çarpımı, büyüme hızını belirler. Sizin tasarruflarınız % 15 - % 18 arasındaysa, sermaye hâsıla katsayınız da 3 - 3,5 arasındaysa, sizin seküler büyüme hızı-

nız % 5 dolayındadır. Eğer siz % 7 büyürseniz, 3 sene büyürsünüz; ondan sonraki 3 sene de % 3 büyürsünüz; böylece 6 senelik ortalamanız % 5'i tutturur. Benim inancım budur. Bu hükümetle ilgili esas bakılması, görülmesi gereken olay, iç tasarruf oranını yükseltmekteki başarısızlığıdır. Sayın Özal 7 yıllık döneminde Türkiye'nin iç kaynak yaratma imkânlarını artıramamıştır.

KURDAŞ — Bu tasarruf konusunda size ümit verecek bence bir örnek var. Şimdi 1961'de Türkiye'nin

tasarruf hızı % 11 dolaylarında idi. Benim tasarruf hızını artırmaya gayret ettiğim zamanlarda. Biz o dönemlerde tasarrufu artırmak için en önemli faktörü, yani istikrarı sağladık. 1960'lı yıllar Türkiye'de tasarruf hızının yavaş da olsa devamlı yükseldiği dönemdir. Biz 1961'de % 11'den bir ara % 21'e kadar çıktık. 1970'li yılların başlarında bu büyük bir tırmanış idi ve istikrarla da çok yakından ilgili idi. İstikrarı kaybettikten sonra, Tanrı bile tasarruf oranını yükseltmez. Hele böyle % 50'li % 60'lı enflasyon ihtimalinin olduğu

T.C. ZİRAAT BANKASI'na

gelin

**tasarrufunuzla
ulusal
kalkınmaya
katılın**

T.C. ZİRAAT BANKASI

bir dönemde. Herkes işte tüketime, özellikle dayanıklı mallar alımına yöneliyor.

AKAT — Biz tasarruf deyince akla hep faizler geliyor. Ben tabii öyle düşünme eğiliminde değilim. Bu hükümetin, Sayın Özal'ın iç tasarrufları artırmak için getirdiği, kafasındaki temel mekanizmayı söylemek istiyorum. Niye iç tasarrufları artıramamıştır. Niçin kafasındaki modeli uygulayamamıştır? Ona gelmek istiyorum. O da şuydu: «Ben gelir bölüşümünü bozarım. Gelir bölüşümünü az veya orta gelirliyelerden, düşük tasarruf yapan kategorilerden fonksiyonel olarak kâr'a aktardığım ölçüde, tasarruflar da artar.» kafasındaki mantık buydu. Sürekli ve istikrarlı bir şekilde reel ücretlerin düşmesiyle beraber iç tasarrufların artmasını bekledi. Yanlış olan bu bekleyiş idi, bu anlayış idi.

KURDAŞ — Reel ücretleri düşürdü işte.

AKAT — Enflasyon ile. Enflasyon aracılığı ile reel ücretleri düşürecekti, reel ücretlerdeki düşüş kârları artıracaktı; bu artan kârlardan daha fazla tasarruf yapılacağı için, ortalama tasarruf eğilimi de artacaktı. İşte bu olmadı.

KURDAŞ — Evet olmadı...

AKAT — Bunun niye gerçekleşmediği son derece ilginç. Bunu da tartışabiliriz. Artık son derece ayrıntılı ve son derece sofistike bir iktisat tartışmasına girmiş oluruz. Benim ampirik olarak bakmadığım, ama bir ampirik temele oturttuğum bununla ilgili birtakım hipotezlerim var. Ondan dolaydır ki ta başından enflasyonla iç tasarrufların artmıyacağını, bunun olamayacağını söyledim. Baştan dedik ki, bu olmaz Türkiye'de. Bunun olmasını temin edecek mekanizmalar yoktur. Reel ücretlerdeki düşüş, bizim iç tasarruf-

larımızda önemli bir artışa yol açmaz; seküler tasarruf oranımızı yükseltmez. Zaten şöyle bir baktığımızda, bu gerçek ortaya çıkıyor. Bir kere kamu kesiminin tasarrufları, nerden baksanız tasarruflarınızın yarısı. Demek ki geri kalan yarıda çok büyük bir gelir bozukluğuna gitmeniz lazım ki, tasarruflar artsın. 2 puanlık bir artış sağlamak için, reel ücretlerin ne kadar düşüp kârların ne kadar artması gerektiğini düşündüğümüzde; zaten ekonomimizde kâr geliri, ücret geliri orantısız olduğu için, gelir bölüşümünü inanılmaz derecede bozmamız gerekiyor. Ona da tabii seçim olayı izin vermiyor. Siyasi iktidarsızlığı ona da izin vermiyor.

Bu hükümet de gelir bölüşümünü bozmayı arzulamıştır; fakat sonuçta da o kadar bozmamıştır. Şu anlamda o kadar bozmamıştır, fonksiyonel gelir bölüşümünde birtakım değişiklikler yapmış olsa bile, popülist olmaksızın vazgeçememiştir. En aşğının, ya da kendi potansiyel seçmen kütlesinin reel gelirlerindeki düşüşlere karşı önemli bir hassasiyeti vardır. İşte KDV'yi çıkartmıştır, ama arkasından vergi iadesini getirmiştir. Yok Toplu Konut Fonu demmiştir. Bunlar aslında kendi seçmen kütlesine reel gelir transferleridir. Bir taraftan ücretleri düşürürken, öte taraftan ücretlerini düşürdüğü insanlara vergi iadesi ile Toplu Konut Fonu ile, Fak Fuk Fonu ile şunla bunla, yok siyasi nedenlerle yeniden dağılım, redüstribisyon yapmak zorunda kalmıştır. İkinisi topladığınız zaman, aslında gelir bölüşümünün o kadar da bozulmadığını görürüz. Arzuladığı kadar gelir bölüşümünü bozamamıştır. İç tasarruf oranının yükselmesine izin verecek kadar, gelir bölüşümünü bozmayı becerememiştir. Fiilen bozmuştur, reel ücretleri düşürmüştür; ama bu da yetmemiştir. Baştan tasarrufları artırmak için, iç tasarruf oranını artırmak için Sayın Özal'ın kafasındaki kav-

ramsal çerçevenin yanlış olduğunu görmek lazım.

KURDAŞ — Bu konuda da yanlışlı var.

AKAT — Açıkça söylemek gerekirse, Sayın Özal makroyu anlamıyor. Artı üstünde büyük siyasi tahditleri var, artı ekonominin global olarak en önemli büyüklüğü olan iç tasarruf oranını artırmaya, yanlış bir kavramsal çerçeve içinde yanlış bir plandan başlıyor. Bu plan, kafasındaki plan, hayal kırıklığı ile sonuçlanmak zorundadır ve fiilen de öyle olmuştur.

KURDAŞ — Şimdi sizin bu söylediklerinizi destekleyen olay; 1975-1980 döneminde Amerika'da, Batı'da da enflasyon oranının iki haneli olduğu, % 10'un üstüne çıktığı dönemlerde bütün tasarruflar düştü. Enflasyonun tasarrufları yıpratıcı etkisinin çok güzel örneği yaşandı oralarda da.

AKAT — Fiilen Türkiye'de firmalara verilen yüksek karların, aynı anda kamu borçlanması vasıtasıyla özel kesimden kamu kesimine aktarılan kaynaklarla giderildiğini görüyoruz. Enflasyon olduğundan, bir taraftan firma bazında işletme sermayesi ihtiyacı sürekli yükseldiği için tasarrufları kısıyorsunuz, öte taraftan da kamu borçlanmasına gidiyorsunuz. Kamu kesimi finansman dengesini tutturamadığınız için, gelir bölümününü bozmanın etkisi servet dağılımını bozuyor, fakat iç tasarrufları artırmıyor. Uygulanan politika Türkiye'de servet dağılımını inanılmaz derecede bozarken, iç tasarrufları artırmamıştır. Politikaların toplam sonucu, gelir dağılımından da daha vahim bir şekilde servet dağılımını bozmuştur.

KURDAŞ — 1930'larda, fiyat istikrarının kesin sağlandığı o dönemde, en ilginç yatırım devletin çıkar-

dığı tahvillerdi. % 5 - % 6 verim, enflasyonun sıfır olduğu dönemde çok cazipti.

turgut özal mikroyu da makroyu da bilen ve çekinmeden sorumluluk altına girebilen bir kişidir; uygulanan ekonomik politikalarda bazı hatalar varsa, bunların bir kısmı bilinerek yapılmış olabilir

URAS — Efendim, müsaade eder misiniz? Bir noktaya müdahale ediyorum. Sayın Akat, Sayın Özal'ın makroyu bilmediğini ve sorumsuz davranışının Ankara'da söz konusu olduğunu söyledi. Ben Sayın Turgut Özal'ın emrinde, Sayın Özal'ın Planlama'ya gelişinden gidişine kadar Devlet Planlama Teşkilatı'nda çalışmış bir kişi olarak, kendimi bazı şeyleri söylemek mecburiyetinde hissediyorum.

Sayın Turgut Özal makroyu da, mikroyu da bilen ve de çekinmeden sorumluluk altına giren tanıdığım ender kişilerden biridir. Özellikle Başbakan olarak bugüne kadar gelmiş olanlardan tamamen farklıdır, çünkü sadece Planlama'da yöneticilik yapmamış, mikro ve makro çalışmalara da fiilen katılmış bir kimsedir. Bugün Sayın Özal'ın politikalarında bazı hatalar olduğuna ben de katılıyorum. Yalnız, bunların bir kısmını bilmeden yaptığını kani değilim. Çünkü kendisinin orada yaptıklarıyla bugünküler tamamen ters şeylerdir. Bu konuda size iki üç tane örnek vermek istiyorum. Biraz önce belirttiğiniz faiz oranı meselesi... Sayın Özal'ın Devlet Planlama Teşkilatı'nda Müsteşar ol-

duğu dönemlerde, faiz oranlarının ne zaman değişeceğini teknisyenler tamamen ekonomideki gidişe göre izlerlerdi ve alternatif faiz oranlarının gerek ekonomiyi gerek Merkez Bankası'na ne yük getireceği konusunda çok ciddi çalışmalar yapılırdı. Bu çok ciddi çalışmalar Hükümet, Maliye ve Merkez Bankası'nın katılımıyla Yüksek Planlama Kurulu'nda tartışılırdı. Bunlar ilk defa olarak Sayın Turgut Özal'ın Müsteşarlığı döneminde yapılmıştır. Merkez Bankası'ndan Toprak Mahsulleri Ofisi'ne biraz kredi aktarılması istendiği zaman, Sayın Özal buna karşı durur; Türkiye'de kalkınma hızı hedefinin % 7, parasallaşmanın (monetizasyonun) % 5 ve ikisinin toplamının % 12 olduğunu belirtir; bunun üstünde her emisyon artışının o oranda enflasyon getireceğini Başbakan'a söyleyip T.M.O.'ya kredi açılmasına karşı çıkardı.

Merkez Bankası Kanunu'nun, ilk taslağını ben bir teknisyen olarak, Sayın Özal da Müsteşar olarak, Devlet Planlama Teşkilatı'nda beraberce hazırladık. Hükümetin hiç böyle bir isteği olmadığı halde, Merkez Bankası Başkanlığı'nın bağımsızlığı ilkesini biz koyduk. Sayın Özal'la beraber ben de teknisyeni olarak hazırladık. Bundan ne Merkez Bankası Başkanı'nın ne de hükümetin haberi vardı. Şimdi böyle bir kişinin bugün geçmiş ile çelişen uygulamalar içinde olmasını, ben politik etkilere bağlıyorum. Başbakanlık yapmakla, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı yapmakla; bir parti kurmanın ve o partinin 250-300 milletvekilini birarada tutmanın farklı şeyler olmasına bağlıyorum. Burada Sayın Akat'a itiraz ediyorum. «Sayın Özal makroyu bilmiyor, sorumluluk almıyor.» dediler, belki bunları yaparak gereğinden fazla sorumluluk alıyor.

AKAT — İzin verirsiniz ben bir açıklama yapayım. Makro deninee,

tabii herkesin aklına bir şeyler gelebilir; benim aklıma da kamu giderleri ile kamu gelirleri gelir. Bence Türkiye'de başka da önemli makro yoktur. Kamu giderleri vardır, kamu gelirleri vardır. Vergiler, harcamalar ve bunlar arasındaki denge. Sayın Özal'ın bunu Müsteşarlık yaptığı dönemlerde de anladığı kanaatinde değilim. Çünkü kamu gelirleri ve harcamaları daima Planlama'nın yetki alanı dışında tutulmuştur. Sayın Demirel bunu kendi yetki çerçevesinde görmüştür.

URAS — Hayır Sayın Akat, itiraz ediyorum. Müsaade ederseniz, o zamanlar Planlama'da önem verilen bir «5 denge» vardı. Bu 5 denge içinde de en fazla üzerinde durulan «kamu gelirleri-kamu giderleri dengesi» idi. Hakikaten kamu dengesi hükümet ile tartışma konusu olurdu. Sayın Özal, kamu kesimi dengesi konusunda her zaman ısrar ederdi.

KURDAŞ — Doğrusu ben şimdi daha da üzülüm. Keşke bunları bil-mese idi. «Ne yapalım bilmiyor.» derdik. Ama biliyor, sırasında itiraz ediyor, ısrar ediyor şimdi de geliyor bildiklerinin, savunduklarının yüzde yüz tersini yapıyor, Halkın önüne çıkıp; «Enflasyon bir piyasa ekonomisinin hastalığıdır. Enflasyonu % 10'un altına indirmedikçe dengeleri tutturmak mümkün değildir.» diye nutuk atıyor, sonra enflasyonu aşağıya çekmek için hiçbir tedbir almıyor. Şimdi de enflasyonun pek o kadar önemli olmadığını söylüyor; yani büyük çelişkiler içinde.

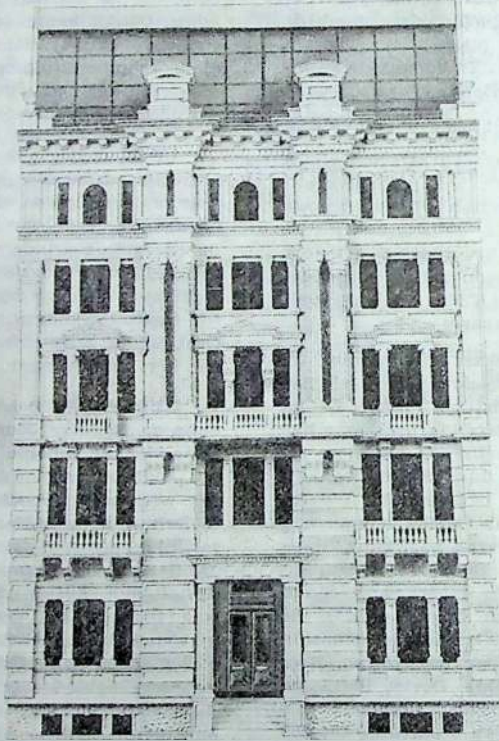
AKGÜÇ — Peki efendim, çok teşekkür ederim, müsaadenizle tartışma toplantımızı burada kapatıyorum.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 11 Haziran 1987 tarihinde yapılmıştır.

Dış ticaretin bankası

ESBANK

Genel Müdürlük ve Merkez Şubesi
İstanbul'da kendi binasında

Bankacılıkta 60 yıllık birikimi çağdaş bir anlayışla yeniden yorumlayan, dış ticaret bankacılığında hızlı karar veren, hızlı uygulayan ESBANK, çağdaş bankacılığın tüm yenilikleriyle hizmetinizdedir.

ESBANK

"Tedbirli ve kararlı"

Deflasyonist İktisat Politikaları Üzerine Düşünceler

PROF. DR. DÜNDAR SAĞLAM

BİRLEŞMİŞ Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar yıllar önce «Ekonomik ve Sosyal Konsey» önünde yaptığı bir açıklamada, dünyada politik ve ekonomik istikrarın sağlanması için, mevcut ulusal ve uluslararası politikalardan tamamen farklı yeni ekonomik politikalar uygulanması gerektiğini ileri sürmüştü⁽¹⁾. Genel Sekreter, aynı açıklamada, uygulamakta olan politikaların çeşitli ülkelerde ekonomik ve sosyal gerilimi artırarak politik istikrarsızlığa ve çatışmalara yol açtığını belirtiyordu. Gerçekten, ekonomik durgunluğun bütün dünyayı sardığı bir dönemde, yalnız silah endüstrisinin hızlı gelişme içinde olması, bu politikanın ne kadar çelişkilerle dolu olduğunu gösteriyordu.

Dünyanın şimdiki durumu ile 1930'lu yılların ekonomik konjonktürü arasında benzerlikler bulunmakla birlikte, iki dönemi ayıran temelde bir fark mevcuttur. Bilindiği üzere 1930'lu yıllardaki depresyon hükümetler üzerinde soğuk bir düş etkisi yaratmıştı. Gerçekten o dönemde hükü-

metler bunalıma karşı geliştirilmiş bir stratejiden yoksun oldukları için olaylar karşısında çaresiz kalmışlardı. Bugün ise, kamu otoriteleri, ekonomik faaliyet seviyesini düşürmek veya yükseltmek için çeşitli mekanizmaları bilmektedirler. Bununla birlikte bugün dünyada giderek derinleşen işsizliğin hükümetlerin aldıkları kararların bir sonucu olduğu unutulmamalıdır. Gerçekten, hükümetlerin enflasyonu kontrol altına almak ve dış ödemeler bilançosundaki dengesizlikleri gidermek için uyguladıkları kısıtlayıcı bütçe ve para politikaları, kaçınılmaz bir biçimde işsizliği artırmıştır. Bugün, yüksek bir istihdam ve kalkınmayı sağlamanın tek yolunun enflasyona karşı deflasyonist politikalar uygulamaktan geçtiği şeklinde bir görüş, hükümet ve iş çevrelerine egemen olmuştur.

Kısıtlayıcı politikaların tavizsiz bir biçimde uygulanmasına devam edilmesi halinde 1980'li yılların sonunda dünya ekonomisinde hissedilir bir iyileşmenin görüleceği, bu çevrelerce ileri sürülmüştür⁽²⁾. Bu su-

(1) 7 Temmuz 1982 tarihli Deklerasyon.

(2) IMF, World Economic Outlook, Nisan 1985, Washington.

retle, 1980'li yılların kalkınma yerine duraklama hatta gerileme yılları olacağı başlangıçta kabul edilmiş olmaktadır. Oysa burada ekonomik faaliyetlerin uzun yıllar düşük düzeyde kalmasının genel depresyona dönüşme riskinin bulunduğu unutulmuştur. Mevcut kısıtlayıcı politikalar, sosyal ve politik riskler yarattığı gibi, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde üretim ve istihdamı azaltan ekonomik sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca durgunluğun derinleşmesi, dünya döviz sistemini ve dengesini bozduğu gibi, uluslararası finans piyasasını önemli ölçüde istikrarsız hale getirmiştir.

Bazı Tutarsız Düşünceler

Dünyada bugün uygulanmakta olan deflasyonist politikaların ekonomide görülen dengesizlikleri bir zaman süreci içinde düzelteceği umulmaktadır. Önce şunu söylemekte yarar var: Ekonomik büyüme ile bir ülkenin iç ve dış dengesizliklerini giderme birbirine zıt hedefler değildir. Aksine ekonomideki dengesizlikleri büyüme koşulları içinde daha kolaylıkla çözmek mümkündür. Örneğin, dış ödemeler bilançosundaki dengesizlikleri toplam talebi kısıtlayarak değil, ihracata yönelik yatırımları ve üretimi teşvik ederek gidermek mümkündür.

Talep kısıtlayıcı politikalar bugün bütün dünyada, dış ödemelerdeki dengesizlikleri ve enflasyonist baskıları gidermede tek evrensel tedavi yöntemi olarak benimsenmiştir. Diğer bir deyişle, dış ticaretinde fazla veya açık veren ülkeler bir ayırım gözetilmeksizin aynı politikayı uygulayacaklardır. Oysa ödemeler dengesini iyileştirmek isteyen bazı ülkeler, fazla veren ülkelerin ithal taleplerini kısımları sonucu zor duruma düşmek-

tedirler. Ayrıca bir grup ülkenin talebi kısması birbirini destekleyerek genel bir depresyon sürecini harekete geçirebilir. Uluslararası finans kuruluşları ve ticari bankaların bu sürece katılmaları sorunu daha ciddi boyutlara ulaştırmaktadır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan anlaşıldığı üzere, deflasyonist politikaların fark gözetmeksizin bütün ülkelere uygulanması, çözüldüğü problemlerden daha fazlasını yaratmakta, ayrıca uluslararası dengesizlikleri daha fazla derinleştirmektedir.

Ekonomik Büyümenin Durdurulması Konusunda İleri Sürülen Bazı Yanlış Argümanlar

Yukarıda açıklandığı üzere bazı uluslararası çevreler kısıtlayıcı bütçe ve para politikalarının ısrarla uygulanması sonucunda enflasyonun ken-diliğinden düşeceğini ve ekonomik etkinliğin artacağını ileri sürmektedirler. Örneğin, IMF, genişletici bütçe ve para politikalarının üretim ve istihdamı geçici ve sınırlı olarak iyileştireceğini, ancak bunun orta ve uzun dönemde enflasyonist baskıları artırarak gecikmeyeceğini, dolayısıyla stagflasyonun daha büyük derinlik kazanacağını ileri sürmüştür⁽³⁾. Zamanla enflasyonist baskılar ortadan kalktığında, enflasyonsuz bir kalkınma döneminin yeniden başlayacağı aynı raporda yer almıştır.

Son yıllarda enflasyonun düşürülmesi konusunda elde edilen başarılar, dünyada temel hammadde fiyatlarında görülen büyük düşüşlerden kaynaklanmıştır. Bunun bazı ülkelerin dış ödemeler dengesinin bozulması

(3) IMF, Yıllık Rapor, 1985.

pahasına elde edildiği ve ekonomik gelişmenin yeniden başlaması halinde tekrar yükselme eğilimi içine gireceği bilinmektedir.

Önce şunu belirtmekte yarar var. Talep seviyesinin uzun süre yüksek istihdam düzeyinin altında tutulması gerektiği fikri bazı varsayımlara dayanmaktadır :

- Enflasyon dünya ekonomisi üzerindeki en ciddi tehlikedir.
- Enflasyonun düşürülmesi diğer bütün ekonomik hedeflere göre birinci önceliği taşır.
- Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde fiyat artışlarının temel nedeni, bütçe açıklarından ve parasal genişlemeden doğan talep fazlalığıdır.
- Fiyat artışlarını düşürmenin tek yolu kısıtlayıcı talep politikaları uygulamaktır.
- Ekonomide kısıtlayıcı politikaların uzun süre uygulanması, enflasyonun tekrar boy göstermesi tehlikesini ortadan kaldıracaktır.

İlk İki Varsayım

Bütün bu varsayımlar ihtiyatla karşılanmalıdır. Enflasyonun sağlıklı bir ekonomik büyümeyi engelleyen, kaynakları verimsiz alanlara yönelten bir olay olduğu doğrudur. Ancak, enflasyonun büyümeye engel olduğu şeklindeki görüş her zaman doğru değildir. Örneğin Brezilya, uzun yıllar boyunca, kabul edilmez boyutlarda sürüp giden enflasyonla birlikte yaşamasına rağmen ekonomik büyümesini devam ettirmiştir. Enflasyonun ciddi bir hastalık olduğu kuşkusuzdur. Ancak işsizliğin ondan daha büyük bir tehlike olduğu unutulmamalıdır.

Talep Seviyesi Gerçekten Yüksek midir?

Talebin çok yüksek olduğu şeklindeki üçüncü varsayım da tartışılabilir. Monetaristler her çeşit enflasyonun temel nedeninin para arzındaki artışlar olduğunu ileri sürmektedirler. Bu şekilde talep enflasyonu ile maliyet enflasyonu arasında fark yoktur demektedirler. Oysa yüksek bir işsizlik düzeyi ve kullanılmamış önemli bir kapasitenin mevcudiyeti, genellikle yetersiz bir reel taleple birlikte olur. Yoksa şimdi görüldüğü üzere aşırı taleple birlikte değil, öngörülen harcamalar arzı aştığı zaman bir talep enflasyonundan söz edilebilir. Burada yatırım, ihracat fazlası ve bütçe açıkları önemli rol oynar. Bu üç milli masraf çeşidi birlikte, cari tüketim malları üretimini artırmaksızın, fertlerin gelirlerini yükseltirler. Cari fiyatlarla tüketim malları arzı ile talebi arasında denge olması için yatırım, ihracat fazlası ve bütçe açığı toplamı kadar fert gelirlerinde tasarruf yapılması gerekir. Eğer özel tasarruf toplamı bu miktarın altında ise, öngörülen tüketim malları talebi arzı aştığından fiyat artışları kaçınılmaz olur. Bu yükseliş, işçi ücretlerinden firma kârlarına yeterli transfer yapılmadığı sürece devam edecektir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere talep enflasyonu, yüksek bir faaliyet ve istihdam düzeyi, önemli kârlar ve mal kıtlıkları ile kendini göstermektedir. Dünyanın şimdiki ekonomik durumu ise böyle bir görüntü vermemektedir. Çünkü ekonomide mal arzı fazlalığı mevcuttur.

Genellikle söylendiğinin aksine bütçe açıkları her zaman enflasyonist etkiler yaratmaz. Burada önemli olan

husus özel sektör için öngörülen tasarruf miktarının yatırım, ihracat fazlası ve bütçe açıkları toplamını ne ölçüde finanse edebileceğidir. Bu üç unsurdan her birinin ayrı ayrı büyüklüğü önemli değildir. Örneğin, bütçe açık verdiği halde diğer kalemlerdeki düşüşler nedeniyle enflasyonist baskı ortaya çıkmayabilir.

Fiyat artışları karşısında işçiler reel ücretlerinin düşmesine rıza gösterirlerse, enflasyonist baskılar hafifler ve fiyat istikrarı sağlanabilir. Fakat işçiler reel ücretlerinin düşmesine direnç gösterip nominal ücretlerini yükseltirlerse ve tüketim malları üretimi aynı sürede artırılamazsa, fiyat artışları sürekli hale gelecektir. Bu gidiş reel ücret artışlarına müdahale oluncaya kadar devam edecektir. Bu suretle başlangıçtaki talep enflasyonu şekil değiştirerek maliyet enflasyonu haline dönüşmektedir. Bu durum işsizlik seviyesi ne olursa olsun devam edecektir. Bununla birlikte bütün maliyet enflasyonları toplam talep fazlalığı ile başlamaz. Bu konuda en güzel örnek, talep ve istihdam düzeyinin düşük olduğu bir ülkede ithal maliyetlerinin yükselmesidir. Bu yükseliş bir talep enflasyonunun söz konusu olmadığı bir ülkede iç fiyatların maliyetler yoluyla artış göstermesine yol açar. Gıda maddeleri fiyatlarının kötü bir hasat mevsimi sonucu yükselmesinin de aynı tür enflasyona sebebiyet verebileceği unutulmamalıdır.

Para ve Bütçe Kısıtlamaları ve Enflasyona Karşı Savaş

Maliyet enflasyonuna karşı sadece bütçe ve para kısıtlamaları yoluyla mücadele etmek yanlış bir tutumdur. Bu tip kısıtlamaların enflas-

yon üzerindeki direkt etkileri bir yana, üretim ve işsizlik üzerinde yattığı olumsuz dolaylı etkileri önem taşır. Ülke, kısıtlayıcı politikaların sebebiyet verdiği ilave reel gelir kayıpları dışında ticaret hadlerinin bozulması gibi diğer kayıpları da sineye çekmek zorunda kalır. Ayrıca ülke, modern teknolojiye uymasını sağlayacak yatırımların yapılmasından vazgeçilmesi nedeniyle ek kayıplara da uğrar.

Son yıllarda Federal Almanya ve Japonya'da gerçekleştirilen teknolojik ilerlemeler, yatırımları duraklatmayan politikalar sayesinde elde edilmiştir. Talep kısıtlayıcı politikalar uygulayan Amerika ve İngiltere'de gözlenen üretkenlik düşüklüğü, birim başına düşen saat ücretlerinin yükselmesine yol açarak bu ülkelerin uluslararası rekabet gücünü zayıflatmıştır.

Japonya ve Federal Almanya gibi ülkeler sosyal bir konsensus çerçevesinde hareket ederek enflasyona çare bulmuşlardır. Sosyal gruplar anormal taleplerle kendi paylarını artırma yerine, ulusal bir çerçevede üzerinde uzlaşmayı prensip edinmişlerdir. İthal maliyetlerinde aniden ortaya çıkan artışların (petrol fiyat artışları gibi) genel bir talep kısıtlaması yoluyla tedavisi yerine, ekonomik gruplar arasında adil bir biçimde dağılımını sağlayan toplumsal bir anlaşma ile çözülmesi, hem daha demokratik hem de daha rasyonel bir yöntemdir. Bu suretle deflasyonist politikaların reel gelirleri düşürmesi gibi kötü bir sonuçtan sakınılacağı gibi, fiyat istikrarı daha kolaylıkla sağlanabilir. Büyümekte olan bir ekonomide fedakârlıklar toplum katmanları arasında daha adil bir biçimde

dağıtılabılır. Durgunluk halindeki bir ekonomide ise bunu sağlamak çok daha güçtür. Sosyal grupların çekişme halinde bulunduğu gerilimli bir ortamda hükümetin işçi ve işveren temsilcisi ile toplumsal bir uzlaşmaya varması çok daha zordur. Şunu da unutmamak gerekir: Talep kısıcı politikaların uygulanması sonucunda ekonomik hayatın durgunluğa sürüklenmesi, devletin vergi gelirlerini azaltarak bütçe açıklarının yeniden yükselmesine yol açar. Burada bir kısır döngü söz konusudur.

Bütçe açıklarının büyümesinin özel sektöre yönelik fonları azalttığı, reel faizleri yükselttiği, bunun sonucunda üretken yatırım olanaklarının ortadan kalktığı şeklinde ileri sürülen tezin tartışmalı olduğu unutulmamalıdır. Gerçekten bu tez, özel tasarruf hacminin sabit ve değişmez olduğu varsayımına dayanmaktadır. Oysa düşük istihdam düzeyinde, açık bütçe politikası, milli gelir artışlarına yol açarak firmaların üretimlerini ve gelirlerini çoğaltmalarına, dolayısıyla tasarruflarını daha büyük ölçüde arttırmalarına imkân verebilir. Bu gelişme özel sektöre yatırımlara tahsis edilecek kaynakların artması sonucunu doğurur. Dolayısıyla teoride «Crowding Out» diye tanımlanan mekanizma burada söz konusu olmaz.

Kısıtlamaların Uzun Süreli Olması Gerektiği Şeklindeki Varsayım

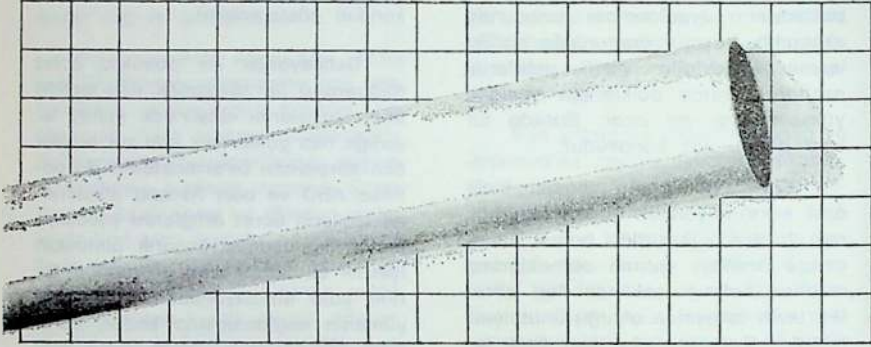
Şimdi beşinci son varsayımı tartışalım. Bu varsayımına göre talebin uzun süreli kısıtlanması, enflasyonun tekrar yükselmesi tehlikesini azaltacaktır. Bu varsayımına göre kamuoyu uzun yıllar sürüp giden fiyat artışlarına alıştığından, fertlerde âdeta

enflasyonist bir psikoloji doğurmuştur. Fertler fiyat istikrarının sağlanabileceğine inanmamaktadırlar. Örneğin, işçiler hayat pahalılığının artacağı düşüncesiyle yüksek oranda ücret artışları talep etmektedirler. Ücret artış oranı produktivite artış oranını aştığı takdirde, enflasyonist baskılar kendini gösterecektir.

Deflasyonist bir politika, ücret enflasyonu ile savaşmak için işçileri ücret artışlarını düşürmek yahut işsizliğe rıza göstermek gibi zor bir seçim karşısında bırakmaktadır. Bu politika ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde işçilerin ücret artışlarını yavaşlatmaları konusunda başarılı olmuştur. İşsizlik tehdidi, işçileri belirsiz bir tarihe yani enflasyonsuz sağlam büyümenin sağlanmasına kadar, ücret artış taleplerinden vazgeçmeye zorlayacaktır. Ekonomik faaliyetlerin belirsiz bir süre, normal seviyesinin altına düşürülmesi bu politikanın doğal bir sonucu olmaktadır.

Talep kısıcı politikaların, uzun dönemde sürekli ve enflasyonsuz bir büyümeyi başlatacağı şeklindeki görüşün hiçbir güvencesi yoktur. Aksine bu politikanın sosyal ve politik karışıklıklara yol açması kaçınılmazdır. Ayrıca işçilerin yıllar boyunca baskı altına alınan ücretlerini, ekonominin gelişmeye başlaması ile tekrar ve daha yüksek oranda artırarak geçmişteki kayıplarını gidermeye çalışacakları kuşkusuzdur. Uzun süreli işsizliğin aktif nüfusu disipline edeceği şeklindeki görüş de tam bir spekülasyondur. Ekonominin, bu politikalarla belirsiz bir süre kapasitesinin altında çalıştırılması, gelecek patlamalara zemin hazırlayarak beklenenin tam aksi sonuçlar yaratacağıdır.

Borusan'ın uluslararası standardıyla üretimizde uluslararası standart...

Üretimde Borusan mamul ve yan-mamullerinin kullanılması, uluslararası standartlara uygunluğun birinci şartıdır. Çünkü Borusan üretimin her aşamasında uyguladığı en titiz kalite kontrolleriyle ürünlerinin uluslararası standartlara uygunluğunu ispatlamıştır. Yalnız iç pazarda değil, ABD, Avrupa ve Ortadoğu pazarlarında kazandığı

tartışılmaz başarı da buna bağlıdır. Borusan, çok geniş ürün yelpazesıyla, mobilya yapımından petrol sevkiyatına, gıda teknolojisinden inşaat sektörüne kadar yüzlerce alanın ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ve bu alanların tümünde, ürün ve hizmetlerin uluslararası kalite standartlarına uygunluğunun güvencesi olmaktadır.

BORUSAN

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

HİSSE senedi fiyatlarının artış hızının Haziran ayında da devam etmesi ile Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Endeksi 217.40 puan daha artarak 1050.91 puana yükselmiştir (*).

Hisse senetlerine yoğun ilgi, fiyatları sürekli artırmış ve sınır tanımaz bir hale getirmiştir. Bugünkü fiyatlar, geçen yıl yatırımcıların hayallerinden geçiremeyecekleri bir düzeye ulaşmıştır. Bunun sonucunda Dergi Endeksi 1986 yılı başına oranla üç katından fazla bir artış göstermiş ve 1000 puanı aşmıştır. Bu arada ilgi çekici bir nokta da fiyatların kısa süreli olarak gerileme göstermesidir. Fiyat artışlarının belli bir düzeye ulaşması ile yatırımcılar kâğıt üzerindeki kârlarını nakde dönüştürmek istemekte ve bu durumda satışlar ağırlık kazanmakta, satım emirlerinin alım emirlerini aşması ile fiyatlar düşmektedir. Fiyatların belli bir düzeye kadar inmesinden sonra yatırımcılar tekrar alımlara başlamakta ve bu da fiyatların tekrar yükselmesine yol açmaktadır. Ancak burada önemli bir nokta, sık sık tekrarlanan bu dalгада ulaşılan her maksimum fiyat düzeyinin bir önceki en yüksek noktayı aşmasıdır.

1987 yılbaşı fiyatlarının 100 kabul edilmesi halinde Haziran sonunda Lassa 566, Akçimento (eski hisse ve muvakkat makbuz) 478, Çimsa 472, Good Year 364 Çukurova Elektrik 335, Kav 333 düzeylerine ulaşmışlardır. Dağıtılan kâr-paylarının da bunlara eklenmesi halinde 6 aylık verimler çok daha yüksek boyutlarda gerçekleşmiş olacaktırlar. 6 aylık süre içinde sadece bir tek hissenin fiyatı gerilemiş ve geri kalanların hepsinin fiyatı değişik oranlarda yükselme göstermiştir.

Haziran ayının en çok ilgi toplayan hisselerinin başında Ereğli Demir Çelik, Good Year, Koç Holding, Lassa, Otosan yer almışlardır. Ereğli Demir Çelik % 46 oranında artarak 1.200 TL'den 1.750 TL'ye, Good Year % 93 artarak 47.000 TL'den 91.000 TL'ye, Lassa % 49 artarak 7.200 TL'den 10.750 TL'ye, Koç Holding % 26 artarak 7.900 TL'den 10.000 TL'ye, Otosan % 32 artarak 1.675 TL'den 2.200 TL'ye yükselmişlerdir.

(*) 26 Haziran 1987 günü kapanış fiyatları ile...

Çimento sektöründeki kuruluşlara ait hisselerin, son ayların en başarılı hisseleri olduğu açıkça gözlemlenmektedir. Ayrıca fiyatı yüksek düzeyde olan hisseler de diğerlerine oranla yüksek fiyat artışları gerçekleştirmektedir. Bu gruba Akçimento, Çimsa, Çukurova Elektrik, Good Year, Kav, Siemens girmektedir.

Sermaye artışları yoğun bir şekilde devam etmektedir. Arçelik, sermayesini 2 milyar TL (% 16.67) bedelli ve 2 milyar TL (% 16.67) bedelsiz artırarak 12 milyar TL'den 16 milyar TL'ye; Sarkuysan, 787.5 milyon TL (% 30) bedelli ve 787.5 milyon TL (% 30) bedelsiz artırarak 2.625 milyon TL'den 4.200 milyon TL'ye; Otosan 5.000 milyon TL bedelli ve 4.466 milyon TL bedelsiz artırarak 17.865 milyon TL'ye yükseltmişlerdir. Ayrıca Koç Holding de 5 milyar TL (5/15) bedelli, 4 milyar TL (4/15) yeniden değerlendirilme fonundan bedelsiz ve 1 milyar TL (1/15) olağanüstü yedeklerden bedelsiz olarak 15 milyar TL'den 25 milyar TL'ye yükseltecektir.

Döviz Endeksli Menkul Değerler

Haziran ayının önemli bir gelişmesini döviz endeksli gelir ortaklığı senedi ve döviz endeksli tahvil oluşturmuştur. Ülkemizde ilk defa gerçekleştirilen bu uygulama ile 29 milyon dolar ve 52 milyon D. Mark karşılığında Hasan Uğurlu Barajı gelir ortaklığı senetleri çıkarılmıştır. Altı ayda bir gelir payı ödeyecek olan bu senetler üç yıl vadeli olup Baraj'ın gelirinin % 20'sinden pay alma imkânı vermektedir. Satışta dolar ve mark'ın değeri T.C. Merkez Bankası'nın günlük efektif alış kuru üzerinden gerçekleştirilmektedir. Vade sonunda anapara ödemesi o günkü efektif kur üzerinden yapılacaktır. Senetlere gelir payı TL olarak ödenecektir.

Kısa süre içinde senetlerin tamamı alıcı bulmuştur. Bu menkul değerler, birikimlerini özellikle yabancı para olarak değerlendiren, döviz tevdiat hesabı sahibi tasarruf sahiplerine ilgi çekici gelmiştir. Enflasyonun bir türlü kontrol altına alınamadığı ve kısa süre içinde bunun mümkün olmadığı bir ortamda, bu tür yatırım çekicilik taşımaktadır.

Döviz endekslenmiş gelir ortaklığı senetlerinin arkasından döviz dayalı tahviller de piyasaya sürülmek üzere. 29 Haziran'da çıkarılacak olan bu tür tahviller Petkim'e ait olup 50 milyar TL değerindedir. Satışın ilk iki günü Merkez Bankası'nın efektif alış kuru üzerinden satılacak olan tahvilleri, bankalar 1 Temmuz'dan itibaren istedikleri kur üzerinden satışa sunabileceklerdir. Dolar için % 8 ve Mark için % 5 faizli olan bu tahviller, aynı zamanda Petkim'in özel-

◆ Size yapılan en ufak bir yardımı sakın unutmayınız; yaptığınız en büyük yardımı ise hiçbir vakit hatırlamayınız.

Chilon

◆ Tarih oyunu genellikle en iyiler ile en kötüler tarafından ortadaki çoğunluğun başı üzerine oynanır.

Eric Hoffer

leştirilmesi sırasında % 10 fazlasıyla hisse senedine dönüştürülme özelliği taşımaktadır.

Büyük ilgi görmesi beklenen Petkim tahvillerinin, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nin çıkarmayı planladığı diğer dövize endeksli gelir ortaklığı senetleri ve tahvilleri izleyecektir. İdare, 6 Temmuz'da Dövize Endeksli Hasan Uğurlu Barajı (B) tertibi Gelir Ortaklığı Senetleri, 17-20 Temmuz'da Dövize Endeksli (A) tertibi GAP Tahvili, Temmuz ayının son günlerinde de Dövize Endeksli (A) tertibi PTT İstanbul Santralleri Tahvili'ni satışa sunmayı planlamaktadır.

Temmuz ayı sonunda 250 milyar TL'ye ulaşacak bu uygulamanın yıl sonuna kadar 500 milyar TL'yi bulması beklenmektedir. Ayrıca Ağustos ayından itibaren Dövize Endeksli Hasan Uğurlu Barajı Gelir Ortaklığı Senetleri (C) ve (D) tertipleri ile hisse senedine çevrilebilir Dövize Endeksli Petkim, GAP ve İstanbul Santralleri Tahvillerinin (B) tertipleri sırada bulunmaktadır.

Kamunun Hazine bonusu ve Devlet tahvili dışında dövize endeksli gelir ortaklığı senedi ve tahvil yoluyla da artan bir hızda borçlanması, yakında gerçekleştirilmesi planlanan özelleştirme operasyonunun başarı derecesini olumsuz yöne etkileyebilecektir. Ekonomide bütün fonları kamunun borçlanma temeline dayalı menkul değerlerle toplaması, hisse senetlerine yeterli fonun kalmasına fırsat bırakmayacaktır. Diğer bir deyişle, özellikle dövize dayalı menkul değerleri çeşitli kuruluşların çekici bularak satın almaları, ileride özelleşme sonucu satışa sunulacak hisse senetlerine bireysel talebi azaltacak, bunların az sayıda kuruluşun eline geçmesine veya düşük fiyat (değer)tan alıcı bulmasına yol açacaktır. Sermaye piyasasını gelişmesine arzu duyulan ve bunun da piyasada hisse senedi arzını artırılması yoluyla gerçekleştirilmesine çalışılan bir dönemde, bu piyasanın gelişmesi engellenmiş olabilecektir.

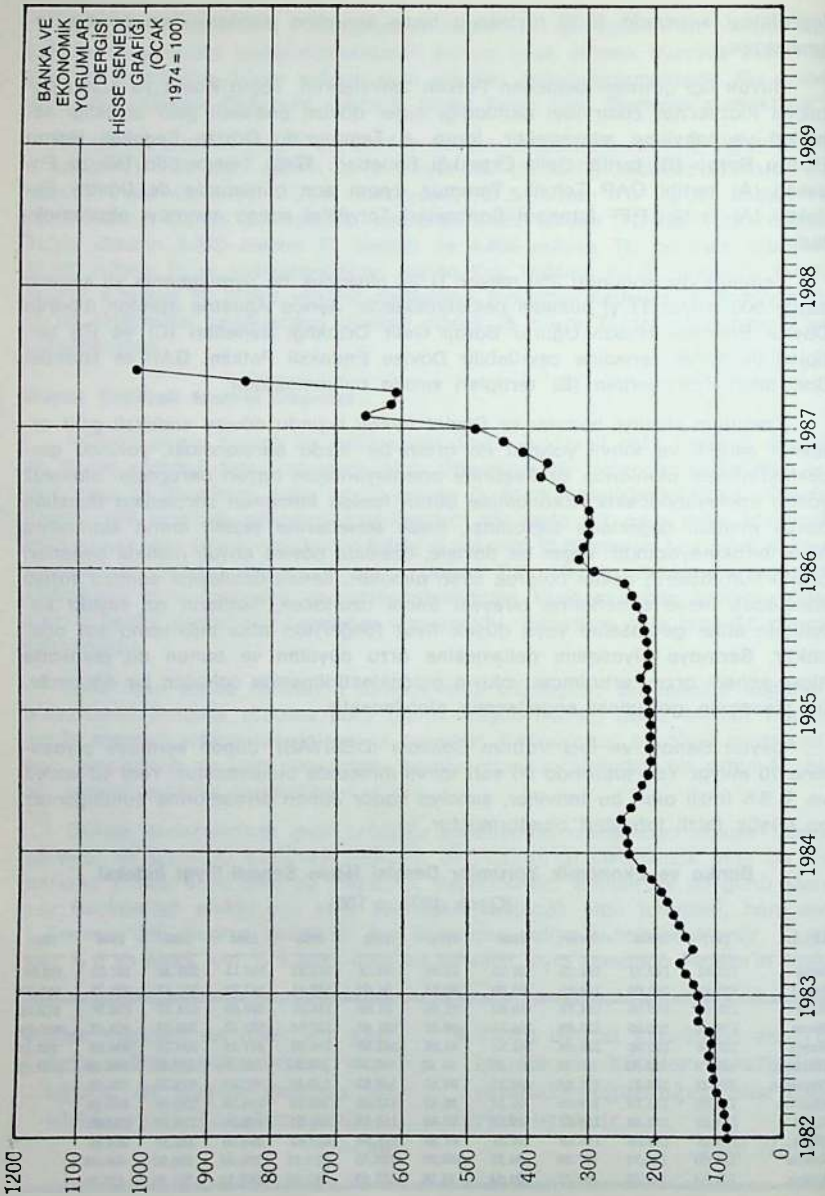
Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), Japon sermaye piyasasına 10 milyar Yen tutarında iki seri tahvil ihracında bulunmuştur. Yedi yıl vadeli ve % 5.5 faizli olan bu tahviller, şimdiye kadar Japon piyasalarına sunduğumuz en düşük faizli tahvilleri oluşturmuştur.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

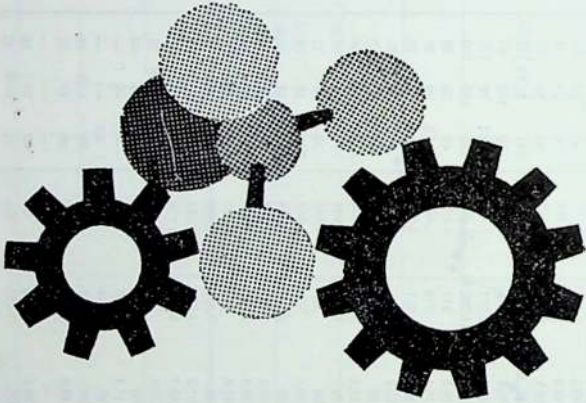
AYLAR	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Ocak	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05
Şubat	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.73	207.73	325.71	658.37
Mart	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21
Nisan	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09
Mayıs	127.26	159.26	120.49	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.51
Haziran	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.31
Temmuz	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	
Ağustos	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	
Eylül	134.48	133.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62	
Ekim	139.11	135.55	115.60	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	
Kasım	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68	
Aralık	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Tevkîm Yılı Kâri			Dağıtılan Kâr Pđrî (%)				Piyasa Fiyatı (TL)		
				1984 (Milyon TL)	1985 (Milyon TL)	1986 (Milyon TL)	1984 (Net)	1985 (Net)	1986 (Net)	Haziran 1986	Nisan 1987	Mayıs 1987	Haziran 1987
1	AKCİMENTO	—	630	533,8	2.590	3.784	50	180	235	12.500	43.000	60.000	65.000
2	ANADOLU CAM	5.600	7.700	1.008,5	1.243	2.549	50	29	30	1.710	2.450	3.175	3.650
3	ÇELİK	40.000	12.000	4.440,3	9.467	16.131	40	53	63	2.100	5.700	9.550	9.000
4	AYMAR	5.000	2.000	746,9	1.045	518	95	27	12	1.550	1.650	2.100	2.550
5	BAĞFAŞ	—	4.000	3.055,5	5.887	7.005	60	50	55	3.100	9.950	9.950	10.200
6	BOLU CİMENTO	—	1.500	1.200	2.121	4.553	541	56,81	119,76	—	9.500	17.000	18.600
7	ÇELİK HALAT	5.400	2.700	1.770,4	1.857	3.729	60	100	-60	3.850	6.700	10.600	9.900
8	CİMSA	—	1.440	423,3	3.077	7.791	17,2	76	175	5.800	27.000	58.000	59.000
9	CUKUROVA ELEKTRİK	15.000	7.200	3.326,6	17.392	32.189	130	150	100	6.350	14.000	20.000	25.000
10	DOKTAŞ	6.000	1.800	1.335,2	511	2.224	40	25	50	2.860	6.250	9.960	11.000
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	3.000	1.200	275,4	378	421	32,5	30	30	1.000	1.325	1.200	1.350
12	EGE BİRACILIK	4.200	4.200	1.059	227	1.560	30	4	20	800	1.525	1.675	1.700
13	EGE GÜBRE	2.400	2.400	1.231,5	2.113	2.603	—	71	60	5.700	4.100	4.500	5.175
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	40.000	38.400	15.320	26.531	41.097	11	16	23	—	1.200	1.200	1.750
15	GOOD YEAR	—	977	2.421,4	3.619	3.108	250	820	200	28.000	38.500	47.000	91.000
16	GÜBRE FABRİKALARI	4.900	4.900	1.970	1.720	1.048	70	65	43,35	3.750	2.800	2.850	2.575
17	GÜNEY BİRACILIK	4.200	4.200	604	185	1.041	30	4	11	1.340	1.150	950	1.125
18	HEKTAŞ	—	2.700	1.305,1	720	1.014	241,3	68	36,16	2.540	2.250	3.225	3.025
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	25.000	15.000	1.083	2.247	1.774	242	42	15,95	—	1.600	1.400	1.250
20	IZOCAM	3.000	2.500	765,3	2.425	367	96	126,5	16,80	6.000	4.450	8.200	9.000
21	KARTONSAN	8.000	9.000	2.879,4	2.621	1.054	56	30	17,91	1.900	3.500	5.250	6.000
22	KAV	—	400	507,4	787	4.221	110	170	300	10.500	32.000	46.000	55.000
23	KOC HOLDİNG	25.000	15.000	3.645	7.437	10.696	42,5	38	45,80	3.500	5.100	7.900	10.100
24	KOC YATIRIM	6.000	6.000	807,2	1.559	2.622	56	39	39	1.625	3.000	2.925	3.175
25	KORDSA	—	11.250	4.340,7	6.973	11.116	50	67	110	6.150	11.000	20.500	20.800
26	KORUMA TARIM	2.250	2.250	922,5	69	2.169	32,5	1,08	30	1.180	2.400	3.500	3.500
27	LASSA	—	10.800	4.496	7.355	11.236	20	25	32	1.540	3.800	7.200	10.750
28	MAKİNA TAKİM	3.000	1.500	11,4	100	101	—	—	—	1.200	1.100	1.250	1.350
29	METAŞ	15.000	6.000	1.087	2.644	352	3,2	—	—	850	920	950	1.225
30	NASAŞ	10.000	6.000	1.294	1.131	1.218	25	13,5	15	1.100	1.400	1.725	1.725
31	OLMUKSA	—	5.000	983,9	2.500	2.625	90	41	22	3.300	4.450	6.450	8.100
32	OTOSAN	20.000	15.000	—	zorlar	—	—	—	—	900	1.400	1.675	2.200
33	POLYLEN	—	4.500	636,2	516	330	40	50	25	10.950	4.100	3.400	3.850
34	RABAK	6.000	6.000	873	1.633	1.802	30	40	43	1.780	1.750	2.525	2.350
35	SARKUYSAN	5.000	2.625	206	2.134	3.132	20	45	60	2.385	5.100	7.950	8.300
36	SİFAŞ	—	1.560	1.192,1	1.609	—	85	130	8	12.000	8.800	11.900	10.000
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	15.000	6.720	869,8	4.086	11.601	13,5	37,5	80	1.450	5.600	9.000	9.000
38	TÜRK SİEMENS	—	3.500	—	3.545	5.728	105,5	120,5	108	13.750	13.900	25.500	27.000
39	TÜRKİYE İŞ BANKASI	—	30.000	23.270	32.270	35.207	31,62	34,5	34,60	—	2.300	3.750	3.125
40	TÜRKİYE İŞ VE CAM	30.000	28.700	2.096,6	1.902	3.507	12,5	9	10	930	950	1.875	1.350

Kimya sanayi yardımcı maddeleri tüm endüstrinin vazgeçilmez unsurlarıdır.

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

Piyasa Ekonomisinin Neresindeyiz?

DOÇ. DR. HÜSNÜ ERKAN

ÜLKEMİZ, yüzelli yıldan beri Batılılaşma, kırk yıldan beri demokratikleşme ve yedi yıldan beri serbest piyasa ekonomisine geçme uğraşısı içinde bulunmaktadır. Bunlara paralel olarak şimdi de Avrupa Topluluğu (AT)'na üye olma çabasına girişmiştir.

Değinen alanlarda önemli yollar kat etmiş olmasına karşın, ekonomimiz; onbeş yıldan beri kronik ve yüksek bir enflasyon içinde bulunmakta, gelir dağılımı oldukça adaletsiz ve giderek daha da bozulmakta, her geçen gün erimekte olan orta tabakanın satın alma gücü düşmekte, sanayi sektöründeki kapasite kullanım oranları % 65 dolaylarında kalmakta ve nihayet hızlı nüfus artışı karşısında işsizlik oranı giderek artmaktadır.

Bütün bu sorunların çözülmeden sürmesi, ekonomik ve toplumsal politikalarımızda stratejik bir noktada önemli bir eksikliğin varolduğuna işaret etmektedir. Bu stratejik nokta, varolan **ekonomik sistemimizin fonksiyonel işlerlikten yoksun**

bulunmasıdır.

Türkiye'nin Ekonomik Sistemi : İşlerliği Olmayan Bir Piyasa Ekonomisi

Türkiye'nin ekonomik sistemi araştırma konusu yapıldığında, sistemi oluşturan temel unsurlar açısından bir piyasa ekonomisinin unsurlarının varolduğunu, ancak sistemin piyasa ekonomisine fonksiyonel işlerlik kazandırıcı unsurlardan yoksun olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle varolan piyasa ekonomisi etkin değildir, verimli değildir; yani kendinden beklenen fonksiyonları yerine getirememektedir. Bu yüzden mevcut sisteme etkinlik, işlerlik ve verimlilik kazandıracak yeni bir yaklaşım ve çözüme ihtiyaç bulunmaktadır.

Ülkemizde piyasa ekonomisinin şekli unsurlarının varolmasına karşın, sisteme fonksiyonel işlerlik kazandıran temel unsur durumundaki **başarı rekabeti** düzenlenmemiştir. Tarıma dayalı toplum yapısından sanayi toplumuna dönüşüm aşamasında bulunan ekonomimizin, değişim ve dönüşüm sancılarının yarattığı kargaşa ve bulanıklık içinde bu nokta gözden kaçmaktadır. Başka bir deyişle, ağaçlardan ormanı göremez durumda kalınca, söz konusu stratejik nokta gözden kaçmaktadır.

Dergi'nin Notu : Yukarıda işlenen konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. : Doç. Dr. Hüsnü Erkan; «Sosyal Piyasa Ekonomisi : Ekonomik Sistem ve Piyasa Ekonomisine İşlerlik Kazandırılması», Konrad Adenauer Vakfı, İzmir 1987.

Piyasaların İşlerliği Rekabete Bağlıdır

Piyasalar her devirde ve her ekonomide varolagelmışlerdir. Ancak başarıya dayalı fonksiyonel rekabet, yalnızca piyasa ekonomisinde vardır. Piyasalar ancak rekabetle düzenlenirse etkindir. Rekabet, piyasa ekonomisinin merkezi unsuru ve motorudur; bu nedenle de piyasa ekonomisinin önkoşuludur. Piyasaların varolduğu ekonomilerin bir **piyasa sistemi** olabilmesi, piyasaların rekabetle düzenlenmesi durumunda mümkündür. Örneğin, bugünün Doğu Bloku ülkelerinde de piyasalar vardır, ancak bunlar piyasa ekonomisi değildir. Aynı şekilde dünyanın Osmanlı Toplumunda da piyasalar vardı, ancak Osmanlı Ekonomisi bir piyasa ekonomisi değildi. Aynı şekilde Türk Ekonomisi de piyasalara sahiptir, ayrıca ek olarak piyasa ekonomilerinin birçok önkoşulu 1920'lerden beri geçen zaman içinde oluşmuştur. Buna karşın, rekabet sürecinin işleyişine işlerlik kazandırılmadığı için ekonomik sistem fonksiyonel işlerlikten yoksun kalmıştır.

Ülkemizde uzun yıllar **karma ekonomi yaklaşımı** savunulmuştur. Oysa bu yaklaşım, sisteme işlerlik kazandırma amacına sahip olmamıştır. Yalnızca özel ve kamu yatırımları arasındaki dengeyi gözeten bir tutum olmaktan ileri gitmemiştir. Rekabet sürecine işlerlik kazandırma gibi bir amacı yoktur.

Son yedi yıldır uygulanan **serbest piyasa yaklaşımı** ise klasik iktisatçıların görüşüdür. Kaldı ki klasik iktisatçılar, serbest piyasayı, **serbest rekabete** dayandırmışlardır. Oysa ülkemizdeki uygulaması, rekabet sürecine işlerlik kazandırma yönünde gerekli olan adımları henüz atmamıştır. Bu nedenle uygulandığı şekliyle ülkemizi-

zin ekonomik sistemine işlerlik kazandırmaktan yoksundur. Öte yandan, klasik iktisatçıların serbest rekabet yaklaşımının, rekabeti içermekle birlikte toplumdaki sosyal dengelemeyi ihmal ettiği için, sanayi devrimi içinde eksiklikleri ortaya çıkmıştır. Bu yüzden çağdaş yaklaşımlar serbest piyasa yaklaşımını aşır yeni yaklaşımlar oluşturmuştur. Çağdaş piyasa ekonomisi yaklaşımı **sosyal piyasa ekonomisidir**.

Sosyal Piyasa Ekonomisi

Çağdaş yaklaşımlar birey (yani piyasa) ve devleti karşıt kurumlar olarak değil, birbirini fonksiyonel açıdan tamamlayan yeni bir sentez olarak ele almaktadır. Bu sentez **sosyal hukuk devletinde** ifadesini bulmaktadır. Sosyal hukuk devletinin ekonomik alana yansımaları, sosyal piyasa ekonomisidir. Sosyal piyasa ekonomisinde rekabetle düzenlenen piyasalarda oluşan sonuçlar, ayrıca sosyal açıdan dengelenmektedir. Zira, dengeli bir toplum yapısı için, toplumda zayıfın korunması ve satın alma gücü yüksek bir orta tabakanın oluşturulması rekabetin önkoşuludur. Bu yüzden sosyal piyasa ekonomisinde rekabet ve rekabet özgürlüğü, sosyal kontrolle beraber vardır. Sınırları belirlenmeyen özgürlük, gücünün zayıfları piyasadan atması şeklinde ortaya çıktığı için, sonuçta özgürlüğü yok eder. Bu nedenle etkin işleyen bir piyasa sisteminde, ekonomik ve politik gücün mümkün olduğunca toplumda yaygınlaştırılması esastır. Başka bir deyişle, daha adil gelir ve refah dağılımı ile demokratik bir toplum yapısı arasında yakın bir bağlantı vardır. Bireyin özgür, bağımsız ve daha kişilikli olması; ekonomik alanda

dinamik, yaratıcı ve yenilikçi girişim ve yöneticilik demektir. Bu da fonksiyonel rekabetin önkoşuludur. Bu nedenlerden dolayı, piyasa ekonomisi ile parlamenter demokratik sistem birbirinin iki farklı alandaki yansımasıdır.

Sosyal piyasa ekonomisi başarı rekabetine dayanırken, piyasalarda keyfiliği, haksız kazancı ve spekülasyonu önleyerek herkesin çabasına eşdeğer bir getiriye sağlamaktadır. Başarı rekabetinde, daha kaliteli malın daha ucuza sunulması yarışı vardır. Bu nedenle keyfi fiyat belirlemeleri, haksız kazanç ve spekülasyon önlenmektedir. Böylece başarı rekabeti, tüketici isteklerine daha iyi cevap vermekte ve aynı zamanda da sosyal gelişmenin temeli olmaktadır. Rekabet yarışı içindeki firmalar teknik yenilikler peşinde koşmak zorundadır. Bu yüzden girişimciler yaratıcı ve dinamik olmaya zorlanmaktadır. Yeniliklerin ekonomi içinde yaygınlığı, ekonomide verimlilik ve büyümeyi teşvik etmektedir. Rekabet baskısı, ekonomik birimleri rasyonel davranmaya zorlarken, girişimcilerin değişken durumlara daha hızlı uyum sağlamasına yol açmaktadır. Başka bir deyişle, rekabet süreci içindeki firmaların, değişken durumlara uyum esnekliği yüksek olmaktadır. Böylece dış piyasalarda rekabet etme ve hızlı uyum sağlama şansı da yüksek olmaktadır.

İşte bu özellikleri yüzünden piyasa sisteminde başarı rekabeti, piyasaları düzenleyen ana unsurdur. Rekabet süreci, yenilikçi ve dinamik girişimciyi bir yandan yenilik kârı ile ödüllendirirken, diğer yönü ile kısa dönemli spekülatif ve haksız kazancı kontrol etmektedir. Böylece piyasa

ekonomisi içinde, başarı teşviki ve çıkarların kontrolü rekabet süreci ile sağlanmaktadır. Başka bir deyişle, insanları çalışmaya yönlendiren ve elde edilen getirisinin gösterilen çabaya eşit olmasını sağlayan mekanizma, başarı rekabetidir. Başarı rekabeti ile piyasaların etkin düzenlenmesi gerçekleşmektedir.

Devlete Düşen Görev ve Toplumsal Politikaların Oluşturulması

Rekabet süreci kendiliğinden varolamaz. Zira ekonomik birikimler rekabetin getirdiği riskten kaçıp, piyasada güvenli (monopolist) bir konuma sahip olmak isterler. Bu yüzden rekabetten kaçma eğilimi içindedirler. Bu durumda rekabetin varlığı, korunması ve geliştirilmesi devletin görevidir. Devlet oluşturduğu rekabet hukuku ve rekabet politikası ile rekabet sürecine işlerlik kazandırmak zorundadır. Ayrıca, rekabet sürecinin işleyişini denetleyip kontrol edecek kurumların da oluşturulması gereklidir. Rekabet sürecinin işlerliği için, rekabetçi ortam sürekli olarak korunmalı ve geliştirilmelidir. Bu görevi üstlenecek kurumun bağımsız bir kuruluş olarak varlığını sürdürmesi ayrı bir zorunluluktur.

Ülkemiz ekonomik sisteminin fonksiyonel işlerlik kazanması için, rekabet sürecine işlerlik kazandırma yanında belli toplumsal politikaların da oluşturulması gereklidir. Her şeyden önce, toplumsal ilişkilerde çatışmacı değil, uzlaşmacı, kültürel alanda bağnaz değil hoşgörüyü dayalı ve politik alanda bağımlılığa değil demokrasiye dayalı toplumsal politikaların oluşturulup birlikte uygulanmalıdır. İnsanları bağımlı duruma getiren ilişki yerine, onları çalışma ve başarısı-

na göre değerlendiren temel motivasyon sistemlerinin yine temel toplumsal bir politika olarak uygulamaya aktarılması gereklidir.

Ancak burada değinilen politikalar birlikte ve bir bütün olarak oluşturulursa, ekonomik sistemin ve toplumsal sistemin işlerliği için gerekli olan stratejik alanların etkin düzenlenmesi mümkün olabilmektedir. Ancak bu

kapsamdaki politikalarla Batılılaşma sürecimiz gerçek rayına oturabilir; demokrasi günlük yaşamda işlerlik kazanabilir; piyasa sistemi etkin ve verimli olurken de enflasyon, işsizlik ve kalkınma sorunlarına etkin ve kalıcı çözümler üretilmiş olur. Ancak bu durumda AT'a üyelik doğru bir mecraya oturmuş olarak daha kısa ve daha az sorunlu olarak gerçekleştirilebilir.

EMLAK KREDİ diyor ki:

- Bugüne kadar bir milyondan fazla aileyi konut sahibi yaptık...
- Türkiye'nin dörtbir yanında, okulu, çarşısı, çocuk bahçesi, spor tesisi ve yeşil alanlarıyla modern mahalleleri uydu kentleri biz kurduk...

Biz, TEKBANK'ız!
Hem BANKAYIZ, hem de
SOSYAL BİR KURUMUZ.
Yaptıklarımızla gurur duyuyoruz.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

TEKBANK

"Evinize açılan kapı,,

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
DOÇ. DR. GÜLSEREN İZMİR

Dünya Tahıl Üretimindeki Dengesizlikler (*)

AVRUPA Ekonomik Topluluğu'nun buğday üretimi, 1976 - 1986 arasında 41 milyon tondan 72 milyon tona yükselmiştir. Bu sürede İngiltere'nin üretimi iki mislinden daha fazla artmıştır. Amerika'nın üretimi ise 1976 - 1981 arasında 58 milyon tondan 76 milyon tona çıkmıştır. Bunun üzerine, buğday ekim alanlarını ozaltmak için gösterilen ciddi çabalar sonucu üretim azaldıysa da, Amerika hâlâ dünyanın en yüksek buğday stoklarına sahiptir.

Bu on yıllık dönemde en yüksek üretim artışı Asya'da gözlenmiş, üretim 119 milyon tondan 189 milyon tona çıkmıştır. Japonya'da bile buğday üretimindeki artış, ülkenin en hızlı gelişen endüstrileriyle yarışacak düzeydedir.

Afrika ve Rusya'da ise yüksek üretim artışları gözlenmemiştir. Afrika'da üretim 1976'da 10.2 milyon ton iken 1986'da ancak 11.7 milyon tona çıkmıştır. Bunun temel nedeni, Sudan ve Etiyopya gibi ülkelerdeki yönetimsel ve iklim sorunları olmuştur. Rusya ise bu dönemde buğday ekim alanlarını programlı olarak % 20 azaltmış, bu arada üretim verimliliğini artırmada da başarılı olamamıştır. Sonuçta Rusya'nın buğday üretimi bugün on yıl öncesine göre azalmış bulunmaktadır.

Suudi Arabistan'ın buğday üretimi, bu konudaki kararların ne kadar hissi verilebileceğinin en güzel örneklerinden biridir. 1981'de 187 bin ton olan üretim, beş yıl sonra, büyük ölçekli sulama sistemleri yardımıyla 2 milyon tona yaklaşmıştır. Hükümet, dünya piyasalarından tonunu 80 dolara alabileceği buğday için 1000 dolar ödemektedir. Bu davranışın amacı ise güvenlik ve kendi kendine yeterlik sağlamak olarak ifade edilmektedir. Bu örnek, Amerika ve Avrupa ülkeleri hükümetlerinin, buğday üreticilerine dünya fiyatlarının iki katı ödemedi bulunmalarının nedenini kısmen açıklamaktadır.

Üretim miktarındaki belirsizlikler ise hükümetleri fazla üretime itmektir. Hava koşulları yıllık üretimde % 5'lik sapmalar doğurabilmektedir. Teknolojik ge-

(*) The Economist, 6 - 12 Haziran 1987.

lişme ise üretim artışının bir diğer nedenidir. On yıl önce İngiltere'de bir hektardan 4 ton buğday alınırken, bugün 7 ton alınmaktadır.

Üretim fazlalığı dünya buğday fiyatlarının düşmesine neden olduysa da, pek çok gelişmekte olan ülke, ihtiyaçlarını dışarıdan ucuz buğday alarak karşılamak istememektedir. Döviz kısıtlılığı ve Suudi Arabistan'da olduğu gibi bir güvenlik isteği yanında, tarımsal üretim artışının ekonomik gelişmenin bir aracı ve sonucu olarak görülmesi de, bunda önemli rol oynamaktadır. Bu konuda, Dünya Bankası da 3. Dünya ülkelerinin tarafını tutmakta ve üretimin artırılabilmesi için bu ülkelere tarım araştırmaları, sulama sistemleri ve fiyatlandırma politikaları gibi hususlarda yardımcı olmaktadır.

Maliyeti artırmadan üretimi artırmayı başaran ülkeler avantajlı olacaklardır. Ancak tüm ülkeler bunu başarırca, sorunlar doğabilir. Üretimdeki artışlar fiyatları daha da düşürecek, üreticiler gayretlerine karşılık bir şey kazanmamış olacaklardır. Dünya fiyatlarının yalnızca buğday için değil; şeker, mısır, süt ürünleri, yağlı tohumlar gibi diğer ürünler için de -zengin ülkelerin sübvansiyonları sonucu- düşük olması; durumu ağırlaştırmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin çoğu ihracat ürünü olarak buğdaydan uzaklaşmaktadır. Hindistan artık iç pazarı için yeterli üretim yapmakta, bunun dışında üretim artışını kısmaktadır. Buğday yerine, halen ithalatının önemli bir kısmını oluşturan yağlı tohumlar üretimine dönmektedir. Hindistan'ın yağlı tohumlar üretimini artırması ise Amerika, Malezya, Endonezya, Brezilya gibi yağlı tohum ihracatçılarının zararına olacaktır.

Dünya buğday ticaretinin üretime oranı giderek azalmaktadır. Satıcılar arasındaki rekabet sonucu resmi fiyatlar anlamını yitirmiştir. Mesela Amerikan buğdayı için resmi fiyatlar 110 - 120 dolar/ton iken, satışlar 80 dolar/ton veya bunun altında gerçekleşmektedir.

Bugün dünya buğday piyasasını sübvansiyonlar yönlendirmektedir. Fazla miktarda sübvansiyon yapan ülkelerin piyasa payı artmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun payı son on yılda % 9'dan % 17'ye çıkmıştır. Dünya buğday piyasasının sübvansiyonlar sonucu altüst edilmesi, sübvansiyon uygulayan ülkelerdeki tüketicileri ve sübvansiyon uygulamayan ya da az sübvansiyon uygulayan ülkelerdeki üreticileri cezalandırmaktadır. Bu durumdan yalnızca kendi kendine yeterli olma niyeti taşımayan ve yüksek miktarda buğday ithalatı yapan ülkeler kârlı çıkabilir. Rusya ise bu tür ülkelerin en önde gelen örneğidir.

Sayın Okurumuz,

1987 yılı abonemenizi yenilediğiniz için;

teşekkür ederiz.

TÜSİAD'IN TÜRKİYE'DE HANE GELİRLERİ, HARCAMALARI VE SOSYO-EKONOMİK İHTİYAÇLARI ÜZERİNE ARAŞTIRMALARI HAKKINDA GÖRÜŞ

DR. HÜSNÜ KIZILYALLI

HANE gelir ve giderleri konusunda yapılan anketler sayesinde gelir dağılımı ve halkın nereye para harcadığı konularında bilgi edinilir. Harcamaların mal ve gider kalemleri itibariyle detayı tüketim kalıbını ve geçinme endekslerinde kullanılan ağırlıkları verir. Hane halkı harcamaları anketlerinin çok önemli bir fonksiyonu da çeşitli mal ve hizmetlere olan talebin gelir esnekliklerini en doğru şekilde hesaplamayı mümkün kılmalarıdır.

Bilindiği gibi talebin gelir esnekliği zaman serilerinden elde edilmeye çalışılırken, talebi açıklayıcı değişkenler olan fiyat ve gelir serileri arasındaki korelasyon (multi collinearity) yüzünden katsayıların tahmin hataları çok büyür. Ayrıca zaman serilerinde «trend»in etkisini gidermeye olanak olmadığından, gelir esnekliği tahminleri daha da güvenilir olmazlar.

Hane halkı anketlerinde fiyatlar ele alınan dönemde sabit kalacağından, harcamaları açıklama yönünden değişen tek faktör hane gelirlerindeki farklılıktır. Bu itibarla çeşitli mal ve hizmet kalemleri için yapılan harcamaları, hane gelirleri ile açıklayan ba-

sit regresyon yöntemiyle gelir esneklikleri en doğru şekilde hesaplanmış olurlar.

Bu regresyon çalışmasının, her bir hanenin ilgili mal için yaptığı harcamaya ve geliri ayrı bir gözlem (veri) sayarak, bunları gruplar halinde toplayıp ortalamalarını almadan yapılması gerekir. Hane halkının çeşitli kalemler için yaptıkları harcamaları, hanelerin gelir veya buldukları yer itibariyle birleştirme halinde, bu birleştirilmiş / gruplandırılmış (aggregate) rakamları kullanma halinde, regresyon yine istatistik güçlüğüne maruz kalır ve tahminlerin kalitesi düşer.

Hane harcaması anketleri sayesinde hesaplanacak gelir esneklikleri sektör ve proje çalışmaları için gerekli talep tahminlerinin en doğru biçimde yapılmasına olanak sağlar. İlgili mal ve hizmet için sağlam bir talep projeksiyonuna dayanmayan bir yatırım projesinin değerlendirilmesinin mümkün olmadığı bilinmektedir.

Türkiye'de hane halkı harcaması anketleri, geçinme endekslerini yenileme çerçevesinde en ayrıntılı biçimde DİE (Devlet İstatistik Ensti-

tüsü) tarafından yapılmış ve yapılmaktadırlar. Ancak bu bilgiler gelir esneklikleri hesabında maalesef kullanılmamaktadırlar. Toplanan bilgiler her bir hane için ayrı ayrı muhafaza edilmeyip gruplandırıldığından (aggregation), bu çalışmanın daha sonra yapılması mümkün değildir.

TÜSİAD'ın araştırmasındaki harcamalar rakamları belli bir dönemde yapılan giderlerin defterlere kaydedilmesi yoluyla elde edilmemiştir. Bu rakamlar hane halkının hafızalarına dayanarak ankete verdikleri cevaplara dayanmaktadır. Bu itibarla bunlar fazla güvenilir olamazlar ve bu nitelikleriyle sözü edilen gelir esneklikleri çalışmalarında esasen kullanılamazlar.

Gönül isterdi ki, bu anketin harcamalar bölümü buna katılmaya gönüllü olan haneler için bir aylık harcamaların gün be gün kalemler itibarıyla yazılması suretiyle yapılmış olsun. Bu takdirde masraflar, herhalde fazla bir artış göstermezdi ama, rakamların sıhhati çok artardı. Bu çerçevede öncelikli talep projeksiyonu yapılması gereken mallara ağırlık verilebilirdi ve böylece diğer mallara ilişkin gelir esneklikleri hesabı için sağlıklı veri toplanmış olurdu.

Hane gelirinin bir misli arttığı takdirde nereye harcanacağı sorusunun hane halkına yönetilerek halkın sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını belirlemek ve bunlara dayanarak talep tahmini yapmak bilimsel bir yöntem sayılmaz. Hane geliri, miras ve piyasa hali hariç, tedricen ve devamlı olarak artar. Ve gelirlerin bu şekilde bir misli artması halinde, bir ailenin bunu nerelere sarfedeceği bellidir ve bu benzer durumda (söz gelimi 4

cocuklu, kırsal, esnaf ailesi) geliri bir misli olan ailesinin sarfiyatının aynıdır.

Türk toplumunun ekonomik ve sosyal yapısının anketlerle araştırılarak sayısal olarak ortaya konulması yararlı bir girişimdir. Burada belirtilenler, bu çabaların daha verimli hale gelmesi için bazı öneriler ileri sürmekten ibarettir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

(KDV Dahil)

1986 yılı cildi	: 6.000.— TL
1985 yılı cildi	: 5.500.— TL
1983 yılı cildi	: 4.000.— TL
1982 yılı cildi	: 3.500.— TL

Önemli Not: (1) Öğrenciliğini belgeleyenlere % 50 indirim uygulanır. (2) Ödemeli postalama yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline taahhütü posta pulu karşılığı 400.— TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Venedik Zirvesi ve Türkiye

GEÇEN ay içinde 7 gelişmiş sanayi ülkesi başkanlarının Venedik'te yaptıkları toplantıda, daha ziyade politik konulara ağırlık verilmiş, bu arada Basra Körfezi'nde petrol tankerlerinin seyir güvenliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca genellikle her zaman ele alınan konular da görüşülmüştür. Dışarıdan bakıldığında, zirve ülkelerinin değişik konularda aynı anlayışı paylaşmadıkları izlenimi ağırlık kazanmaktadır. Örneğin, ekonomik büyümenin hızlandırılması konusunda, Japonya ve Batı Almanya'nın kendi yapıları, böyle bir hızlandırmaya gerek göstermemektedir.

Devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılması, bütün ülkelerin kabul ettiği bir husustur. Zirve ülkelerinin görüş birliğine vardıkları diğer önemli bir nokta, ağır borç yükü altındaki Üçüncü Dünya ülkelerine yardımın artırılmasıdır. Bu arada üretkenliği artıracak, hayat standartını yükseltecek girişimlerin teşviki ve desteklenmesi de benimsenmiştir.

Bu kararların hemen hepsi Türkiye'yi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendirmektedir. Ancak, ülkemiz açısından Körfez'de seyir güvenliği konusunun yanında sınırlarımızın içindeki vatandaşlarımızın can güvenliği de önem taşımaktadır. Sınırlarımızı geçerek Pınarcık köyünde 30 masum vatandaşımızı öldürenlerin vahşeti uzun yıllar içimizden silinmeyecektir.

Ekonomik gelişmenin hızlandırılması, zirve ülkelerinden çok Türkiye'nin önemli sorunudur. OECD'nin bir raporuna göre, ekonomik yapımızdaki bozukluk sürmektedir. Dış borçlar, işsizlik ve enflasyon artma eğilimindedir. OECD raporu 1988 yılı için karamsarlığını ifade etmektedir. Rapor, kur ayarlamalarının devam edeceğini açıklamakta, ihracatın teşviki ve ithalatın kısıtlanmasını önermektedir.

Gerçekten de Türk ekonomisi çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Normal düzeyini aşan hızlı büyüme uygulamaları ekonomiyi ayrıca sıkıntıya sokmaktadır. 1987'de enflasyonun en az % 45 olacağı artık kolaylıkla tahmin edilmektedir. Yüksek faizler nedeniyle yatırımların yapılması kısıtlanırken; gelirin satın alma gücü sürekli olarak azalan halkın en büyük umudu, yine de yüksek mevduat faizleri, yüksek faizli tahviller ve gelir ortaklığı senetleridir.

Bir başka deyişle, bugünkü durumuyla ekonomimiz bir kısır döngü içindedir. Nitekim TÜSİAD, geçen ay düzenlediği Yüksek İstisare Konseyi toplantısında, yeni bir istikrar paketi önermek zorunluluğunu duymuş ve bu kısır döngüye işaret etmiştir.

Özal Hükümeti'nin bir seçim dönemine sığdırmak istediği; altyapıyı düzenleme, ihracatı geliştirme, üretimi artırma çabaları; esas itibariyle harcanması gerekli çabalaradır. Böyle olmakla beraber, aşırı iç ve dış borçlanmaya gidilmesinin, özellikle belediyelerde birçok örneği görülen kaynak israfına yol açılmasının ve produktiviteyi artırıcı girişimlere gereken önemin verilmemesinin; ekonomik ve hatta sosyal sorunlar yarattığı da bir gerçektir. Bazı gelişmelerin yapısı gereği zamana ihtiyacı vardır. Bu sebeple bilimin, sağduyunun, Atatürk ilkelерinin ışığında ve kamuoyunu rahatsız etmeden birtakım yeni ekonomik düzenlemelere gidilmesi zorunlu görülmektedir.

Genel durumu kısaca yorumladıktan sonra, geçen ay içinde gelişen ekonomik olayları şöylece özetleyebiliriz :

Bankalarla İlgili Olaylar

• Merkez Bankası Başkanlığı :

Bir süreden beri tartışma konusu olan Merkez Bankası Başkanı'nın atanması, 17 Haziran 1987 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayınlanan Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile sonuca bağlanmış bulunmaktadır. Merkez Bankası Başkanlık statüsüne dair 1211 sayılı Kanun'a göre; MB Başkanı, Banka Meclisi'nin kararı ve bu kararın Bakanlar Kurulu tarafından onaylanması sonucu 5 yıl süre ile tayin ediliyordu. MB Başkan Yardımcıları için olan atamalar da, yine Banka Meclisi'nin teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca 5 yıl için yapılıyordu. 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren KHK ile Merkez Bankası Başkanı, hükümet tarafından 3 yıl süre ile atanacaktır. MB Başkan Yardımcıları ise Üçlü Kararname ile 3 yıl için tayin edileceklerdir.

• Töbank'ın Yeni Durumu :

Türkiye Öğretmenler Bankası (Töbank)'nın zor durumdan kurtarılması ile ilgili çalışmalar nihayet bir sonuca bağlanmıştır. Töbank, sermayesi 75 milyar liraya yükseltilerek kamu bankası durumuna getirilmiştir. Bankanın sermaye yapısında; Hazine % 41.9, Ziraat Bankası % 20.19, Emlak Kredi Bankası % 15.94, Güven Sigorta % 2.14, Başak Sigorta % 1.56, Prof. Dr. Sait Kemal Mimaroğlu % 1.66 ve diğer ortaklar % 0.67 oranında pay sahibi bulunmaktadırlar.

• Döviz İndeksli Senetlerin Satışı :

Döviz indeksli gelir ortaklığı senetlerinin satışa çıkarılmasına rağmen beklenen ilgiyi görmemesi üzerine, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı, Hasan Uğurlu Barajı döviz indeksli gelir ortaklığı senetlerini ihaleye çıkarmıştır. İhaleye katılan bankalardan İktisat Bankası ile Dışbank, satın aldıkları senetlerin satışını üç gün ertelemişlerdir. Buna neden olarak da, Merkez Bankası'nın açıkladığı dolar ve mark değerlerinin düşük tutulması gösterilmiştir. Döviz kurundaki değişikliklerin belirsizliği ya da ilgili kararların hükümetçe alınması nedeniyle, halkın bu tür senetlere yakınlık göstermediği ileri sürülmektedir. Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi tarafından bu tür senetler için geri alınma garantisi verilmemektedir. Özel bankalar ise bu uygulamanın 45 sayılı KHK'ye aykırı olduğunu iddia etmektedirler. Uygulamada, döviz indeksli gelir

ortaklığı senetlerinin, bunları satan bankalarca geri alınması taahhüdünde bulunulması istenmektedir. Bankacılar, geri alma garantisinin bütün menkul kıymetlere uygulanmasında ısrar etmektedirler. Bununla beraber, bundan sonra ihraç edilecek döviz indeksli senetlerde kur serbestliği uygulanacağı anlaşılmaktadır.

• **Crédit Lyonnais Bankası İstanbul'da Şube Açıyor :**

21 Mayıs 1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, merkezi Fransa'nın Lion şehrinde bulunan Crédit Lyonnais Bankası'nın, başlangıç sermayesi 10 milyon dolar olmak üzere İstanbul'da şube açmasına izin verilmiştir.

• **Çukurova Grubu Almanya'da Bir Banka Satın Aldı :**

Merkezi Batı Almanya'nın Hamburg şehrinde bulunan Bank Kreiss'in Çukurova Grubu tarafından 8 milyon mark'a satın alındığı öğrenilmiştir. Bu suretle, İktisat Bankası'nın açtığı çığıra Çukurova Grubu da katılmış ve yurt dışında bir bankaya sahip olmuştur. Bilindiği gibi, Türkiye'deki Yapı ve Kredi Bankası, Pamukbank ve Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası, Çukurova Grubu'nun kontrolünde bulunmaktadır.

Dış Ticaretle İlgili Konular

• **İhracat :**

İhracatçı Firmalara Aracı Kullanma İmkânı Sağlandı : İhracatı Teşvik Kararında yapılan ve 5 Haziran 1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatçı firmalara aracı kullanma imkânı sağlanmıştır. Anılan karar şöyledir : «İmalatçı - ihracatçı ve ihracatçılar, ihracatlarını bizzat yapabilecekleri gibi, başka bir ihracatçı ile de yapabilirler. Bu tür ihracatlarda, ihraç malını imal veya tedarik eden firma ile ihracatçı firma arasındaki tüm hukuki sorumluluklar, aralarında yapacakları taahhüt sözleşmelerine göre tespit edilir.»

• **İthalat :**

Tekstil Kotaları Belirlendi : Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından açıklanan tekstil kotalarının dağıtımı 1 Temmuz 1987 - 30 Mayıs 1988 dönemini kapsamaktadır. Bu yeni sisteme göre kotaların % 70'i past performans, % 30'u serbest olarak dağıtılacaktır. Amerika'ya ve Kanada'ya yapılacak tekstil ihracı için, asgari birim fiyatları tespit edilmiş ve katma değeri yüksek malların kullanılması ve döviz girdilerinin artırılması amacıyla serbest bölümünün dağıtılmasında en yüksek fiyattan başlamak esası getirilmiştir.

İç Ticaretle İlgili Konular

• İşyerlerinde işin durdurulmasına veya işyerlerinin kapatılmasına dair Tüzük, 14 Haziran 1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. 6 bölümden oluşan Tüzük'de; işyerlerinde işin nasıl durdurulacağı, yeniden çalışmaya nasıl izin verileceği, işyerinin nasıl kapatılacağı, acil durumlarda işin durdurulmasına veya işyerinin kapatılmasına karar verilinceye kadar alınacak tedbirler, bu konuda

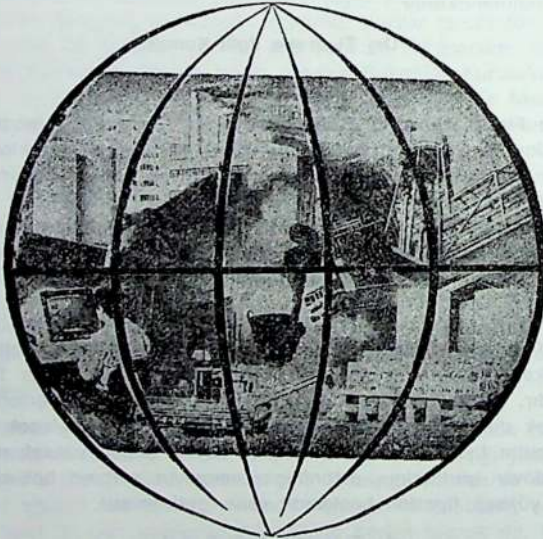
kurulacak komisyon, işveren ve işçi temsilcilerinin seçimi, komisyonun çalışma esas ve şekli gösterilmektedir.

- Deniz araçlarından Çevre Kirliliği Fonu'na yapılan kesinti, ton başına 1000 liradan 100 liraya indirilmiştir.

- **Zamlar**: Hayat pahalılığı ile zamlar el ele yürümeye devam etmektedir. Burada son zamlardan sadece birkaçına değinmekle yetiniyoruz. Plastik hammaddelerinin fiyatlarına % 10 ile % 20 oranları arasında değişen zamlar yapılmıştır. Bu zamların birçok mamulün fiyatına yansıtacağı açıktır. Öte yandan Otosan şirketi tarafından otomotiv ürünlerine % 5.5 ile % 8.1 arasında değişen oranlarda zamlar yapılmış bulunmaktadır.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan yazı 25 Haziran 1987 tarihinde kaleme alınmıştır.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine ve yönlendirilmesine gösterdiği özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Mutluuz, gururluuz.

**Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.**

T TÜRK İÇTİCARET BANKASI
TÜRK BANK

YENİ YAYINLAR

M. TARIK YAŞA

SATIŞÇILARIN YÖNETİMİ

TAŞKIN, Dr. Erdoğan; DER Yayınları No. 45, İstanbul 1987, xvi+174 sayfa, (KDV dahil) 1.050.- TL (*)

İ. Ü. İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Sayın Dr. Erdoğan Taşkın, bu ilk kitabını, teorinin yanı sıra pratiği de göz önünde tutarak kaleme almıştır. Kendisinin, «pazarlama ve satış» alanında, özel sektör işletmelerinde bir süre yönetici olarak görev yaptktan sonra akademik çalışmalara başlamasının, bunda etken olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim doktora tezinin konusu da «Satış Yönetimi Denetimi ve Türkiye'de Uygulanması»dır.

«Kitap Üzerine Birkaç Söz»de Sayın Doç. Dr. İsmet Mucuk'un da ifade ettiği gibi; «Pazarlama, gün-

(*) Kitabı almak isteyenler DER Yayınevi'ne başvurmalıdır. Adres: Şaharlar Çarşısı No. 1; Beyazıt - İstanbul. Telefon : 527 01.65.

müz Türkiye'sinde işletmeciliğin önemi hızla artan bir dalını oluşturmaktadır. Gerek ülke içinde aynı alanda üretim ve satış yapan firmaların sayısının artması, gerekse son yıllarda uygulanan liberal ekonomik politikalar çerçevesinde gümrük duvarlarının geniş ölçüde kaldırılmasıyla yabancı firmaların ve mamullerinin de artan rekabeti, iç pazarda 1980 öncesine göre oldukça yoğun bir rekabet ortamı yaratmıştır. Bu rekabetçi ortam da, genelde işletmelerin tüm pazarlama faaliyetlerinin, özelde ise satışı sağlamaya yönelik çabalarının önemini geniş ölçüde artırmış bulunmaktadır. Satışa yönelik faaliyetlerin başta gelenleri de 'kişisel satış' ve 'reklam' olmakla beraber, satış elemanları ile yürütülen ilişkinin nispi önemi ve ağırlığı daha fazladır.» Kitapta, «satışçıların yönetimi» konusu, ileri Batı ülkelerindeki gelişmelerin ışığı altında çeşitli yönleriyle incelenmektedir.

Yazarın da, kitabın «Sunuş» bölümünde değindiği gibi; «Günümüzdeki hızlı teknolojik, ekonomik ve sosyal ilerleme ve gelişmeler nedeniyle işletmeler büyümüş ve çalışma konuları çeşitlenmiştir. Ayrıca işletmelerin, gelişen iç ve dış çevrenin etkisiyle, her üretilen mal ve hizmetin hemen satılmadığı bir ortamda pazarlama ve buna bağlı olarak satış, gittikçe önem kazanan bir işletme faaliyeti olmuştur.» Bu nedenle kitapta özellikle satış yönetimi fonksiyonları ile kişisel satışa ağırlık verilmiş; satış yöneticisinin verimli ve etkin bir biçimde çalışmasının yolları gösterilmeye çalışılmıştır.

Oldukça geniş kapsamlı olarak yürütülen bir kaynak taraması ve araştırmasına dayanılarak hazırlanan kitap 10 bölümden oluşmaktadır. Ana

bölüm başlıkları şöyledir: I- İşletme, Pazarlama ve Kişisel Satış; II- İşletme ve Satış Yönetimi; III- Satışçıların Özellikleri; IV- Satışçılar ve Müşteriler; V- Satışçıların Örgütlenmesi; VI- Satışçıların Tedariki, Seçimi ve Mesleki Gelişimi; VII- Satışçıların Eğitimi ve Yetiştirilmesi; VIII- Satışçıların Değerlendirilmesi; IX- Satışçıların Ücretlendirilmesi; X- Satışçıların Gözetimi ve Kontrolü.

Konuya giriş niteliğinde olan ilk iki bölümde; işletmenin amaçları, pazarlama ve satışın önemi, pazarlama karması, iki önemli iletişim yöntemi olan kişisel satış ve reklam; işletme yönetim düzeyleri ve satış yönetimi, satış yöneticisi, satış yönetim sistemi ve günümüzdeki gelişimi üzerinde durulmaktadır. İzleyen sekiz bölümde ise satış yönetiminin bellibaşlı tüm konuları incelenmektedir. Bu arada; başarılı satışçının özellikleri ve uzmanlaştırılması, satışçının müşterisini etkilemesi, satışçılar için başarı ölçükleri ve başarıyı etkileyen faktörler, satışçılar için ücretlendirme planları ve denetimi, gözetim ve kontrol ile geriye bildirim ele alınmaktadır.

Kitabın sonunda sırasıyla; «Sarıy İşletmelerinde Satış Yönetiminin Denetimi», «Günlük Ziyaret Raporu», ve «Aylık Rapor» olmak üzere üç «Ek» yer almaktadır. Ayrıntılı olarak hazırlanan «Ek 1»de; satış yönetimi çevresi ve planlama sistemi, satış yönetimi örgütünün değerlendirilmesi, satış yönetimi fonksiyonları, denetimin yararları, rapor ve satış yönetimi denetiminin unsurları verilmektedir.

Kitap, her bölüm ve «Ek 1» için ayrı ayrı hazırlanmış «Yararlanılan Kaynaklar» ile son bulmaktadır. Bu kısımda pazarlama ve satış konusuya ilgilenenlerin her zaman için baş-

vurabilecekleri yerli ve yabancı 140' aşkın seçilmiş yapıt yer almaktadır.

Kitap, «Önsöz»de Sayın Doç. Dr. Ahmet Kızıl'ın da belirttiği gibi; «... özlü olarak yazılmış olup, satış yönetimi, satışçıların değerlendirilmesi ve ücretlendirilmesi ile ilgili yeni teknikleri de kapsadığından, bu konudaki araştırmacılar için faydalı bir kaynak olduğu kadar, uygulamacılar için de yararlı bir el kitabı niteliğindedir.» Bu nedenle kitabı okumalarını, üniversite ve yüksek okulların iktisat ve işletme bölümlerinde okuyan lisans ve lisansüstü öğrencilerin yanı sıra, pazarlama ve satışla ilgili uygulamacılara da tavsiye ederiz. Kitaptan, şirket içi meslek eğitimi gören kişiler ile satış elemanı yetiştirme kurslarına katılanlar da yararlanabilirler. Yazarı, başarıları çalışması nedeni ile kutlarız.

E S Yayınları Sunar:

VEDDİ ÜNAY

3182 Sayılı
Bankalar Kanunu Gereğince

**BANKALARCA
İÇ TİCARETİN VE SANAYİNİN
FINANSE EDİLMESİ
USULLERİ**

Bankalar, bankacılar ve iş çevrelerini
yakından ilgilendiren kaynak kitap
400 sayfa (büyük boy) - 1.650,- TL (KDV dahil)

İletişim Adresi:
Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Binbirdağ Mah., Sultanzade Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 526 34 11

Not: Kitabı almak isteyenler, bedelini,
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi'nde 768,
İç Bankası Tüba Şubesi'nde 1541,
Akbank Tüba Şubesi'nde 4512 no.lu hesaplarımızdan birine,
* kitap bedeli olduğuna belirterek * havale etmiş,
ad ve adreslerini tarafımıza bildirmişlerdir.
Ödemeli postalamaya yapılmamaktadır.

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

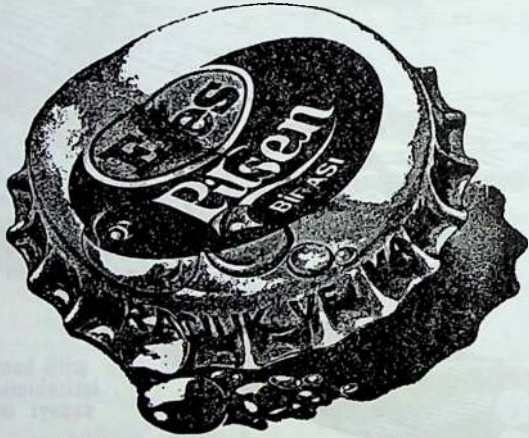
devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

emuhTELİf tİp vİnç esanaör esondaş ehaval nakliyat TELEFERİK-TELESİJ-TELESKİ
esaden İhraç edozer-ekrayper-ekakavatör edeniz DİKME-GERME-MANEVRA
eselektrik nakİlleri topraklama estelevizydn antenleri dikme HALATLARI
eyatak koltuk yaylarında eblekİet Jant TELLERİNDE
eyüksek rezİstanslı ÇELİK TELLER

BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MÜHTELF TİP VE ÇAPLARDA

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 30 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY

Tel.: 172 25 40 (20 hat); Telex: 26 490 enas tr 26 139 pima tr.

Simdi "Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi" bütün Türkiye'de:

Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi ile Yapı Kredi'lerin arası 3 saniye.

Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi yatırımcılara büyük bir hizmet sunuyor. Tele-Borsa.

Bu hizmet aynı zamanda, ülkemizde ilk defa gerçek anlamda Yapı Kredi'nin başlattığı elektronik bankacılığın yeni bir aşamasıdır.

"Tele-Borsa", "Tele-İşlem"li Yapı Kredi'lerden 70 şubenin Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi'ne doğrudan bağlanması ile oluşturulan, memleket çapındaki elektronik borsanın adıdır.

Tele-Borsa ile menkul değer seçimi 3 saniye!

Simdi Tele-Borsa'lı Yapı Kredi'lerden binne giriyorsunuz. Tele-Borsa yetkilisine gidiyorsunuz. Yetkili, tuşa basıyor.

Değişik vade ve koşullarda seçilmiş ve çok kârlı menkul değerleriyle İstanbul'daki "Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi" ayağınıza geliyor. Sizin yapacağınız tek şey seçmek.

Tele-Borsa yetkilisi ile paranıza, zamanınıza, gelecekteki planlarınıza en uygun menkul değer seçin, en yüksek verimi sağlayın.

Yatırım düşünüyorsanız, Tele-Borsa'ya gelin, dünya sermaye piyasalarının hızını ve imkanlarını kazanın...

Türkiye'de Elektronik Bankacılığın büyük aşamaları Yapı Kredi'nindir.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"